

MUNTAKHABAT-I-HINDI,

OR,

SELECTIONS IN HINDUSTANI,

WITH

VERBAL TRANSLATIONS OR PARTICULAR VOCABULARIES,

AND A

GRAMMATICAL ANALYSIS OF SOME PARTS,

FOR

THE USE OF STUDENTS OF THAT LANGUAGE.

By JOHN SHAKESPEAR.

FIFTH EDITION.

VOL. I.

LONDON:

PRINTED FOR THE AUTHOR,

By J. & H. COX, 74 & 75, Great Queen Street, Lincoln's-Inn Fields;

And sold by WM. H. ALLEN & Co., Booksellers to the Hon. East-India Company,
Leadenhall Street.

1846.

TO

SIR JAMES WEIR HOGG, Bart., M.P., Chairman.

HENRY ST. GEORGE TUCKER, Esq., Deputy Chairman.

WILLIAM WIGRAM, Esq.

SIR ROBERT CAMPBELL, Bart.

JOHN LOCH, Esq.

CHARLES MILLS, Esq.

JOHN PETTY MUSPRATT, Esq.

HENRY ALEXANDER, Esq.

Maj.-Gen. Sir J. L. LUSHINGTON, G.C.B.

SIR WILLIAM YOUNG, Bart.

GEORGE LYALL, Esq., M.P.

HENRY SHANK, Esq.

JOHN COTTON, Esq.

JOHN SHEPHERD, Esq.

FRANCIS WARDEN, Esq.

SIR HENRY WILLOCK, K.L.S.

MARTIN TUCKER SMITH, Esq.

Lieut.-Col. WILLIAM HENRY SYKES

WILLIAM HENRY C. PLOWDEN, Esq.

Maj.-Gen. ARCHIBALD ROBERTSON.

ELLIOT MACNAGHTEN, Esq.

Major JAMES OLIPHANT.

JOHN CLARMONT WHITEMAN, Esq.

HON. WILLIAM HENRY LESLIE MELVILLE

DIRECTORS

FOR

MANAGING THE AFFAIRS

OF

The East-India Company,

THE

FIFTH EDITION

OF

SELECTIONS IN HINDUSTANI,

IS,

WITH GREAT RESPECT,

DEDICATED BY

THEIR VERY OBEDIENT SERVANT,

JOHN SHAKESPEAR.

London. 11th August, 1846.

P R E F A C E.

To learners of Hindustani, in Europe, the oral assistance of an instructor can rarely be given so assiduously as to enable them to advance well at the outset in reading and translating Hindustani compositions, whether manuscript or printed in the usual manner; and, so different is the taste of the people of India from that of Europeans, that passages not unfrequently occur in the literary productions of the former, which to the latter appear indecent or disgusting. With a view to supply that deficiency in some measure, and to obviate the inconvenience above noticed, the following selection, with some assistance in reading, translating and grammatical analysis, has been prepared. The Arabic and Nagari characters used in the impression are plain and legible: and, where the former are adopted, the notation peculiar to the Arabs is made use of, as far as appears practicable and necessary, to guide the reader's pronunciation. But, besides this help on so important a point to the learner of a living language as pronunciation, the reading of a few short stories at the commencement is given word by word in the Italic character; a verbal translation of the same stories is also given, as well as a grammatical analysis of them, together with references to the rules in the Author's Hindustani Grammar, for the accommodation of mere beginners: and particular vocabularies of some subsequent stories are, moreover, inserted to facilitate the student's ulterior progress.

These selections are made from many different authors; so that variety of style is exhibited in a small compass: but a considerable part of the impression in the Arabic character, which comprises a description of some of the most important productions of India, as well as of the religious sects and manners of the Hindūs, by *Sher Ālī Afsos*, is preferred on account both of the elegance of the language, and of the correct interesting information it contains: and the second volume is intended to comprise, in the first place, a general description of the various provinces and most remarkable places of that country by the same author.

In reading that part which is in the Arabic character, the vowel *fat'ha* may be generally understood to be pronounced after a consonant which is not marked with any vowel or with the sign *jazm*: excepting, after either of the letters *ا* or *ي*, or when the consonant is final in a word, or after a letter followed by either the *wāw-i-maj'hūl*, pronounced as *oa* in the English word “boar,” or the *yā-i-maj'hūl* pronounced as *ea* in the English word “bear”; the consonant immediately preceding the *و* or *ي* when either of these sounds is intended being necessarily left void of any vowel point, because the Arabic orthography affords not the means of denoting them: and after final letters, if no vowel is given to them, as well as after all consonants which have the sign *jazm* superscribed, no vowel is to be sounded. To distinguish, in the Arabic character, the *nūn-i-ghunna*, or nasal *nūn*, which in Nagari the sign *anuswāra* (*ँ*) denotes, no discriminative mark or character has been devised which can uniformly and conveniently be adopted in printing; this sound is, therefore, here signified by the simple letter *ن*: to assist learners, however, in ascertaining the pronunciation, we may remark, that in Hindī terminations denoting

the plural number or the future tense or the ordinal of a number the ن is always nasal, as well as in the pronouns مَیں تین, the substantive verb ہوں, the postpositions تین میں سون تین, and in all adverbs derived from Hindustani pronouns. Of the letter *s* when used as supplementary to the preceding consonant to represent some aspirated Indian letter, the form *s* or *sh* or *ṣ* is adopted discriminatively in the middle or at the end of a word: and, at the end of a word the compound *ṣ* is used to distinguish the *hā-i-malfūzī* or the *s* which is sensibly uttered from the *ha-i-mukhtaṭfī*, which is but very imperceptibly if at all sounded, and which the simple character denotes. To mark the ends of verses in poetry, and sometimes to make a division in prose where rhyme is adopted, or the sense might be doubtful without it, the sign “ or ‘ is here used: and a mark thus (✱) is occasionally inserted to point out the beginning of a new subject in the discourse.

The powers of the letters by which the Hindustani pronunciation is denoted in the Roman part of this impression, together with the corresponding Arabic and Nagari characters have been explained in the Author's Hindustani Grammar, as well as in the Preface to his Dictionary; for which reason it is thought needless to repeat them here: it may be noted, however, that when, in that part, two vowels come together, each of which should be distinctly sounded, they are often separated by a comma placed above: and a hyphen is very frequently used to distinguish the adventitious from the radical part of a word, as well as to shew the different portions of a compound term or word and the connexion between a noun and the postposition by which it is governed.

CORRECTIONS.

Page. Line from the top.

१	13 for	نامي read	نامي
११	13 —	پهر —	پهر
۱۳	8 —	منصف —	منصف
۳۳	14 —	رکھون —	رکھون
۳۹	last —	اس —	اس
۷۸	14 —	چیزین —	چیزین
۸۰	3 —	کھوڑیکی —	کھوڑیکی
۸۶	5 —	لگام سی اسی —	لگام سی اسی
۹۴	3 —	تقسیم —	تقسیم
۰۰	1 —	مقامون —	مقامون
۰۴	14 —	لبریزی —	لبریزی
۱۱۶	9 —	هندو —	هندو
۱۱۶	12 —	کھوا —	رکھوا
۱۱۶	14 —	گوا —	گوا
۱۲۷	3 —	اسی —	اسی
۱۲۷	9 —	ذکی —	ذکی
۱۲۷	10 —	بھی —	تھی
۱۳۸	10 —	حاصر —	حاضر
۱۴۲	1 —	ب —	اب

Page. Line from the top.

6	21 for <i>shazādon</i> read <i>shahzādoī</i>		
7	12 —	<i>pakarḥkar</i> —	<i>pakarḥkar</i>
12	1 —	<i>ki</i> —	<i>kī</i>
19	3 —	<i>larā'iyān</i> —	<i>larā'iyān</i>
۵۷	16 —	मे —	में
६२	19 —	ब —	बे
६५	3 —	जो —	जो
६५	17 —	बुद्धि —	बुद्धि
६६	14 —	ले —	ले
६६	17 —	होक —	होके
६८	8 —	होंग —	होंगे
६९	2 —	लडकी —	लडकी
७२	11 —	मझरत —	मझरत
७५	16 —	—	धू
७६	1 —	नहीं —	नहीं
७७	14 —	बचेनी —	बचेनी
७९	6 —	चार —	चौर

MUNTAKHABĀT-I-HINDĪ.

NAKLIYĀT: SHORT STORIES,

VERBALLY TRANSLATED

OR

EXPLAINED BY PARTICULAR VOCABULARIES,

WITH SOME GRAMMATICAL ANALYSIS.

† for *ek*, One, or *pahlī*, First, *nakl*, Story.

kisī, some, a, any,
kutte, dog,
ne (an expletive),
daryā, sea, river,
kanāre, shore (on),
ek, one, a,
hadḍī, bone,
pāṛī, found,
aur, and,
munh, mouth,

menī, in,
le, having taken,
jon, as,
parchhāṛīn, shadow,
us-kī, of it, of that,
pānī-menī, in the water,
dekḥī, seen, (he) saw,
samjhā, (he) under-
stood,
ki, that,

dūsarī, second, another,
hadḍī, bone,
hai (it) is;
māre, stricken, through,
lālach-ke, of avarice,
munh, mouth,
pasārā, stretched out,
ki, that,
use, it, that,
bhī, also, even,

<i>pānī-se</i> , from the	<i>le</i> , (he) might take:	<i>munh-men</i> , in mouth,
water,	<i>ākhir</i> , last, at last,	<i>thī</i> , was,
<i>nikāl</i> , having made	<i>haddī</i> , the bone,	<i>kho</i> , lose, having lost,
issue,	<i>jo</i> , which, what, who,	<i>dī</i> , given, (he) gave.

Some dog found a bone on a river side, and having taken it in (his) mouth, as (he) saw the shadow of it in the water, he understood that (there) is another bone; through avarice (he) stretched out (his) mouth that (he) might take it also out of the water : at last, (he) gave (away) having lost the bone which was in (his) mouth.

GRAMMATICAL ANALYSIS.

Pahlī, an ordinal of number¹, fem. sing. agreeing with *nakl*, s. f. sing. nom. case. *Kisī*, pron. indef., inflection of *ko'ī*², agreeing with *kutte*, s. m. sing. inflected from *kuttā*³, because it is followed by *ne*⁴, which is an expletive to a nominative case, or to the noun denoting the agent, before a transitive verb in a past tense : *daryā*, s. m. sing. compounded with the following nouns, *kanāre*, s. m. sing. inflected from *kanāra*⁵ and governed by a postposition understood⁶ : *ek*, a noun of number⁷ : *haddī*, s. f. sing. nom. case governing the verb, *pā'ī*⁸, past part. or past tense indef. fem. sing. from the root *pā*, agreeing with

(1) See Grammar, paragraph 41.

(2) G. Chap. IV.

(3) G. par. 6 and 10. (4) G. note to par. 25, and par. 71. (5) G. par. 6 and 10.

(6) G. par. 57.

(7) G. par. 40.

(8) G. par. 22, 25 and 33.

haddī : *aur*, conj. : *munh*, s. m. sing. abl. case⁹ governed by the postpos. *men* : *le*, past conjunctive particip. or particip. of suspension¹⁰, root *le* : *jon*, adv. formed from the relative pron. *jo* or *jaun*¹¹ : *parchhā'īn*, s. f. sing. nom. case governing the verb : *us*, pron. demonstrative, inflected from *wuh*¹², gen. case sing. governed by *kī*, a postpos. fem.¹³ governing *us* and agreeing with *parchhā'īn* : *pānī*, s. m.¹⁴ sing. abl. case governed by *men*, a postposition : *dekhī*, past part. or past tense indef. fem. sing.¹⁵ from the root *dekh*, agreeing with *parchhā'īn* : *samjhā*, past part. or past tense indef. mas. sing. from the root *samajh*¹⁶ governed by *kuttā* understood : *ki*, conj. : *dūsrī*, ordinal of number¹⁷ fem.¹⁸ sing. derived from the cardinal *do* : *haddī*, s. f. sing. nom. governing the verb : *hai*, subst. verb pres. tense third pers. sing.¹⁹ governed by *haddī* : *māre*, v. a. part. past, from root *mār*, inflected mas. sing. used as an indeclinable word²⁰ : *lālach*, s. m. sing. gen. case²¹ : *ke*, a postpos. mas. inflect. agreeing with *māre* and governing *lālach*²² : *munh*, s. m. sing. nom. case governing the verb : *pasārā*, v. a. past part. or past tense indef. mas. sing. from the root *pasār*²³, which is the causal or transitive of the neuter verb *pasar*²⁴, governed by *munh* : *ki*, conj. *use*, pron.

(9) G. par. 7.

(10) G. par. 24.

(11) G. par. 51.

(12) G. Chap. IV.

(13) G. par. 7.

(14) G. par. 3.

(15) G. par. 22 and 25.

(16) G. par. 22 and 25.

(17) G. par. 41.

(18) G. par. 4.

(19) G. note to par. 33.

(20) G. par. 36.

(21) G. par. 7.

(22) G. par. 7.

(23) G. par. 22 and 25.

(24) G. par. 29.

demonstr. objective or accus. case sing. from *wuh*²⁵: *bhī*, conj.: *pānī*, s. m. sing. abl. case governed by *se*, a postpos.²⁶: *nikāl*, past conjunctive part. or part. of suspension²⁷ of the transitive or causal verb *nikāl*²⁸ derived from the intrans. root *nikal*: *le*, v. a. aorist or fut. indef. third pers. sing. contraction of *le'e* or *lewe* from the root *le*²⁹: *ākhir*, adj. or adv.³⁰: *hadḍī*, s. f. sing. nom. case governing the verb: *jo*, pron. rel. sing. nom. case³¹ referring to *hadḍī* and governing the verb *thī*: *munīh*, s. m. sing. abl. case governed by *menī*³² a postpos.: *thī*, verb subst. past tense sing. fem.³³ agreeing with *hadḍī* understood: *kho*, v. a. past conjunctive participle, participle of suspension³⁴ or root of the verb: *dī*, v. a. part. past or past tense indef. sing. fem. from the root *de*³⁵ agreeing with *hadḍī*. (The verb *de*, however, is often used, as in this instance, to form a compound with the root of a verb preceding.³⁶)

‡ for *do*, Two, or *dūsarī*, Second, *naḥl*, Story.

<i>yūn</i> , thus,	<i>ki</i> , that,	<i>ek</i> , one,
<i>kahte</i> , saying,	<i>shādī</i> , (proper name),	<i>baniye</i> , shopkeeper,
<i>hain</i> , (they) are,	<i>nām</i> , name, by name,	<i>ne</i> (expletive),

(25) G. Chap. IV.

(26) G. par. 7.

(27) G. par. 24.

(28) G. par. 29.

(29) G. par. 27.

(30) G. par. 37.

(31) G. Chap. IV.

(32) G. par. 7.

(33) G. par. 33, with the note.

(34) G. par. 24.

(35) G. par. 22 and 25.

(36) G. par. 30, second division.

<i>bāzār se</i> , in market,	<i>to</i> , then	<i>chalte</i> , moving, going,
<i>gharā</i> , (a) pitcher,	<i>ek takā</i> , one <i>takā</i> *,	<i>hū'e</i> (in) being, become,
<i>bhar</i> , full,	<i>use</i> , to him,	<i>yih</i> , this,
<i>karwā</i> , bitter, pungent,	<i>mazdūrī</i> , pay of labour,	<i>dil-menī</i> , in heart,
<i>tel</i> , oil,	<i>dūngā</i> , I will give.	<i>manṣūba</i> , project,
<i>kharīdā</i> , purchased ;	<i>dalwālī</i> (proper name),	<i>karne</i> , to make,
<i>aur</i> , and,	<i>nām</i> , name, (by name),	<i>lagā</i> , applied, began ;
<i>wahānī</i> , there,	<i>ek</i> , one,	<i>ki</i> , that,
<i>kharā</i> , standing,	<i>na^al-band</i> , farrier,	<i>is</i> , this,
<i>ho</i> , having become,	<i>wahānī</i> , there,	<i>take-kī</i> , of <i>takā</i> ,
<i>pukārne</i> , to cry out,	<i>kharā</i> , standing,	<i>murghī</i> , a hen,
<i>lagā</i> , applied, began,	<i>thā</i> , was :	<i>lūngā</i> , I will take, buy ;
<i>ki</i> , that,	<i>wuh</i> , he, that,	<i>wuh</i> , that, she,
<i>jo ko'ī</i> , whoever,	<i>gharā</i> , pitcher,	<i>bīs</i> , twenty,
<i>mihnat-ī</i> , (man) of la-	<i>apne</i> , of (him) self,	<i>ande</i> , eggs, . . .
bour,	<i>sir-par</i> , on (the) head,	<i>degī</i> , will give, lay ;
<i>ise</i> , this,	<i>uthākar</i> , having raised,	<i>phir</i> , again, then,
<i>merī</i> , of me; my,	<i>us-kī</i> , of him, his,	<i>bā'īs</i> , twenty-two,
<i>dūkān</i> , shop,	<i>dūkān-kī</i> , of shop,	<i>din ke</i> , of day,
<i>tak</i> , to, up to,	<i>tarāf</i> , (to) the side,	<i>ba^ad</i> , after,
<i>pahunehāwe</i> , will cause	<i>le-chalā</i> , took away ;	<i>bīs</i> , twenty,
to arrive, will convey,	<i>aur</i> , and,	<i>bachche</i> , young ones,

* The thirty-second part of a rupee; or nearly one penny.

<i>nikālegī</i> , will produce.	<i>saudāgarī</i> , traffick,	<i>tāzī</i> , Arabian,
<i>jab</i> , when,	<i>se</i> , from, with,	<i>ghorōn-par</i> , on horses,
<i>we</i> , they, those,	<i>bahut</i> , much,	<i>sawār</i> , riding,
<i>barē</i> , great, grown up,	<i>daulat</i> , wealth, riches,	<i>hokar</i> , having become,
<i>honḡe</i> , shall become,	<i>hāth</i> , (to) hand,	<i>shikār-kā</i> , of hunting,
<i>un-ko</i> , them, those,	<i>ā'ī</i> , come,	<i>irāda</i> , wish, design,
<i>bech-kar</i> , having sold,	<i>tab</i> , then,	<i>kareṅge</i> , shall make,
<i>bakrī</i> , a she-goat,	<i>chār</i> , four,	<i>to</i> , then,
<i>kharīdūṅgā</i> , I will buy;	<i>byāh</i> , marriages,	<i>main</i> , I,
<i>us-ke</i> , of it, of that,	<i>karūṅgā</i> , I will make ;	<i>un-kī</i> , of them,
<i>kach bach</i> , young ones,	<i>har ek</i> , every one,	<i>jilau</i> , equipage,
<i>se</i> , from, with,	<i>jorū-se</i> , from wife,	<i>men</i> , in,
<i>gā'e</i> , a cow ;	<i>chār chār</i> , four, four,	<i>chalūṅgā</i> , will go,
<i>phir</i> , again, then,	<i>bete</i> , sons,	<i>tā ki</i> , to the end that,
<i>us-se</i> , with that,	<i>tawallud</i> , birth,	<i>aur</i> , other,
<i>ghorī</i> , a mare ;	<i>honḡe</i> , will become ;	<i>log</i> , people,
<i>ghorī-se</i> , with the mare,	<i>jab</i> , when,	<i>un-kī</i> , of them,
<i>ūntnī</i> , a she-camel ;	<i>we</i> , they, those,	<i>ta'zīm</i> , magnifying,
<i>phir</i> , again, then,	<i>jawān</i> , young (men),	<i>o takrīm</i> , and honour.
<i>hathnī</i> , a she-elephant,	<i>hokar</i> , having become,	ing,
<i>mol-lūṅgā</i> , I will buy.	<i>shazādon</i> , princes,	<i>kareṅ</i> , may make.
<i>jab</i> , when,	<i>kī</i> , of,	<i>is</i> , this,
<i>is</i> , this,	<i>tarāh</i> , (in) the manner,	<i>behūda</i> , absurd.

<i>khayāl</i> , imagination,	<i>aur</i> , and,	<i>aisā</i> , this-like, thus,
<i>men</i> , in,	<i>sārā</i> , all,	<i>latiyāyā</i> , kicked,
<i>gharē-kā</i> , of pitcher,	<i>tel</i> , the oil,	<i>ki</i> , that,
<i>dhyān</i> , the thought,	<i>bah</i> , having flowed,	<i>use</i> , to him,
<i>jātā</i> , going,	<i>gayā</i> , went.	<i>wuh</i> , that,
<i>rahā</i> , remained.	<i>tab</i> , then,	<i>mār</i> , beating,
<i>wuh</i> , that, it,	<i>bāgiye</i> , the shopkeeper,	<i>ūmr</i> , life-time,
<i>sir-se</i> , from (his) head,	<i>ne</i> (expletive),	<i>bhar</i> , full, the whole,
<i>zamīn-par</i> , on ground,	<i>us-ke</i> , of him,	<i>na bhūlegī</i> , will not be
<i>gir-ke</i> , having fallen,	<i>sir-ke</i> , of the head,	forgotten.
<i>phūt</i> , having broken,	<i>bāl</i> , the hair,	
<i>gayā</i> , went ;	<i>pakarḡar</i> , having seized	

(They, or people) are thus saying, that a shopkeeper, (by) name *Shādī*, bought a pitcher full of pungent oil in the market ; and, standing there, began to call out, that whoever (man) of labour will convey this to my shop, then I will give him a *ṭakā* (nearly a penny) pay for (his) labour. *Dahwālī* (by) name, a farrier, was standing there ; he having raised the pitcher on (his) head, took (it) towards his shop ; and, (in) going began to make this project in (his) mind ; (saying) that I will buy a hen with this *ṭakā* ; she will lay twenty eggs ; then, twenty-two days after, she will produce twenty young ones. When they shall become grown up, having sold them, I will buy a she-goat ; with its young ones, a cow ; again, with that, a mare ; with the mare, a she-

camel; then, a female elephant I will buy. When from this traffick much wealth (is) come (to) hand, then I will make four marriages; from each wife four sons will be born; when they, having become young (men), being in the manner of princes riding on Arabian horses, shall form a design of hunting, then I will go in their equipage, to the end that other people may magnify and honour them.

In this absurd imagination, the thought of the pitcher passed away. It, having fallen from his head on the ground, broke to pieces; and, all the oil flowed away. Then, the shopkeeper, having seized the hair of his head, kicked him thus, that that beating will not be forgotten to him the whole of (his) life.

GRAMMATICAL ANALYSIS.

Dūsri, an ordinal of number¹ fem. sing. derived from *do*, two : *naḥl*, s. f. sing. nom. case.

Yūnī, adv. derived from the pron. demonstrative *yih*²: *kahte*, v. a. pres. part.³ plur. mas. from the root *kah*: *hain*, subst. verb pres. tense third pers. plur.⁴ governed by some noun, such as *log*, people, understood : *ki*, conj.: *shādī*, noun proper: *nām*, may be considered as a s. m. governed by some postpos. understood⁵, and used adverbially: *ek*, noun

(1) G. par. 41.

(2) G. par. 51.

(3) G. par. 23.

(4) G. par. 33 and note.

(5) G. par. 57.

of number⁶: *baniye*, s. m. sing. inflected from *baniyā*⁷ before *ne*, which may be considered as an affix or expletive to a nominative case before a transitive verb in a past tense⁸: *bāzār se*, s. m. sing. abl. case⁹: *gharā*, s. m. sing. nom. case: *bhar*, adj. and forming with *gharā* a noun of measure, the following noun being idiomatically constructed without a postpos.¹⁰: *karwā*, adj. mas. sing. uninflected agreeing with *tel*, s. m. sing. nom. case; *kharīdā*, v. a. past tense indef. mas. sing. (root *kharīd*)¹¹ governed by *gharā bhar karwā tel*: *aur*, conj.: *wahān*, adv. of place derived from the pron. *wuh* or *wah*¹²: *kharā*, adj. mas. sing. uninflected, agreeing with *baniyā* understood: *ho*, v. n. the root used as the conjunctive past part. or part. of suspension¹³: *pukārne*, v. n. infin. mas. inflected, in composition with *lagā*¹⁴, v. n. past tense indef. third pers. sing. mas. (root *lag*)¹⁵ governed by *baniyā* understood: *ki*, conj.: *jo*, pron. rel. sing. nom. case¹⁶: *koī*, pron. indef.¹⁷ nom. case constructed with *jo* and governing the verb: *miḥnatī*, adj. derived from the subst. *miḥnat* by the addition of the very usual termination *ī*¹⁸ called *yā-i-nisbatī*, and agreeing with *ādmī*, or some such noun understood: *ise*, pron. demonstrative proximate accus. case sing. from *yih*¹⁹: *merī*, pron. of the first pers.²⁰ gen. case fem. sing. agreeing

(6) G. par. 40. (7) G. par. 6 and 10. (8) G. note to par. 25.

(9) G. par. 7 and 10. (10) G. par. 56. (11) G. par. 25.

(12) G. par. 51. (13) G. par. 24. (14) G. par. 30, fifth division.

(15) G. par. 25. (16) G. Chap. IV. (17) G. Chap. IV.

(18) G. par. 49. (19) G. Chap. IV. (20) G. Chap. IV.

with *dūkān*, s. f. sing. governed by *tak*, a postpos. or adv.²¹ : *pahun-*
chāwe, v. a. aor. or indef. fut. tense third pers. sing.²² the infinitive
 being *pahunchānā* which is the causal of *pahunchnā*²³ : *to*, conj.²⁴ : *ek*,
 noun of number : *ṭakā*, s. m. sing. nom. case though acted upon by
 the verb²⁵ : *use*, pron. demonstrative remote sing. dat. case : *mazdūrī*,
 s. f. sing. nom. case derived from *mazdūr* by the addition of the very
 usual affix *-ī* called *yā-i-nisbatī*²⁶ : *dūngā*, v. a. fut. indef. tense first
 pers. sing. contraction of *de'ūngā* from the root *de*²⁷ : *dalwālī*, n. prop.:
nām, s. m. sing. governed by a postpos. understood²⁸ : *ek*, noun of
 number : *na^l-band*, s. m. sing. nom. case, compounded of *na^l* and
*band*²⁹, and governing the verb : *wahān*, adv. of place derived from
 the pron. *wuh* or *wah*³⁰ : *kharā*, adj. sing. nom. case mas. agreeing with
na^l-band : *thā*, v. subs. past tense third pers. sing.³¹ governed by
na^l-band : *wuh*, pron. third pers. sing.³² referring to *na^l-band* : *gharā*,
 s. m. sing. nom. case acted upon by the verb³³ : *apne*, pron. common
 gen. case mas. inflected to agree with *sir*, s. m. sing. abl. case governed
 by *par*, postpos.³⁴ : *uṭhākar*, v. a. past conjunctive part. formed by the
 addition of *kar* to the root *uṭhā*³⁵, which latter is the transitive or
 causal verb obtained by the addition of *ā* to the original intransitive

(21) G. par. 37.

(22) G. par. 27.

(23) G. par. 29.

(24) G. par. 38.

(25) G. par. 57.

(26) G. par. 45.

(27) G. par. 27.

(28) G. par. 57.

(29) G. par. 46.

(30) G. par. 51.

(31) G. note to par. 33.

(32) G. Chap. IV.

(33) G. par. 57.

(34) G. par. 7.

(35) G. par. 24.

*uṭh*³⁶ : *us-kī*, pron. third pers. sing. gen. case³⁷ fem.³⁸ agreeing with *dūkān*, s. f. sing. gen. case governed by *kī*³⁹ which is a postpos. governing the gen. case, and fem. to agree with the noun following : *taraf*, s. f. sing. governed by a postpos. understood⁴⁰ or used as an indeclinable word⁴¹ : *le*, v. a. root or conjunctive past part.⁴² : *chalā*, v. n. past tense indef. sing. third pers. (from the root *chal*)⁴³ governed by *na^l-band* understood : *aur*, conj. : *chalte*, v. n. part. pres. sing. mas. (from the root *chal*)⁴⁴ inflected, being used absolutely or elliptically as if some postpos. was understood : *hū'e*, v. n. part. past sing. mas. (from the root *ho*)⁴⁵ inflected, being used with the preceding part. absolutely or elliptically⁴⁶ as if governed by some postpos. understood : *yih*, pron. demonstrative proximate sing. nom. case agreeing with *manṣūba* following : *dil*, s. m. sing. abl. case governed by *mei*⁴⁷, postpos. : *manṣūba*, s. m. sing. nom. case acted on by the verb⁴⁸ : *karne*, v. a. infin. or verbal noun mas. (from the root *kar*)⁴⁹ inflected, being in compos. with *lagā*⁵⁰, v. n. past tense indef. third pers. sing. (root *lag*)⁵¹ : *ki*, conj. : *is*, pron. demonstrative proximate sing. inflection

(36) G. par. 29.

(37) G. Chap. IV.

(38) G. par. 7.

(39) G. par. 7.

(40) G. par. 57.

(41) G. par. 36.

(42) G. par. 24.

(43) G. par. 25.

(44) G. par. 23.

(45) G. par. 22.

(46) G. par. 73.

(47) G. par. 7.

(48) G. par. 57.

(49) G. par. 21.

(50) G. par. 30, fifth division.

(51) G. par. 25.

of *yih*⁵²: *take*, s. m. sing. gen. case governed by *ki*⁵³, postpos. fem governing the gen. case, and agreeing with the following noun: *murghī*, s. f. sing. nom. case, being derived from the mas. *murgh* by the addition of *ī*⁵⁴, and acted upon by the verb: *lūngā*, v. a. fut. indef. tense first pers. sing. mas. (root *le*) being a contraction of *le'ūngā*⁵⁵: *wuh*, pron. third pers. sing. nom. case referring to *murghī* and governing the verb: *bīs*, noun of number⁵⁶: *andē*, s. m. nom. case plur. from *andā*: *degī*, v. a. fut. indef. tense fem. third pers. sing. from the root *de*, being a contraction of *de'egī*⁵⁷, governed by *wuh*: *phir*, adv.: *bā'īs*, noun of number⁵⁸: *din*, s. m. gen. case sing. following a numeral⁵⁹, and governed by *ke*, a postpos. mas. inflected before *ba'd*, an indeclinable word⁶⁰: *bīs*, noun of number: *bachche*, s. m. nom. case plur. from *bachcha*⁶¹ acted upon by the verb following: *nikālegī*, v. a. (transitive of *nikalnā*⁶²) fut. indef. tense third pers. sing. fem.⁶³ governed by *murghī* understood: *jab*, adv. derived from the pron. *jo* or *jaun*⁶⁴: *we*, pron. third pers. nom. case plur. of *wuh*⁶⁵, referring to *bachche*: *barē*, adj. mas. nom. case plur. from *barā*⁶⁶ agreeing with *bachche* understood: *hoṅge*, v. n. fut. indef. third pers.

(52) G. Chap. IV.

(53) G. par. 7.

(54) G. par. 4.

(55) G. par. 27.

(56) G. par. 40.

(57) G. par. 27.

(58) G. par. 40.

(59) G. par. 61.

(60) G. par. 36.

(61) G. par. 5.

(62) G. par. 29.

(63) G. par. 27.

(64) G. par. 51.

(65) G. Chap. IV.

(66) G. par. 12.

plur. mas., contraction of *ho'enge*⁶⁷ from the root *ho*, governed by *we* : *un*, pron. third pers. plur. accus. case from *wuh*⁶⁸ : *ko*, postpos. governing the dat. or accus. case⁶⁹ : *bechkar*, v. a. past conjunctive part. formed by the addition of *kar*⁷⁰ to the root *bech*, which is the causal or transitive of *bik*⁷¹ : *bakrī*, s. f. sing. nom. case, formed from the mas. *bakrā*⁷², and acted upon by the verb : *kharīdūngā*, v. a. fut. indef. first pers. sing. mas. (root *kharīd*)⁷³ : *us*, pron. third pers. sing. gen. case from *wuh*⁷⁴ : *ke*, postpos. mas. governing the gen. case, and agreeing with the noun following⁷⁵ : *kach bach*, s. m. abl. case sing. (though in fact two words with a plural signification); *se*, postpos. governing the abl. case⁷⁶ : *gā'e*, s. f. sing. nom. case, acted upon by the last mentioned verb here understood : *phir*, adv. : *us*, pron. third pers. sing. abl. case : *se*, postpos. governing the abl. case : *ghorī*, s. f. (derived from the mas. *ghorā* by changing the final *ā* into *ī*⁷⁷) nom. case sing. acted upon by the verb *kharīdūngā* understood : *ghorī*, s. f. sing. abl. case governed by *se* : *ūntni*, s. f. (derived from the mas. *ūnt* by the addition of *nī*⁷⁸) sing. nom. case acted upon by the verb *kharīdūngā* understood : *phir*, adv. : *hathnī*, s. f. (from the mas. *hāthī*)⁷⁹ sing. nom. acted upon by the following verb : *mol*, s. m.

(67) G. par. 27.

(68) G. Chap. IV.

(69) G. par. 7.

(70) G. par. 24.

(71) G. par. 29.

(72) G. par. 4.

(73) G. par. 27.

(74) G. Chap. IV.

(75) G. par. 7.

(76) G. par. 7.

(77) G. par. 4.

(78) G. par. 4.

(79) G. par. 4.

forming with *lūṅgā* the compound *mol lūṅgā*⁸⁰, v. a. fut. indef. tense first pers. sing.⁸¹ contraction of *mol le'ūṅgā* (the imper. or root being *mol le*).

Jab, adv.: *is*, pron. demonstrative proximate sing. inflected from *yih*⁸², agreeing with *saudāgarī*, s. f. (formed by the addition of *ī* to *saudāgar*⁸³, which latter is derived from *saudā* by adding the very usual Persian affix *gar*⁸⁴) sing. abl. case: *se*, postpos. governing the abl. case: *bahut*, adj. agreeing with *daulat*, s. f. sing. nom. case, governing the verb: *hāth*, s. m. sing. governed by a postpos. understood⁸⁵: *ā'ī*, v. n. past indef. tense third pers. sing. fem. (root *ā*) governed by *daulat*: *tab*, adv. (derived from the pron. *taun*⁸⁶): *chār*, noun of number: *byāh*, s. m. nom. case plur. or sing. (following a numeral)⁸⁷ acted upon by the verb: *karūṅgā*, v. a. fut. indef. tense first pers. sing. mas. from the root *kar*: *har*, adj.: *ek*, noun of number: *jorū*, s. f. sing. abl. case: *se*, postpos. governing the abl. case: *chār*, noun of number: *chār* (as before) repeated in a distributive sense⁸⁸: *beṭe*, s. m. plur. nom. case from *beṭā*⁸⁹ governing the verb: *tawallud*, s. m. sing. governed by a postpos. understood, or compounded with the verb⁹⁰: *hoṅge*, v. n. fut. indef. tense third pers. plur. mas. contraction of *ho'enige*⁹¹ from the root *ho*: *jab*, adv.: *we*, pron. third pers. plur.

(80) G. par. 30.

(81) G. par. 27.

(82) G. Chap. IV.

(83) G. par. 45

(84) G. par. 46.

(85) G. par. 57.

(86) G. par. 51.

(87) G. par. 61.

(88) G. par. 43.

(89) G. par. 5.

(90) G. par. 30.

(91) G. par. 27.

nom. case (from *wuh*) referring to *beṭe* and governing the verb : *jawān*, adj. nom. case plur. agreeing with *we* : *hokar*, past conjunctive part. formed by the addition of *kar* to the root *ho*⁹² : *shahzādon*, s. m. plur. gen. case from *shahzāda*⁹³ : *kī*, postpos. fem. governing *shahzādon* and agreeing with the noun following : *tarāḥ*, s. f. used as an indeclinable word⁹⁴ or governed by a postpos. understood : *tāzī*, adj. plur. constructed⁹⁵ with *ghorōn*, s. m. plur.⁹⁶ abl. case from *ghorā* : *par*, postpos. governing the abl. case⁹⁷ : *sawār*, adj. plur. mas. agreeing with *we* : *hokar*, v. n. past conjunctive part. as before : *shikār*, s. m. sing. gen. case : *kā*, postpos. mas. governing the gen. case and agreeing with the following noun⁹⁸ : *irāda*, s. m. sing. nom. case acted upon by the verb : *kareṅge*, v. a. fut. indef. tense third pers. plur. mas. (root *kar*) governed by *we* : *to*, adv. : *main*, pron. of the first pers. nom. case sing. governing the verb : *un*, pron. of the third pers. gen. case plur. from *wuh*⁹⁹ : *kī*, postpos. fem. governing *un* and agreeing with the following noun : *jilau*, s. f. sing. abl. case : *men*, postpos. governing the abl. case¹⁰⁰ : *chalūṅgā*, v. n. fut. indef. tense first pers. sing. mas. (root *chal*) : *tā*, adv. : *ki*, conj. : *aur*, adj. agreeing with *log*, s. m. plur. nom. case governing the verb : *un*, pron. third pers. plur. gen. case referring to *beṭe* : *kī*, postpos.

(92) G. par. 24.

(93) G. par. 6.

(94) G. par. 36.

(95) G. par. 12.

(96) G. par. 6.

(97) G. par. 7.

(98) G. par. 7.

(99) G. Chap. IV.

(100) G. par. 7.

governing *un* and agreeing with the following noun: *ta^zīm*, s. f. (being of the form *تَفْعِيل*¹⁰¹) nom. case sing. acted upon by the verb: *o*, conj.: *takrīm*, s. f. (being of the form *تَفْعِيل*) sing. nom. case coupled with, *ta^zīm* by the conj. *o*: *kareñ*, v. a. aorist or fut. indef.¹⁰² third pers. plur. (root *kar*) governed by *log*.

Is, pron. demonstrative proximate inflected from *yih* agreeing with the noun *khayāl* following: *behūda*, adj. not admitting inflection¹⁰³, constructed with the noun following: *khayāl*, s. m. sing. abl. case: *meñ*, postpos. governing the abl. case: *ghare*, s. m. sing. gen. case from *gharā*¹⁰⁴: *kā*, postpos. mas. governing the gen. case *ghare* and agreeing with the noun following: *dhyān*, s. m. sing. nom. case governing the verb: *jātā*, v. n. part. pres. mas. sing. (root *jā*)¹⁰⁵ agreeing with *dhyān*: *rahā*, v. n. past tense indef. third pers. mas. sing. (root *rah*)¹⁰⁶ governed by *dhyān* (*jātā rahā* may also be considered as a compound verb having a continuative sense¹⁰⁷): *wuh*, pron. third pers. nom. sing. referring to *gharā* and governing the verb: *sir*, s. m. sing. abl. case: *se*, postpos. governing the abl. case: *zamīn*, s. f. sing. abl. case: *par*, postpos. governing the abl. case¹⁰⁸: *girke*, v. n. past conjunctive part. formed by affixing *ke* to the root *gir*¹⁰⁹: *phūt*, v. n.

(101) G. par. 3.

(102) G. par. 27.

(103) G. par. 6.

(104) G. par. 7.

(105) G. par. 23.

(106) G. par. 25.

(107) G. par. 30, tenth division.

(108) G. par. 7.

(109) G. par. 24.

the past conjunctive part.¹¹⁰ or the root compounded with the following verb¹¹¹: *gayā*, v. n. past indef. tense mas. sing. (from the root *jā*)¹¹² governed by *wuh*: *aur*, conj.: *sārā*, adj. mas. nom. sing. agreeing with *tel*, s. m. nom. sing. governing the verb: *bah*, v. n. the past conjunctive part. or the root compounded with the following verb¹¹³: *gayā*, v. n. past tense indef. third pers. mas. sing. (root *jā*) governed by *tel*: *tab*, adv.: *baniye*, s. m. sing. inflected from *baniyā* because it is followed by *ne* an expletive or affix to the nominative or name of the agent before a transitive verb in a past tense¹¹⁴: *us*, pron. third pers. sing. gen. case from *wuh* referring to *na^{*}l-band*: *ke*, postpos. mas. governing the gen. case preceding, and agreeing with the following noun: *sir*, s. m. sing. gen. case: *ke*, postpos. mas. as before: *bāl*, s. m. plur. nom. case acted upon by the part. following: *pakar^{*}kar*, v. a. past conjunctive part. formed by affixing *kar* to the root *pakar^{*}*¹¹⁵: *aisā*, adj. sing. nom. case mas. or adv. derived from the pron. *yih*¹¹⁶: *latiyāyā*, v. a. past tense indef. sing. mas. governed by *na^{*}l-band* understood, the imper. or root being *latiyā*¹¹⁷ which is derived from the subst. *lāt*¹¹⁸: *ki*, conj.: *use*, pron. third pers. sing. dat. case from *wuh* referring to *na^{*}l-band*: *wuh*, pron. demonstrative remote sing. nom. case, agreeing with *mār*, s. f. sing. nom. case, a verbal noun,

(110) G. par. 24. (111) G. par. 30, second division. (112) G. par. 25.

(113) G. par. 30, second division. (114) G. par. 25, note, and par. 71.

(115) G. par. 24. (116) G. par. 51. (117) G. par. 25. (118) G. par. 31.

being the same in form as the root of the verb¹¹⁹: *ūmr*, s. m. sing. governed by a postpos. understood¹²⁰ or used adverbially compounded with the following *bhar*, adj. agreeing with *ūmr*: *na*, adv. of negation¹²¹: *bhūlegī*, v. n. fut. indef. tense third pers. sing. fem. (root *bhūl*) governed by *mār*.

𑂔 for *tīn*, Three, or *tīsri*, Third, *naḳl*, Story.

<i>kisī</i> , some, a, any,	<i>chār</i> , four,	<i>aḥwāl</i> , circumstances,
<i>makān ke</i> , of place,	<i>ghā'o</i> , wounds,	<i>bayān</i> , explanation,
<i>bīch</i> , in the midst, in,	<i>khā'e</i> , suffered ;	<i>kiyā</i> , made.
<i>pānch</i> , five,	<i>aur</i> , and,	<i>ek</i> , one,
<i>sāt</i> , seven,	<i>ko'ī</i> , some one,	<i>būrhā</i> , old man,
<i>sipāhī</i> , soldiers,	<i>kahtā thā</i> , was saying,	<i>thaṭhol</i> , jocose,
<i>baithē</i> , seated,	<i>pānch</i> , five.	<i>un-ke</i> , of them,
<i>ūpas-men</i> , among them-	<i>gharaz</i> , aim ; in short,	<i>pās</i> , at the side, near,
selves,	<i>har ek ne</i> , every one,	<i>baithā</i> , seated,
<i>ding mārte</i> , boasting,	<i>apne apne</i> , each his	<i>thā</i> , was :
<i>the</i> , were.	own,	<i>bolā</i> , he spoke,
<i>ko'ī</i> , some one,	<i>larne</i> , fighting,	<i>ki</i> , that,
<i>kahtā</i> , saying,	<i>aur</i> , and,	<i>miyān</i> , masters,
<i>thā</i> , was,	<i>zakḥm</i> , wound,	<i>jawānī-men</i> , in youth,
<i>main na</i> , I,	<i>khāne kā</i> , of suffering,	<i>ham</i> , we,

(119) G. par. 20.

(120) G. par. 57.

(121) G. par. 77.

bhī, also, even,
saikṛon, hundreds,
laṛā'iyān, battles,
laṛe, fought ;
aur, and,
ham-ne, we.
bhī, also, even,
hazāron, thousands,
zakḥm, wounds,
khā'e, suffered,
aise, this-like, such,
ki, that,
kahīn, any where,
badan par, on body,
til, seed of sesamum,
dharne-kī, of placing,
jagah, place, room,
bāḳī, remaining,
nahīn, not,
rahī, remained :
hamāre, of us,
āge, in front, before,
ab, now,

ko'ī, any one, some,
kyā, what ?
laṛegā, will fight,
aur, and,
kyā, what ?
zakḥm, wounds,
khā'egā, will suffer.
itnī, this-much,
bāt ke, of speech,
sunte, (on) hearing,
hī, very, exactly,
un, them,
mei-se, from among,
ek jawān, a young man,
khafā, angry,
hokar, having become,
bolā, spoke,
baṛe, great,
miyān, master, Sir,
kapṛe, clothes,
to, then, indeed,
utāro, cause to de-
 scend, take off ;

dekheni, let us see,
tum ne, you,
kahān, where ?
ghā'o, wounds,
khā'e, suffered,
haiñ, are, have :
wuh, he, that (person),
hanske, laughing,
bolā, spoke,
miyān, master, Sir,
gabrū, young man,
na, not, neither,
wuh, that,
zamāna, time,
rahā, remained,
na, not, nor,
we din, those days,
rahe, remained,
jawānī, youth,
rahī, remained,
taiyāri, readiness,
jism, body ;
ab, now,

<i>kyā</i> , what?	<i>itnā</i> , this-much,	<i>champat hū'ā</i> , he ran
<i>dekhoge</i> , will you see.	<i>kah</i> , having said,	off.

In some place, five (or) seven soldiers were seated, making (their) boasts amongst themselves. Some one was saying, I suffered four wounds; and, some one was saying, five. In short, each one explained the circumstances of his own fighting, and suffering wounds. A jocose old man was seated near them: he spoke (saying) that, Sirs, in youth we also fought hundreds (of) fights; and we, also, suffered thousands (of) wounds, such that any where on the body room to place a seed of sesamum remained not: before us, now, what will any one fight, and what will (he) suffer wounds?

On the very hearing of this-much speech, a young man from among them, having become angry, spoke (saying), great Sir, take off then (your) clothes; let us see where you have suffered wounds: he laughing spoke (saying), master young man, neither has that time remained, nor have those days remained, nor has that youth remained, nor has that readiness remained, nor has that very body remained; what will you now see? Having said so much, he ran off.

GRAMMATICAL ANALYSIS.

Tisrī, ordinal of number fem. agreeing with *nakl*, s. f. sing. nom. case. *Kisī*, pron. indef. from *ko'ī*¹ agreeing with *makān*, s. m. sing.

gen. case : *ke*, postpos. mas. governing the gen. case preceding, and agreeing with the word following : *bīch*, indeclinable word², constructed as a s. m. governed by some postpos. understood : *pānch*, noun of numb. : *sāt*, noun of numb. : *sipāhī*, s. m. plur. nom. case, derived from *sipāh* by the addition of the very usual affix *ī*³, and governing the verb : *baiṭhe*, v. n. part. past plur. mas. (root *baiṭh*) agreeing with *sipāhī* : *āpas-menī*, pron. common or reflective⁴ abl. case, *menī*, being the governing postpos. : *ḍīng-mārte*, v. a. part. pres. plur. mas. (from the nominal compound root *ḍīng-mār*⁵) agreeing with *sipāhī* : *the*, subst. verb or auxiliary verb past tense third pers. plur. mas.⁶ governed by *sipāhī* and forming with the preceding part. the compound, present past or imperfect, tense⁷ : *ko'ī*, pron. indef. nom. case governing the verb : *kahtā*, v. a. part. pres. sing. mas. (from the root *kah*) : *thā*, subst. verb or auxiliary verb, past tense sing. mas. agreeing with the noun to which the pron. *ko'ī* may refer, and forming with the preceding part. the compound, present past or imperfect, tense : *maīnī*, pron. first pers. sing. nom. case : *ne*⁸, expletive or affix to the nom. case, or name of the agent, before a trans. verb in a past tense : *chār*, noun of number : *ghā'o*, s. m. nom. case plur. or sing. with a numeral⁹, and governing the verb : *khā'e*, v. a. past tense indef. third pers. plur.

(2) G. par. 36.

(3) G. par. 46.

(4) G. Chap. IV.

(5) G. par. 30.

(6) G. par. 33.

(7) G. par. 26.

(8) G. note to par. 25 and par. 71.

(9) G. par. 61.

mas. governed by *ghā'o*¹⁰: *aur*, conj.: *ko'ī*, pron. indef. nom. case governing the verb: *kahtā thā*, v. a. pres. past, or imperfect tense¹¹, third pers. sing. mas. as before: *pāñch*, noun of numb.: *gharaz*, s. m. sing. used absolutely or adverbially: *har*, adj. agreeing with *ek*, noun of number: *ne*, expletive or affix¹², as before: *apne*, pron. common or reflective gen. case mas. agreeing with *larne* and repeated to denote individuality¹³: *larne*, v. n. infin. (root *lar*) used as a noun of action¹⁴, mas. sing. gen. case: *aur*, conj.: *zakhm*, s. m. nom. case sing. or plur. acted upon by the following verb or compounded with it¹⁵: *khāne*, v. a. infin. (root *khā*) used as a noun of action¹⁶, mas. sing. gen. case: *kā*, postpos. mas. governing the preceding two nouns, which are coupled by the conjunction, and agreeing with the following noun: *aḥwāl*, s. m. (Arabic plur. of *ḥal* used in Hindustani as a) sing. nom. case governing the verb, as *ne* follows the name of the agent¹⁷: *bayān*, s. m. nom. case: *kiyā*, v. a. (root *kar*) past tense indef. forming with the preceding noun the compound nominal verb¹⁸ *bayān kiyū* governed by *aḥwāl*: *ek*, noun of number: *būrhā*, s. m. or adj. used substantively, nom. case sing. governing the verb: *ṭhaṭhol*, adj. agreeing with *būrhā*: *un*, pron. gen. case plur. from *wuh*: *ke*,

(10) G. note to par. 25, and par. 71.

(11) G. par. 26.

(12) G. note to par. 25, and par. 71.

(13) G. par. 84.

(14) G. par. 21.

(15) G. par. 30.

(16) G. par. 21.

(17) G. note to par. 25, and par. 71.

(18) G. par. 30.

postpos. mas. governing *un* and agreeing with¹⁹ *pās*, an indeclinable word²⁰ constructed as a s. m. sing. governed by a postpos. understood : *baithā*, v. n. (root *baith*) past part. sing. mas. agreeing with *būṛhā* : *thā*, v. substantive or auxiliary verb past tense sing. third pers. mas. governed by *būṛhā* and forming with the preceding past part. the past past, or pluperfect, tense²¹ : *bolā*, v. n. past tense indef. third pers. sing. mas. (root *bol*) governed by *būṛhā* understood : *ki*, conj. : *miyān*, s. m. plur. voc. case : *jawānī*, s. f. (being the abstract noun derived from *jawān* by subjoining *ī*²²) sing. abl. case : *men*, postpos. governing the abl. case²³ : *ham*, pron. first pers. plur. (nom. sing. *main* for which the plur. is used) governing the verb : *bhī*, conj. : *saiḱṛon*, s. m. plur. (of *saiḱrā*) taking, as an aggregate or collective number, the termination *on* to denote plurality though constructed with a noun in the nom. case²⁴ : *larā'iyān*, s. f. nom. case plur. of *larā'ī* : *lare*, v. n. past tense indef. third pers. plur. governed by *ham* (*larṇā*, being, like *bolnā* and *lānā*, considered a neuter verb, and therefore not admitting *ne* to the nom. case before it²⁵) : *aur*, conj. : *ham-ne*, pron. first pers. nom. case plur. of *main* (the plur. being used for the sing. as is frequently the case with regard to all the pers. pronouns) and followed by *ne* the expletive or affix to a nom. case before a transitive verb in a past tense²⁶ : *bhī*, conj. :

(19) G. par. 7.

(20) G. par. 36.

(21) G. par. 25.

(22) G. par. 45.

(23) G. par. 7.

(24) G. par. 11.

(25) G. par. 71.

(26) G. note to par. 25, and par. 71.

hazāron, s. m. plur. taking, as a noun of number, the affix *on* to denote plurality though accompanied by another noun in the nom. case²⁷: *zakḥm*, s. m. plur. nom. case governing the verb: *khā'e*, v. a. past tense indef. plur. mas. governed by *zakḥm*: *aise*, adv. or adj. plur. mas. agreeing with *zakḥm* and derived from the pron. *yih*²⁸: *ki*, conj.: *kahīn*, adv. of place derived from the pron. *kaun*²⁹: *badan-par*, s. m. sing. abl. case with the postpos. *par* by which it is governed³⁰: *til*, s. m. sing. nom. case acted upon by the following verb³¹, or compounded with it: *dharne*, v. a. infinitive, gerund or noun of action³², sing. mas. gen. case: *kī*, postpos. fem. governing the preceding noun and agreeing with the noun next following: *jagah*, s. f. sing. nom. case governing the verb: *bākī*, adj. sing. agreeing with *jagah*: *nahīn*, adv. of negation³³: *rahī*, v. n. past tense indef. sing. fem. (root *rah*) governed by *jagah*: *hamāre*, pron. first pers. plur. gen. case mas. (sing. nom. *main*) agreeing with *āge*, s. m. sing. (inflected from *āgā*) governed by a postpos. understood³⁴ or used as an indeclinable word³⁵: *ab*, adv.: *ko'ī*, pron. indef. nom. case governing the verb: *kyā*, pron. interrogative³⁶ nom. case: *laṛegā*, v. n. fut. indef. tense third pers. sing. mas. (root *laṛ*)³⁷ governed by *ko'ī*: *aur*, conj.: *kyā*,

(27) G. par. 11.

(28) G. par. 51.

(29) G. par. 51.

(30) G. par. 7.

(31) G. par. 57.

(32) G. par. 21.

(33) G. par. 77.

(34) G. par. 57.

(35) G. par. 36.

(36) G. Chap. IV.

(37) G. par. 27.

pron. interrog. nom. case: *zakhm*, s. m. nom. case sing. or plur.
acted upon by the verb: *khā'egā*, v. a. fut. indef. tense, third pers.
sing. (root *khā*) governed by *ko'ī*, understood.

Itnī, adj. fem. sing. derived from *yik*³⁸ and agreeing with the
following noun: *bāt*, s. f. sing. gen. case: *ke*, postpos. mas. gov-
erning the noun in the gen. case preceding, and agreeing with the
part. used as a mas. noun, next following: *sunte*, v. a. part. pres.
mas. used as a noun governed by a postpos. understood³⁹: *hī*, adv.:
un, pron. third pers. plur. abl. case (from *wuh*): *mei*, postpos.
governing the abl. case: *se*, postpos. governing the abl. case (two
postpositions occurring together⁴⁰): *ek*, noun of number: *jawān*, adj.
used substantively mas. sing. nom. case governing the verb: *khafā*,
adj. sing. mas. nom. case agreeing with *jawān*: *hokar*, v. n. past
conjunctive part. formed by affixing *kar* to the root *ho*: *bolā*, v. n.
past indef. tense third pers. sing. mas. governed by *jawān*: *barē*, adj.
plur. mas. voc. case agreeing with *miyānī*, s. m. voc. case plur. (being
the same in form as the nom. and used in the plur. by way of respect,
though addressed to one person⁴¹): *kapre*, s. m. nom. case plur. (of
kaprā) acted upon by the verb: *to*, adv.: *utāro*, v. a. imperative⁴²
second pers. plur. (root *utār* which is the transitive or causal from
*utar*⁴³): *dekhe*, v. a. imperative first pers. plur. (root *dekh*): *tum*,

(38) G. par. 51.

(39) G. par. 73.

(40) G. par. 7.

(41) G. par. 64.

(42) G. par. 27.

(43) G. par. 29.

pron. second pers. plur. (from *tū* or *taīn*): *ne*, expletive or affix to the noun denoting the agent before a transitive verb in the past tense⁴⁴: *kahān*, adv. of place derived from the pron. *kaun*⁴⁵: *ghā'o*, s. m. plur. nom. case governing the verb: *khā'e*, v. a. past part. plur. mas. (root *khā*) agreeing with *ghā'o*: *haiñ*, verb substantive or auxiliary verb pres. tense third pers. plur. forming with the preceding part. the past definite, or past present, tense. *Wuh*, pron. third pers. sing. nom. case referring to *būrḥā* and governing the verb: *hañske*, v. n. past conjunctive part.⁴⁶ formed by affixing *ke* to the root *hañs*: *bolā*, v. n. past indef. tense (root *bol*) governed by *wuh*: *miyāñ*, s. m. sing. voc. case: *gabrū*, s. m. sing. voc. case: *na*, adv. of negation⁴⁷: *wuh*, pron. demonstrative remote nom. case sing.: *zamāna*, s. m. sing. nom. case governing the verb: *rahā*, v. n. past tense indef. third pers. sing. (root *rah*) governed by *zamāna*: *na*, adv. of negation: *we*, pron. demonstrative remote nom. case plur. (from *wuh*) agreeing with the noun following: *din*, s. m. plur. nom. case governing the verb: *rahe*, v. n. past tense indef. plur. mas. governed by *din*: *na*, adv. of negation: *wuh*, pron. as before, agreeing with *jawānī*, s. f. (derived from the adj. *jawān* by subjoining *ī*⁴⁸) sing. nom. case governing the verb: *rahī*, v. n. past tense indef. sing. fem. governed by *jawānī*: *na*, adv. of negation: *wuh*, pron. as before, agreeing

(44) G. note to par. 25, and par. 71.

(45) G. par. 51.

(46) G. par. 24.

(47) G. par. 77.

(48) G. par. 45.

with *taiyārī*, s. f. (derived from *taiyār* by subjoining *ī*) sing. nom. case governing the verb: *rahī*, v. n. past tense indef. sing. fem. governed by *taiyārī*: *na*, adv. of negation: *wuh*, pron. as before, agreeing with *jism*, s. m. sing. nom. case governing the verb: *hī*, adv.: *rahā*, v. n. past tense indef. sing. mas. governed by *jism*: *ab*, adv.: *kyā*, pron. interrogative nom. or accus. case acted upon by the verb: *dekhoge*, v. a. fut. indef. tense second pers. plur. mas.: *itnā*, adj. (derived from the pron. *yih*⁽⁴⁹⁾) nom. case mas. used absolutely and acted upon by the verb: *kah*, v. a. root used as the past conjunctive part.⁽⁵⁰⁾: *champat hū'ā*, v. n. (compound from *champat* and the root *ho*⁽⁵¹⁾) past tense indef.⁽⁵²⁾ sing. mas. governed by *būṛhā* understood.

च for *chār*, Four, or *chauthī*, Fourth, *nakl*, Story.

<i>ek</i> , one, a, an,	<i>aur</i> , and,	<i>be-chāra</i> , helpless,
<i>ārab</i> , Arab, Arabian,	<i>gīrde</i> , round loaves,	<i>śirf</i> , purely, merely,
<i>badawī</i> , of the desert,	<i>nān-bā'ī-kī</i> , of baker,	<i>bo-se</i> , from the smell,
<i>shahr-i</i> , the city of,	<i>dūkān-men</i> , in shop,	<i>jītā thā</i> , he was living
<i>baghdād</i> , Baghdad,	<i>dekh-kar</i> , having seen,	<i>jab ki</i> , when that,
<i>men</i> , in, into,	<i>muṣṭarīb</i> , anxious,	<i>roṭī-kā</i> , of the bread,
<i>āyā</i> , came:	<i>hū'ā</i> , he became,	<i>munh</i> , the face,

(49) G. par. 51.

(51) G. par. 50.

(50) G. par. 24.

(52) G. par. 25.

dekhā, seen, he saw,
ṣabr-kā, of patience,
girebān, the collar,
chāk karke, having
 rent,
nān-bā'ī-ke, of baker,
pās, to the side, near,
 went,
 said :
 merchant,
 mine,
pet bhar, belly-full,
roṭiyān, loaves,
khilāne-kā, of giving
 to eat,
kyā, what ?
loge, will you take.
us ne, he,
us jawān-ko, that
 young man,
auroṅ-ke, of others,
nānand, the like,
ḥayāl kiyā, imagined,

ki, (saying) that,
kitnā, how much ?
khā'egā, will he eat,
agar, if,
bahut, much, very,
bhūkhā, hungry,
ho, he should be,
to, then,
do tīn, two (or) three,
roṭiyon-se, from loaves,
ziyāda, increase, more,
na khā, not eat,
sakega, he will be able ;
bolā, he spoke,
ai ārab, O Arab,
ādhī, half,
dīnār, a dinar,
de, give,
aur, and,
jitnī, as much as,
chāhe, thou mayest
 wish,
khā, eat.

ārab-ne, the Arab,
ādhī, half,
dīnār, a dinar,
dī, gave,
aur, and,
dajle-ke, of the Tigris,
kināre, on the shore,
baithā, sat :
nān-bā'ī, the baker,
roṭiyān, loaves,
nikāl, having taken
 out,
nikāl, having taken
 out,
detā thā, was giving ;
aur wuh, and that
 (Arab),
pānī-men, in the water,
bhigo bhigo kar, hav-
 ing moistened, mois-
 tened,
khātā thā, was eating.
roṭiyān, the loaves,

<i>ādhī</i> , half,	<i>guṣar - kar</i> , having	<i>khā'egā</i> , wilt thou eat.
<i>dīnār-kī</i> , of a dinar,	passed,	<i>us-ne</i> , he,
<i>kīmat-se</i> , from price,	<i>dīnār-kī</i> , of a dinar,	<i>jawāb</i> , answer,
<i>guṣar - kar</i> , having	<i>naubat</i> , turn, degree,	<i>diyā</i> , gave,
passed,	<i>ā'ī</i> , came.	<i>ki</i> , that,
<i>chār</i> , four,	<i>nān-bā'ī</i> , the baker,	<i>jab talak</i> , as he said,
<i>dāng</i> (name of a	<i>be-ikhtiyār</i> , without	<i>yih pānī</i> , this water,
weight),	choice,	<i>bahegā</i> , shall go,
<i>talak</i> , up to,	<i>hokar</i> , having become,	<i>mai</i> , I,
<i>pahunchīn</i> , arrived;	<i>bolā</i> , spoke,	<i>khā'egā</i> , shall eat,
<i>balki</i> , but, moreover,	<i>ai ārab</i> , O Arab!	<i>jā'ūngā</i> , shall go (on).
<i>us-se</i> , from that,	<i>kittī</i> , how much?	

An Arab of the desert came into the city of Baghdad : and, having seen round loaves in the shop of a baker, became anxious (for them). Helpless he was living merely from the smell (or, the poor wretch was living from the smell only). When that he saw the face of the bread, having rent the collar of patience, he went near the baker, and said; O merchant, what will you take for the giving of me to eat a bellyful (of) loaves? He (the baker) imagined that young man like others, (saying to himself) that, how much will he eat? if he be very hungry, then he will not be able to eat more than two (or) three loaves; he spoke, O Arab, give half a dinar, and eat as much as thou mayest desire. The Arab gave the half dinar, and seated

himself on the bank of the Tigris (the river that flows by Baghdad): the baker having taken out one after another loaves was giving; and, that (Arab) having moistened moistened (or having continued to moisten) was eating. The loaves, having passed the value of half a dinar, amounted to four *dāng*; having, moreover, exceeded that, the turn of a dinar came (the value of the loaves passed on from half a dinar to four *dāng*, and then to a dinar). The baker having become without choice (not knowing what to do), spoke, O Arab, how much wilt thou eat? He gave answer, that as long as this water shall flow, I shall go (on) eating.

GRAMMATICAL ANALYSIS.

1 *Chauthī*, ordinal of number fem. agreeing with *nakl*, s. f. sing. nom. case. *Ek*, noun of number: *ārab*, adj. used as a s. m. sing. nom. case governing the verb: *badawī*, adj. agreeing with *ārab*: *shahr-i*, the first of the two nouns in the Persian construction, abl. case, with the sign of (*iẓāfat*) the attribute¹ or of the gen. case: *baghdād*, n. prop. being the latter of two nouns in the Persian construction, abl. case: *men*, postpos. governing the abl. case: *āyā*, v. n. past tense indef. third pers. sing. (root *ā*)² governed by *ārab*: *aur*, conj.: *girde*, s. m. plur. nom. case, from *girdā*, acted upon by the following participle: *nān-bā'ī*, s. m. (compounded of the

Persian word *nān*, bread, and *bā'ī* a corruption of the Arabic *bā'ī*², seller) sing. gen. case: *kī*, postpos. fem. governing the gen. case preceding, and agreeing with the noun following³: *dūkān menī*, s. f. sing. abl. case with its governing postposition: *dekh-kar*, v. a. past conjunctive part. formed by affixing *kar*⁴ to the root *dekh*: *muxtarib*, an Arabic part. used as an adj.: *hū'ā*, v. n. past tense indef. sing. mas. (root *ho*)⁵ governed by *ārab*: *be-chāra*, adj. (formed by prefixing *be* a prepos. to the substantive *chāra*)⁶ agreeing with *ārab* understood: *shirf*, adv.⁷: *bo se*, s. f. sing. abl. case, with the governing postpos. *se*: *jītā*, v. n. pres. part. sing. mas. (root *jī*)⁸ agreeing with *ārab* understood: *thā*, v. substantive or auxiliary past tense sing. mas.⁹ governed by *ārab* understood, and forming with the preceding pres. part. the present past or imperfect tense¹⁰: *jab*, adv. of time, derived from the pron. *jo* or *jaun*¹¹: *ki*, conj.¹²: *roṭī kā*, s. f. sing. gen. case, with the governing postpos. *kā* which is sing. mas. to agree with the following noun¹³: *munh*, s. m. sing. nom. case governing *dekhā*, v. a. past part. sing. mas. (root *dekh*)¹⁴: *ṣabr kā*, s. f. sing. gen. case with the governing postpos. *kā* which is mas. to agree with the following noun: *girebān*, s. m. sing. nom. case acted upon by the subsequent verb:

(3) G. par. 7.

(4) G. par. 24.

(5) G. par. 25.

(6) G. par. 49.

(7) G. par. 37.

(8) G. par. 23.

(9) G. par. 33, and note.

(10) G. par. 26.

(11) G. par. 51.

(12) G. par. 38.

(13) G. par. 7.

(14) G. par. 22.

chāk, s. m. sing. nom. case forming with the subjoined *karke* the compound nominal verb (root *chāk-kar*)¹⁵ past conjunctive part. agreeing with *ārab* understood : *nān-bā'ī ke*, s. m. (compound of *nān* and *bā'ī*, before explained) sing. gen. case with the governing postpos. *ke* which is mas. inflected before *pās*, an indeclinable word¹⁶: *gayā*, v. n. past tense indef. sing. third pers. mas. (root *jā*)¹⁷ governed by *ārab* understood : *aur*, conj.: *kahā*, v. a. past tense indef. sing. third pers. mas. (root *kak*) governed by *ārab* understood: *ai*, interj. governing the voc. case¹⁸: *khwāja*, s. m. sing. voc. case: *mere*, pron. first pers. sing. gen. case mas. inflected to agree with *khilāne* following : *peṭ*, s. m. sing.: *bhar*, adj. and forming with *peṭ* a noun of measure; the following noun being idiomatically constructed without a postposition¹⁹, or in the nom. case: *roṭiyān*, s. f. plur. (from *roṭī*) nom. case acted upon by the following verb²⁰: *khilāne kā*, v. a. infin. or noun of action²¹ (the root *khilā* being the causal form from *khā*²²) mas. gen. case, with *kā* postpos. governing the gen. case: *kyā*, pron. interrog.²³ used absolutely, nom. case acted upon by the verb: *loge*, v. a. fut. indef. second pers. plur. mas. (root *le*) being a contraction of *le'oge*²⁴: *us-ne*, pron. third pers. inflected from *wuh*

(15) G. par. 30.

(16) G. par. 36.

(17) G. par. 25.

(18) G. par. 8.

(19) G. par. 56.

(20) G. par. 57.

(21) G. par. 21.

(22) G. par. 29.

(23) G. Chap. IV.

(24) G. par. 27.

with the expletive or affix *ne*²⁵: *us*, pron. demonstrative remote, agreeing with the following noun: *jawān ko*, adj. used substantively, dat. or accus. case sing. with *ko*, postpos. governing it²⁶: *auron ke*, adj. used pronominally, plur. (from *aur*)²⁷ gen. case with *ke* postpos. governing the gen. case and being mas. inflected to agree with *mānand*, s. m. sing. used as an indeclinable word²⁸ or as governed by a postpos. understood: *khayāl*, s. m. sing. nom. case: *kiyā*, v. a. past tense indef. sing. mas. (root *kar*)²⁹ forming with the preceding noun a compound verb³⁰: *ki*, conj.³¹: *kitnā*, adj. interrog. (derived from the pron. *kaun*³²) sing. mas. nom. case, acted upon by the verb: *khā'egā*, v. a. fut. indef. tense sing. third pers. mas. (root *khā*)³³ governed by *ārab* understood: *agar*, conj.³⁴: *bahut*, adj. used adverbially³⁵: *bhūkhā*, adj. sing. mas. (seemingly derived from *bhūkh* by affixing *ā*³⁶) nom. case agreeing with *ārab* understood: *ho*, v. n. fut. indef. or aorist tense third pers. sing. (being a contraction of *ho'e* or *howe* from the root *ho*)³⁷ governed by *arab* understood: *to*, conj. answering to *agar* in the preceding member of the sentence³⁸: *do*, noun of number: *tīn*, noun of number, idiomatically following

(25) G. note to par. 25, and par. 71.

(26) G. par. 7.

(27) G. par. 6.

(28) G. par. 36.

(29) G. par. 22, and 25.

(30) G. par. 30.

(31) G. par. 38, and 78.

(32) G. par. 51.

(33) G. par. 27.

(34) G. par. 38.

(35) G. par. 14.

(36) G. par. 49.

(37) G. par. 27.

(38) G. par. 38, and 80.

another numeral without the intervention of a conj.: *roṭiyonī se*, s. f. plur. abl. case (of *roṭī*) with *se*, postpos. governing the abl. case: *ziyāda*, s. m. sing. nom. case acted upon by the verb following: *na*, adv. of negation³⁹: *khā*, v. a. the root used in compos. with *sakegā*, v. n. fut. indef. tense third pers. sing. mas. (root *sak*) forming with *khā* preceding, a compound verb⁴⁰, and governed by *ārab* understood: *bolā*, v. n. past tense indef. third pers. sing. mas. (root *bol*) governed by *nān bā'ī* understood: *ai ārab*, an interjection or vocative sign⁴¹ prefixed to a s. m. in the voc. case: *ādhī*, adj. sing. fem. agreeing with *dīnār*, s. f. sing. nom. case, acted upon by the verb: *de*, v. a. imper. second pers. sing. being the same in form as the root⁴²: *aur*, conj.: *jitnī*, adj. (derived from the pron. *jo* or *jaun*⁴³) fem. sing. agreeing with *roṭī* understood: *chāhe*, v. a. fut. indef. or aorist (root *chāh*) second pers. sing.: *khā*, v. a. imper. second pers. sing. being the same in form as the root⁴⁴.

Ārab-ne, s. m. sing. with *ne* the expletive or affix to the name of an agent before a transitive verb in a past tense⁴⁵: *ādhī*, adj. sing. fem. agreeing with *dīnār*, s. f. sing. nom. case governing the verb: *dī*, v. a. past part. or past tense indef. sing. fem. (root *de*)⁴⁶ governed by *dīnār*: *aur*, conj.: *dajle ke*, s. m. sing. gen. case (from *dajla*) with

(39) G. par. 77.

(40) G. par. 30, divis. 3.

(41) G. par. 39, and 8.

(42) G. par. 20, and 27.

(43) G. par. 51.

(44) G. par. 20, and 27.

(45) G. note to par. 25, and par. 71.

(46) G. par. 22, and 25.

ke, postpos. which governs the gen. case, and which is mas. inflected to agree with the following noun: *kināre*, s. m. sing. inflected (from *kināra*) as governed by a postpos. understood⁴⁷: *baithā*, v. n. past tense indef. sing. mas. (root *baith*)⁴⁸ governed by *ārab* understood: *nān-bā'ī*, s. m. (compound, as before explained) sing. mas. nom. case governing the verb: *roṭiyān*, s. f. plur. nom. case (from *roṭī*)⁴⁹ acted upon by the following verb: *nikāl nikāl*, v. a. past conjunctive part. (being the same in form as the root⁵⁰, which is transitive or causal, derived from the intrans. or neuter *nikal*⁵¹) repeated to denote the repetition or continuation of the action⁵²: *detā*, v. a. pres. part. sing. mas. (root *de*) agreeing with *nān-bā'ī*: *thā*, v. subst. or auxiliary past tense sing. mas. governed by *nān-bā'ī* and forming with the preceding pres. part. the present past, or imperfect tense⁵³: *aur*, conj.: *wuh*, pron. third pers. or remote demonstrative sing. nom. case, referring to *ārab* and governing the following verb: *pānī men*, s. m.⁵⁴ sing. abl. case, with *men*, postpos. governing it: *bhigo bhigo kar*, v. a. past conjunctive part. (being the same in form as the root⁵⁵, which is the transitive or causal derived from the intransitive *bhīg*⁵⁶) repeated to denote the repetition or continuation⁵⁷ of the action, and

(47) G. par. 57. .

(48) G. par. 25.

(49) G. par. 5.

(50) G. par. 24.

(51) G. par. 29.

(52) G. par. 84.

(53) G. par. 26.

(54) G. par. 3.

(55) G. par. 24.

(56) G. par. 29.

(57) G. par. 84.

followed by *kar* a usual affix to this participle : *khātā*, v. a. pres. part. sing. mas. (root *khā*) agreeing with *ārāb* understood : *thā*, v. subst. or auxiliary past tense third pers. sing. governed by *wuh* and forming with the preceding pres. part. the compound pres. past, or imperfect, tense⁵⁸. *Rotiyāñi*, s. f. plur. (from *rotī*) nom. case to the verb following : *ādhi dīnār*, adj. f. and the s. f. with which it agrees, sing. gen. case : *kī*, postpos. fem. governing the gen. case and agreeing with the subsequent noun⁵⁹ : *kīmat se*, s. f.⁶⁰ sing. abl. case, with *se*, postpos. governing that case : *guṣar kar*, v. n. past conjunctive part. formed by affixing *kar* to the root⁶¹ : *chār*, n. of number : *dāng*, s. f. sing. following a numeral⁶², and governed by the subsequent adv. as by a postpos. : *talak*, adv.⁶³ : *pahunchīñi*, v. n. past indef. tense plur. fem. (root *pahunch*)⁶⁴ governed by *rotiyāñi* : *balki*, conj.⁶⁵ : *us-se*, pron. third pers. or remote demonstrative sing. abl. case (from *wuh*)⁶⁶ with *se*, postpos. governing that case : *guṣar kar*, v. n. past conjunctive part. (as before) : *dīnār*, s. m. or f.⁶⁷ sing. gen. case : *kī*, postpos. f. governing the gen. case and agreeing with the following noun : *naubat*, s. f.⁶⁸ sing. nom. case governing the verb : *ā'ī*, v. n. past tense indef. sing. fem. (root *ā*)⁶⁹ governed by *naubat*. *Nān-bā'ī*, s. m.

(58) G. par. 26.

(59) G. par. 7.

(60) G. par. 3.

(61) G. par. 24.

(62) G. par. 61.

(63) G. par. 37.

(64) G. par. 22, and 25.

(65) G. par. 38.

(66) G. Chap. IV.

(67) G. par. 3.

(68) G. par. 3.

(69) G. par. 22, and 25.

{compound as before explained) sing. nom. case governing the verb : *be*, prepos.⁷⁰: *ikh̄tiyār*, s. m. sing. forming with the prepos. *be* the compound adj. *be-ikh̄tiyār*⁷¹: *ho-kar*, v. n. past conjunctive part. formed by affixing *kar* to the root *ho*⁷²: *bolā*, v. n. past. indef. tense sing. third pers. mas. (root *bol*) governed by *nān-bā'ī*: *ai ārab*, interj. governing the voc. case⁷³, with the s. m. sing. governed by it: *kittī*, adj. sing. fem. nom. case acted upon by the following verb⁷⁴, and agreeing with *rotī* understood: *hkā'egā*, v. a. fut. indef. tense second pers. sing. mas. (root *khā*⁷⁵) referring to *ārab* understood: *us ne*, pron. third pers. sing. (from *wuh*) being inflected before *ne* which is an expletive or affix to the noun denoting the agent before a transitive verb in a past tense⁷⁶: *jawāb*, s. m. sing. nom. case, governing the verb: *diyā*, v. a. past indef. tense or past part. sing. mas. (root *de*⁷⁷) governed by *jawāb*: *ki*, conj.: *jab*, adv. of time: *talak*, adv. (used as a postpos. to the preceding adv.): *yih*, pron. demonstrative proximate nom. case sing. agreeing with *pānī*, s. m. sing. nom. case governing the verb: *bahegā*, v. n. fut. indef. tense third pers. sing. mas. (root *bah*⁷⁸) governed by *pānī*: *main*, pron. first pers. sing. nom. case governing the verb: *khātā*, v. a. pres. part. sing. mas. (root *khā*⁷⁹)

(70) G. par. 36.

(71) G. par. 49.

(72) G. par. 24.

(73) G. par. 8.

(74) G. par. 57.

(75) G. par. 27.

(76) G. note to par. 25, and par. 71.

(77) G. par. 22, and 25.

(78) G. par. 27.

(79) G. par. 23.

agreeing with *ārab* understood : *jā'ūngā*, v. n. fut. indef. tense first pers. sing. (root *jā*) governed by *maini*, and forming with the foregoing pres. part. a compound to denote the continuance⁸⁰ of the action intended by the first verb.

५ for *pānch*, Five, or *pānchwīn*, Fifth, *naḳl*, Story.

<i>jāngal</i> , s. m. forest.	<i>char</i> , v. n. graze, eat.	tact. s. m. coming
<i>lomrī</i> , s. f. a fox.	<i>ghāt</i> , s. f. ambus-	in contact.
<i>khānā</i> , s. m. eating,	cade.	<i>sahm-nāk</i> , adj. frightful.
food.	<i>kar</i> , v. a. do, make.	<i>āwāz</i> , s. f. sound,
<i>talāsh</i> , s. f. search,	<i>chāh</i> , v. a. desire.	voice.
<i>har</i> , adj. every.	<i>shikār</i> , s. m. chase,	<i>nikal</i> , v. n. issue.
<i>ṭaraf</i> , s. f. side (on).	prey.	<i>barā</i> , adj. great.
<i>par</i> , v. n. fall, lie.	<i>ek bārgī</i> , all at once.	<i>hī</i> , adv. very, exactly.
<i>phir</i> , v. n. wander.	<i>naḳkāra</i> , s. m. kettle-	<i>muhīb</i> , adj. tremen-
<i>nazar</i> , s. f. sight, view.	drum.	dous.
<i>murgh</i> , s. m. a fowl.	<i>laṭak</i> , v. n. hang.	<i>nīm</i> , adj. half.
<i>khāngī</i> , adj. domestick.	<i>ho</i> , v. n. be, become.	<i>murda</i> , adj. dead.
<i>jā</i> , v. n. go.	<i>dekh</i> , v. n. see, look.	<i>samajh</i> , v. a. under-
<i>darakht</i> , s. m. a tree.	<i>dālī</i> , s. f. a branch.	stand.
<i>nīche</i> , adv. beneath.	<i>lag</i> , v. n. come in con-	<i>dil</i> , s. m. heart, mind.

<i>apnā</i> , pron. of self, own.	<i>koshish</i> , s.f. endeavour.	<i>kah</i> , v. a. say.
<i>soch</i> , v. a. think.	<i>rah</i> , v. n. remain.	<i>afsos</i> , s. m. sorrow ; alas!
<i>gosht</i> , s. m. flesh.	<i>yahān</i> , adv. here.	<i>sirf</i> , adv. merely.
<i>post</i> , s. m. skin.	<i>tak</i> , adv. to, up to, till.	<i>dhokhā</i> , s. m. decep- tion.
<i>muwāfiq</i> , adj. conform- able (to).	<i>phār</i> , v. a. tear.	<i>sabab</i> , s. m. cause, reason.
<i>dīl</i> , s. m. body, bulk.	<i>siwā</i> , prepos. besides.	<i>bihtarī</i> , s. f. welfare.
<i>mutawajjih</i> , adj. turn- ing towards, atten- tive.	<i>khushk</i> , adj. dry.	<i>bāz</i> , adv. back.
<i>hādiṣa</i> , s. m. incident.	<i>chamṛā</i> , s. m. leather.	<i>sach</i> , adj. true ; truth.
<i>wākif</i> , adj. acquaint- ed.	<i>sakht</i> , adj. hard.	<i>dhol</i> , m. drum (large).
<i>bhāg</i> , v. n. flee.	<i>lakṛī</i> , s. f. wood.	<i>hamesha</i> , adv. always.
<i>hazār</i> , n. num. thou- sand.	<i>chīz</i> , s. f. thing.	<i>shor</i> , s. m. noise.
<i>taklīf</i> , s. f. trouble.	<i>pā</i> , v. a. get, find.	<i>par</i> , adv. but ; on, at.
<i>ūpar</i> , adv. above, upon.	<i>ātash</i> , s. f. fire.	<i>be-fā'ida</i> , adj. profit- less.
<i>charḥ</i> , v. n. ascend.	<i>pashemānī</i> , s. f. repen- tance, regret.	<i>andar</i> , indec. within.
	<i>jī</i> , s. m. life, soul.	<i>kuchh</i> , pron. any (thing).
	<i>jal</i> , v. n. burn.	<i>nahīn</i> , adv. not, (is) not.
	<i>lag</i> , v. n. be applied.	
	<i>ānsū</i> , s. m. tear.	
	<i>ānkh</i> , s. f. eye.	
	<i>jārī</i> , adj. flowing.	

† for *chha*, Six, or *chhatthī*, Sixth, *naḳl*, Story.

<i>yūn</i> , adv. thus.	<i>lafz</i> , s. m. word.	<i>roz</i> , s. m. day.
<i>sun</i> , v. a. hear.	<i>sabak</i> , s. m. lesson.	<i>yah-ī</i> , this, very.
<i>lakhnautī</i> , n. prop.	<i>pūchh</i> , v. a. ask.	<i>tākīd</i> , s. f. injunction.
<i>bastī</i> , s. f. village.	<i>to</i> , conj. then, indeed.	<i>phir</i> , adv. again, then.
<i>wahān</i> , adv. there.	<i>khafā</i> , adj. angry.	<i>kabhī</i> , adv. ever.
<i>mu'āllim</i> , s. m. teacher.	<i>khūb</i> , adj. good; well.	<i>baghair</i> , adv. with-
<i>laṛkā</i> , s. m. boy.	<i>mār</i> , v. a. beat, strike.	out.
<i>parh</i> , v. a. read.	<i>be-wuḳūf</i> , adj. foolish.	<i>bāt</i> , s. f. word, speech.
<i>miyān-jī</i> , s. m. school-	<i>auwal</i> , adj. first.	<i>mujhe</i> , pron. me, to
master.	<i>maktab</i> , s. m. school.	me.
<i>afīm-ī</i> , opium-eater.	<i>adab</i> , s. m. good man-	<i>sotā</i> , s. m. sleeping.
<i>jab</i> , adv. when.	ners.	<i>jagā</i> , v. a. waken.
<i>afīm</i> , s. m. opium.	<i>sīkh</i> , v. a. learn.	<i>mār-dāl</i> , v. a. kill.
<i>utar</i> , v. n. descend.	<i>chāh</i> , v. a. desire.	<i>tauba</i> , s. f. penitence.
<i>nīnd</i> , s. f. sleep.	<i>bā'is</i> , s. m. cause,	<i>hargiz</i> , adv. ever.
<i>ā</i> , v. n. come.	reason.	<i>aisū</i> , adj. this-like,
<i>ūngh</i> , v. n. doze.	<i>bahut</i> , adj. much,	such.
<i>agar</i> , conj. if.	many.	<i>din</i> , s. m. day.
<i>hālat</i> , s. f. state.	<i>kām</i> , s. m. affair, act.	<i>rāt</i> , s. f. night.
<i>yā</i> , conj. or.	<i>gharaz</i> , adv. in short.	<i>chirāgh</i> , s. m. lamp.
<i>shāgird</i> , s. m. scholar.	<i>har</i> , adj. every.	<i>sāmhne</i> , s. m. (in) front.

<i>rakh</i> , v. a. place, keep.	<i>kyūn</i> , adv. why? how?	<i>bol</i> , v. n. speak.
<i>us-ī</i> , that, very.	<i>de</i> , v. a. give; let.	<i>be-adab-ī</i> , s. f. pre- sumptuousness.
<i>parhā</i> , v. a. cause to read.	<i>bahut sū</i> *, adj. very much.	<i>wāste</i> , (by) cause, (by) reason.
<i>itnā</i> , adj. this-much.	<i>ro</i> , v. n. weep.	<i>ākḥūnd</i> , s. m. precep- tor.
<i>pīnak</i> , s. f. drowsiness from opium.	<i>āp</i> , pron. self; you Sir.†	<i>jī</i> , Sir, master.
<i>shamla</i> , s. m. the work- ed end of a turband.	<i>man</i> *, s. m. prohibition.	<i>lā</i> , adv. not, (is) not.
<i>tem</i> , s. f. flame of a lamp or candle.	<i>sonā</i> , v. n. to sleep, sleeping.	<i>ḥaul</i> , s. power.
<i>pagrī</i> , s. f. turband.	<i>wakt</i> , s. m. time; (at) time.	<i>wa</i> , conj. and.
<i>garmī</i> , s. f. heat.	<i>mat</i> , adv. not, do not.	<i>kūwat</i> , s. f. strength.‡
<i>jo</i> , who, which; when.	<i>be</i> , prepos. without.	<i>nuḡṣān</i> , s. m. detri- ment.
<i>pahunch</i> , v. n. arrive.	<i>buzurg</i> , adj. great; elder.	<i>ḡhabar</i> , s. f. informa- tion.
<i>chaunk</i> , v. n. start up.		
<i>bad-ḡāt</i> , adj. villain.	<i>bāt</i> , s. f. affair, matter.	<i>baiṡh</i> , v. n. sit.

* G. par. 15.

† G. par. 64.

‡ The whole expression intended is *lā ḡaula wa lā kūwata illā billāhi*, there is no power or strength but in God, implying, that there is no striving against fate.

√ for *sāt*, Seven, or *sātwin*, Seventh, *naql*, Story.

<i>nām</i> , s. m. name.	<i>hāth</i> , s. m. hand.	<i>pīchhe</i> , in the rear.
<i>shahr</i> , s. m. city.	<i>khā</i> , v. a. eat; suffer.	<i>le</i> , v. a. take.
<i>shakhs</i> , s. m. person.	<i>thartharā</i> , v. n. tremble.	<i>ākhirash</i> , adv. at last.
<i>hākim</i> , s. m. governor.	<i>gir</i> , v. n. fall.	<i>kābū</i> , s. m. opportunity.
<i>ittifāqan</i> , adv. by chance.	<i>kāndhā</i> , s. m. shoulder.	<i>bhī</i> , conj. also, even.
<i>sawār</i> , adj. riding.	<i>uthā</i> , v. a. raise, take up.	<i>sū'ar</i> , s. m. the hog.
<i>shikār</i> , s. m. hunting.	<i>chal</i> , v. n. move, go.	<i>jhunjhālā</i> , v. n. rage.
<i>wāste</i> , for the sake.	<i>woñhīn</i> , adv. (at) that very (time or place).	<i>dānt</i> , s. m. tooth.
<i>kuchh</i> , pron. some, any.	<i>khūk</i> , s. m. hog.	<i>mar</i> , v. n. die.
<i>hiran</i> , s. m. a deer.	<i>āhū</i> , s. m. the deer.	<i>shikār-ī</i> , s. m. hunter.
<i>khūb</i> , adj. good.	<i>māre</i> , stricken; by reason.	<i>tīnon</i> , n. numb, the three.
<i>śūrat</i> , s. f. form, figure.	<i>hīrṣ</i> , s. f. covetousness.	<i>jagah</i> , s. f. place.
<i>sā</i> , adj. like.	<i>zamīn</i> , s. f. ground.	<i>gharī</i> , s. f. a twenty-four minutes.
<i>jald</i> , adj. quick, quickly.	<i>tuk</i> , adj. a little.	<i>do ek</i> , about two.*
<i>ghorā</i> , s. m. horse.	<i>sāmhnā</i> , s. f. front.	<i>maidān</i> , s. m. a plain.
<i>utar</i> , v. n. alight.	<i>katrā</i> , v. n. slink away.	<i>gīdar</i> , s. m. jackal.
<i>tīr</i> , s. m. arrow.	<i>bachā</i> , v. a. save, avoid.	<i>khushī</i> , joy, pleasure.
<i>mār</i> , v. a. strike, kill.		

* G. par. 40.

<i>khudā</i> , s. m. God.	<i>ṭaraḥ</i> , s. f. manner.	<i>charḥ</i> , v. n. ascend ;
<i>shukr</i> , s. m. thanks.	<i>farāghat</i> , s. f. leisure,	be strung (a bow.
<i>ba-jā</i> , in place.	ease.	&c.).
<i>lā</i> , v. n. bring.	<i>kabāb</i> , s. m. a roast.	<i>zih</i> , s. f. bowstring.
<i>ghizā</i> , s. f. food.	<i>sukhā</i> , v. a. dry.	<i>kat</i> , v. n. be cut.
<i>latīf</i> , adj. fine, deli-	<i>khair</i> , adj. good ; well.	<i>tab</i> , adv. then.
cious.	<i>harīṣ</i> , adj. covetous,	<i>gosha</i> , s. m. corner ;
<i>muyassar</i> , adj. attain-	greedy.	horn (of a bow).
able.	<i>khayāl</i> , s. m. fancy,	<i>zor</i> , s. m. force, vio-
<i>jaisā</i> , adj. such as, as.	idea.	lence.
<i>āj</i> , adv. to-day.	<i>bāndh</i> , v. a. bind.	<i>sīna</i> , s. m. breast, bo-
<i>ab</i> , adv. now.	<i>pahle</i> , at first, sooner.	som.
<i>chand</i> , adj. how many?	<i>kamān</i> , s. f. a bow.	<i>lālchī</i> , adj. covetous.
some.	<i>chillā</i> , s. m. bowstring.	<i>pānī</i> , s. m. water.
<i>achchhā</i> , adj. good.	<i>chabā</i> , v. a. gnaw.	<i>māng</i> , v. a. ask for.*

^ for *āṭh*, Eight, or *āṭhwīn*, Eighth, *naḳl*, Story.

<i>buṛhiyā</i> , s. f. old wo-	<i>nihāyat</i> , adv. extreme-	<i>ḵaṣā-rā</i> , adv. by chance.
man.	ly.	<i>zamāna</i> , s. m. fortune.
<i>nāme</i> , adj. by name.	<i>khūb-ṣūrat</i> , handsome.	<i>gardish</i> , s. f. revolu-
<i>betī</i> , s. f. daughter.	<i>hasīn</i> , adj. beautiful.	tion.

* *Pānī na māngnā*, to be killed at once with a single blow.

<i>bīmār</i> , adj. sick.	* <i>nau</i> , adj. new, fresh.	<i>shorbā</i> , s. m. broth.
<i>tap</i> , s. f. fever.	<i>jawān</i> , adj. young.	<i>bū</i> or <i>bo</i> , s. f. smell,
<i>sozish</i> , s. f. burning.	<i>bakhsh</i> , v. a. give, for-	odour.
<i>he-tāb</i> , adj. powerless.	give.	<i>sir</i> , s. m. head.
<i>gird</i> , s. m. round ;	<i>phūs</i> , s. m. old dry	<i>degcha</i> , s. m. pot, small
around.	grass or straw.	caldron.
<i>phir</i> , v. n. 'turn, go	<i>zindagī</i> , s. f. life, liv-	<i>ḍāl</i> , v. a. cast, throw.
about.	'ing.	<i>jo kuchh</i> , whatever.
<i>dū'ā</i> , s. f. prayer.	<i>ser</i> , adj. satiated.	<i>nikāl</i> , v. a. cause to is-
<i>niyāz</i> , s. f. supplica-	<i>badlā</i> , s. m. ex-	sue, take out.
tion.	change.*	<i>sak</i> , v. n. be able.
<i>jūn</i> , s. f. m. life, soul.	<i>shafakat</i> , s. f. compas-	<i>konā</i> , s. m. corner.
<i>mādar</i> , s. f. mother.	sion, affection.	<i>nāgāh</i> , adv. suddenly.
<i>kurbān</i> , s. m. sacrifice.	<i>mādarī</i> , adj. maternal.	<i>bhayānak</i> , adj. fright-
<i>ta'īn</i> , postpos. to, &c.	<i>shab</i> , s. f. night.	ful.
(governing dat. or	<i>zārī</i> , s. f. lamentation.	<i>ḍar</i> , v. n. fear.
acc. case).	<i>gā'e</i> , s. f. cow.	<i>log</i> , s. m. people.
<i>ṣadka</i> , s. m. sacrifice.	<i>hār</i> , s. m. flock, pastu-	<i>firishta</i> , s. m. angel.
<i>ṣubh</i> , s. f. morning.	rage.	<i>kaḥ kar</i> , v. a. seize.
<i>āh</i> , s. f. sigh ; alas !	<i>bāwarchī</i> , s. m. cook.	<i>so</i> , pron. that ; then,
<i>nāla</i> , s. m. lamentation.	<i>khāna</i> , s. m. house,	so.
<i>yā</i> , interj. O.	room.	<i>shakk</i> , s. m. doubt.

* *Badle lenā*, to take in exchange or instead.

<i>chillā</i> , v. n. scream.	<i>miḥnatī</i> , adj. laborious.	<i>chhoṛ</i> , v. a. let go,
<i>malaku-l-maut</i> angel of death.	<i>rūḥ</i> , s. f. soul.	leave.

9 for *nau*, Nine, or *nauwīn*, Ninth, *naḳl*, Story.

<i>mard</i> , s. m. man.	<i>chhal bal</i> , s. m. artifice.	<i>kuttā</i> , s. m. dog.
<i>multān-ī</i> , of Multan.	<i>uṛā</i> , v. a. cause to fly.	<i>kahūn</i> , adv. where?
<i>bāzār</i> , s. m. market.	<i>sab</i> , adj. all.	<i>jawāb</i> , s. m. answer.
<i>bakrī</i> , s. f. a goat.	<i>zabān</i> , s. f. tongue.	<i>mol le</i> , v. a. purchase.
<i>kharīd</i> , v. a. purchase.	<i>bandish</i> , s. f. contrivance.	<i>lekin</i> , conj. but, yet.
<i>rassī</i> , s. f. string, cord.	<i>bāndh</i> , v. a. bind ;	<i>munh</i> , s. m. face,
<i>pakaṛ</i> , v. a. seize, take.	contrive.	mouth.
<i>nazdīk</i> , prepos. near.	<i>tīn</i> , n. num. three.	<i>pher</i> , v. a. turn, revert.
<i>gā'on</i> , s. m. village.	<i>chār</i> , n. num. four.	<i>ma'lūm</i> , adj. known.
<i>ka'ī ek</i> , some few.	<i>judā</i> , adj. separate.	<i>le-chal</i> , v. a. take along.
<i>rind</i> , s. m. a profligate.	<i>rāḥ</i> , s. f. road, way.	<i>thorā</i> , adj. little.
<i>kharā</i> , adj. standing.	<i>mulākāt</i> , s. f. meeting.	<i>dūr</i> , s. f. distance.
<i>āpas</i> , pron. themselves.	<i>bhā'ī</i> , s. m. brother ;	<i>baṛh</i> , v. n. advance.
	comrade.	<i>dūsrā</i> , adj. second.
<i>ṣalāḥ</i> , s. f. counsel.	<i>najis</i> , adj. impure, nasty.	<i>le-jā</i> , v. a. take away.
<i>ādmī</i> , s. m. man.		<i>mūt</i> , v. n. make water.

<i>kaprā</i> , s. m. cloth, dress.	<i>uṭh</i> , v. n. rise.	<i>mol lejā</i> , v. a. buy.
<i>terā</i> , pron. of thee, thy.	<i>bol uṭh</i> , speak out.	<i>andesha</i> , s. m. thought.
<i>nā-pāk</i> , adj. impure.	<i>dīwāna</i> , adj. mad.	<i>samet</i> , adv. along with.
<i>soch</i> , v. a. consider.	<i>jot</i> , s. f. lustre, light.	<i>naddī</i> , s. f. river.
<i>āge</i> , adv. before.	<i>ghaṭ</i> , v. n. decrease.	<i>kūd</i> , v. n. leap.
<i>chuk</i> , v. n. be finished.	<i>jānwar</i> , s. m. animal.	<i>nahā</i> , v. n. bathe.
<i>utār</i> , v. a. make alight.	<i>yakīn</i> , s. m. certainty.	<i>dho</i> , v. a. wash.
<i>ḍuriyā le</i> , take and lead by a cord (in hand).	<i>shūyad</i> , adv. perhaps.	<i>ghar</i> , s. m. house, home.
<i>būṛhā</i> , adj. old (man).	<i>āḳl</i> , s. f. understand- ing.	<i>shauḳ</i> , s. m. avidity.
	<i>bīnā-ī</i> , s. f. sight.	<i>chaṭ kar</i> , v. a. eat.
	<i>khalal</i> , s. m. defect.	
	<i>jān</i> , v. a. know, think.	

† • for *das*, Ten, or *daswīn*, Tenth, *naḳl*, Story.

<i>bāghbān</i> , s. m. gar- dener.	<i>kyā</i> , what? whether, or.	<i>muḥabbat</i> , s. f. friend- ship, love.
<i>be-wuḳūf-ī</i> , s. f. stupa- dity.	<i>bāgh</i> , s. m. garden.	<i>ulfat</i> , s. f. familia- rity.
<i>rīchh</i> , s. m. bear.	<i>khet</i> , s. m. field.	<i>paidā</i> , adj. produced.
<i>dost-ī</i> , s. f. friend- ship.	<i>donon</i> , n. num. both.	<i>yahān tak</i> , to this de- gree.
	<i>ikatṭhe</i> , adj. in one place.	

<i>sirhānā</i> ,* s. m. place of the head.	<i>khunsā</i> , v. n. be angry.	<i>yah-īn</i> , adv. this very.
<i>makkhī</i> , s. f. a fly.	<i>patthar</i> , s. m. stone.	<i>daryāft kar</i> , discover.
<i>hānk</i> , v. a. drive.	<i>khayāl</i> , s. m. imagina- tion, idea, fancy,	<i>ākṣ-²mand</i> , adj. wise.
<i>jam</i> ² , s. m. collection.	thought.	<i>nā-dān</i> , adj. ignorant.
<i>ba-dastūr</i> , as usual.	<i>dab</i> , v. n. be pressed down.	<i>dost</i> , s. m. friend.
<i>har-chand</i> , however much.	<i>be-chāra</i> , adj. helpless.	<i>dānā</i> , adj. knowing.
<i>idhar</i> , here, this side.	<i>pis</i> , v. n. be ground down, be reduced to powder.	<i>dushman</i> , s. m. enemy.
<i>udhar</i> , there, that side.		<i>bhalā</i> , adj. good : better.
<i>hāl</i> , s. m. state, condi- tion.		<i>dar pai</i> , in pursuit.
		<i>bihtar</i> , adj. better.

1¹ for *igārah*, Eleven, or *gyārahwīn*, Eleventh, *naḳl*, Story.

<i>do</i> , n. num. two.	<i>baḥaṣ</i> , v. a. argue.	<i>chatur</i> , adj. clever.
<i>kāyath</i> , (name of a tribe).	<i>uttam</i> , adj. best.	<i>sungat</i> , s. f. society.
<i>likhā parhā</i> , learned.	<i>baran</i> , s. m. class, tribe.	<i>marde admī</i> , gentle- man.
<i>makān</i> , s. m. place.	<i>paidā</i> , adj. created.	
	<i>pandit</i> , adj. learned.	<i>tumhārā</i> , pron. your.

* This word is apparently from the Sanskrit शिरः Head, and स्थान Place; being applied to denote the place where the head rests when the body is reclined; as, the head of a bed, the head of a tomb, &c.; *sirhāne*, therefore, in this story means, at the place where his head rested.

<i>kaṣiṣya</i> , s. m. quarrel.	<i>da'wā</i> , s. m. claim.	<i>bhayau</i> , (in Braj) be- came.
<i>mit</i> , v. n. be effaced.	<i>iṣ'hār</i> , s. m. explaining.	
<i>mu'āmalā</i> , s. m. affair.	<i>dohā</i> , s. m. couplet.	<i>kapūr</i> , s. m. camphor.
<i>munṣif</i> , s. arbitrator.	<i>swāt</i> , s. f. arcturus.	<i>kārā</i> , s. m. black snake.
<i>mān</i> , v. a. respect, mind.	<i>būnd</i> , s. f. a drop.	<i>mukh</i> , s. m. mouth.
	<i>sīpī</i> , s. f. a shell.	<i>bish</i> , s. m. poison.
<i>pasand</i> , s. f. approba- tion.	<i>mukt</i> , s. m. a pearl.	<i>sobhā</i> , s. f. splendour.
	<i>kadalī</i> , s. f. a plantain.	<i>sūr</i> , for <i>sūrdās</i> .*

12 for *bārah*, Twelve, or *bārahwīn*, Twelfth, *naḳl*, Story.

<i>jū'ārī</i> , s. m. gamester.	<i>tau</i> , adv. then.	<i>jad</i> , adv. when.
<i>jīt</i> , v. a. win, conquer.	<i>ummed</i> , s. f. hope.	<i>tad</i> , adv. then.
<i>ghāfil</i> , adj. careless.	<i>shuhdā</i> , s. m. vaga- bond, rake.	<i>māl</i> , s. m. property.
<i>paharna</i> , v. a. to dress; s. m. dressing, dress.	<i>sāth</i> , s. m. (in) com- pany.	<i>ghair</i> , adj. strange.
<i>utār</i> , v. a. strip off.		<i>maḥfil</i> , s. f. assembly.
		<i>jū'ā</i> , s. m. dice, game.

* The name of a Hindi poet and singer, who was blind; hence, a blind man is called *sūrdās*, or by way of abbreviation *sūr*. The translation of the couplet is, the drop of rain that fell when the moon was in the mansion *swāti* (arcturus) into a shell became a pearl, on the plantain became camphor, in the black snake's mouth became poison; in society is splendour (or decoration), O *sūr*! (In society a man may obtain splendour, or by society a man may become conspicuous. Compare the English phrase 'an ornament of society'.)

<i>khel</i> , v. a. play.	<i>kauṛī</i> , s. f. a small shell	<i>andhā</i> , adj. blind.
<i>rūpiya</i> , s. m. a rupee.	used as coin ; money.	<i>pīs</i> , v. a. grind.
<i>āgā</i> , s. m. front, before.	<i>maṣal</i> , s. f. proverb.	<i>pāp-ī</i> , adj. sinner.
<i>khiskā</i> , v. a. slip, slide.	<i>ta'ājjub</i> , s. m. wonder-	<i>akārath</i> , adj. useless.
<i>luḡandrā</i> , s. m. a rake.	ing.	

۱۳ for *terah*, Thirteen, or *terahwīn*, Thirteenth, *naḡl*, Story.

<i>baniyān</i> , s. m. trader.	<i>dikhā'ī de</i> , v. a. appear.	<i>haridwār</i> , n. prop.†
<i>baṭohī</i> , s. m. traveller.	<i>ḡandwat</i> , s. f. obei-	<i>kuruchhetr</i> , n. prop.§
<i>bāt</i> , s. f. road, way.	sance.	<i>kāshī</i> , n. prop.
<i>bhūl</i> , v. n. err, stray.	<i>nāth</i> , s. m. lord.	<i>gangā godāvarī</i> , n.
<i>ban</i> , s. f. forest, wood.	<i>bābā</i> , s. m. father, sir.	prop.¶
<i>wise</i> , pron. to him.	<i>hinglāj</i> , n. prop.*	<i>melā</i> , s. m. a fair.
<i>aur</i> , adj. other, more.	<i>jwālā-mukhī</i> (fire-	<i>set bandh</i> , n. prop.**
<i>jogī</i> , s. m. a devotee.	mouthed).†	<i>mahārāj</i> , sire, sir.

* A place of pilgrimage, dedicated to *Durgā*, or *Devī*, towards *Thātha*.

† A place where subterraneous fires break forth ; particularly a celebrated place of pilgrimage in the *Panjāb*, a few *kos* from Nadoun.

‡ A place of pilgrimage on the Ganges.

§ Name of a lake, supposed by the Hindūs to be the navel of the earth, and the spot where the first creation took place ; also, of the country around, where the *Kaurava* and *Pāndava*, ancient reigning families of Dehlī, fought : hence, it is a great place of pilgrimage.

|| Benares.

¶ Name of a river.

** Name of the place where Rāma is said to have built a bridge, on which was placed an image of Mahādeva, called here *Rāmeshwar*.

<i>na</i> , adv. no, not, neither.	<i>ṭhaur</i> , s. f. place.	<i>sādhū</i> , adj. good, honest.
<i>gīrhistī</i> , householder.	<i>liye</i> , taken ; on account.	<i>jan</i> , s. m. man, person.
<i>des</i> , s. m. country.	<i>bhagwān</i> , s. m. god.	<i>ram</i> , v. n. roam, wander.
<i>dosh</i> , s. m. crime.	<i>dhyān</i> , s. m. meditation.	<i>dāg</i> (for <i>dāgh</i>), s. m. spot.
<i>faḳīr</i> , s. m. devotee.	<i>kaḥāwat</i> , s. f. saying.	<i>lāg</i> , v. n. be applied.
<i>bhaṭak</i> , v. n. wander.	<i>bah</i> , v. n. flow.	<i>ko'e</i> (for <i>ko'ī</i>), pron. any.
<i>kyauñ</i> , adv. why? how?	<i>nir-malā</i> , adj. pure.	
<i>bharam</i> , s. m. character.	<i>bandh</i> , v. n. be bound.	
<i>gañwā</i> , v. a. lose, spend.	<i>gandhīlā</i> , adj. stinking.	

۱۴ for *chaudah*, Fourteen, or *chaudahwīn*, Fourteenth, *naḳl*, Story.

<i>tālību-l-ilm</i> , student.	<i>mushtāk</i> , adj. desirous.	<i>sonhīn</i> , adv. in front.
<i>zabān-ī</i> , s. f. from the tongue, by the mouth.	<i>ghar</i> , s. m. house, home.	<i>mu'addab</i> , respectful.
<i>ālim</i> , adj. learned.	<i>darwāza</i> , s. m. door.	<i>ḥaẓrat</i> , s. f. presence ; Sir, highness, majesty.
<i>ilm</i> , s. m. science.	<i>kitāb</i> , s. f. book.	
<i>ta'rīf</i> , s. f. praise.	<i>mutāla'a</i> , s. m. study.	<i>salāmat</i> , s. f. safety.*
	<i>salām</i> , s. m. salutation.	<i>kaun-sā</i> , what-like?

* *Hazrat salāmat*, a respectful form of address, implying, may you, Sir, be (or remain) in safety.

<i>kaun</i> , pron. who? what?	<i>ilm-i-ghaib</i> , the science	<i>akhlāk</i> , s. m. manners.
<i>khādim</i> , s. m. servant.	of what is occult.	<i>hāis</i> , v. n. laugh.
<i>liyākat</i> , s. f. fitness.	<i>sharmanda</i> , adj. a-	<i>ṣāhib</i> , s. m. possessor.
<i>bas</i> , adj. enough.	shamed.	

! ॐ for *pandrah*, Fifteen, or *pandrahwīn*, Fifteenth, *naql*, Story.

<i>tājir</i> , s. m. merchant.	<i>māmī pīnā</i> , to shew	<i>wah-īn</i> , that very
<i>khāna-jang</i> , breeder	partiality.	(place).
of disturbances.	<i>nīt</i> , adv. constantly.	<i>hāth uṭhā</i> , desist.
<i>khāna-jang-ī</i> , breed-	<i>dānd</i> , s. m. fine.	<i>inhon</i> , pron. plur.
ing of disturbances.	<i>bhar</i> , v. a. fill ; pay.	these.*
<i>bāp</i> , s. m. father.	<i>daulat</i> , s. f. wealth.	<i>mangā</i> , v. a. send for.
<i>rupai</i> , s. m. plur. (of	<i>kho</i> , v. a. lose.	<i>hīn</i> , adj. very.
<i>rūpiya</i>) rupees.	<i>bhūkhā</i> , adj. hungry.	<i>bāton hīn bāton men</i> ,
<i>chhurā</i> , v. a. liberate.	<i>ḡaid</i> , s. m. imprison-	in (about) mere
<i>wis-kā</i> , pron. of him.	ment.	words or trifling
<i>saṃjhā</i> , v. a. admo-	<i>sīdhā</i> , adj. straight.	matters.
nish.	<i>ho jā</i> , v. n. become.	<i>wah-ī</i> , that very.
<i>betā</i> , s. m. son.	<i>baras</i> , s. m. year.	<i>bal</i> , s. m. coil, twist.

* Respectfully for *is*, this ; see Gram. par. 17 and 64.

۱۶ for *solah*, Sixteen, or *solahwīn*, Sixteenth, *naḳl*, Story.

<i>kalāwant</i> , s. m. a kind of singer or musician.	<i>mol</i> , s. m. price.	<i>chalā jā</i> , go away.
<i>yahān</i> , at the abode.	<i>bīs</i> , n. num. twenty.	<i>chalā ā</i> , come along.
<i>akṣar</i> , most ; often.	<i>shāh</i> , s. m. king.	<i>ūnchā</i> , adj. high, tall.
<i>bādshāh</i> , s. m. king.	<i>harām-zāda</i> , bastard.	<i>baṛ</i> , s. m. Bengal fig-tree.
<i>chuhāl</i> , s. f. merriment.	<i>mulk</i> , s. m. country.	<i>unhoñ</i> , pron. plur. those ; he.†
<i>gustākh</i> , adj. presumptuous, rude.	<i>be-tarah</i> , unmannerly.	<i>per</i> , s. f. tree.
<i>gā</i> , v. a. sing. <i>gā'o</i> , sing ye. <i>gā'o</i> , s. f. a cow.	<i>pesh ā</i> , behave, treat.	<i>pahchān</i> , v. a. recognise.
<i>jahān</i> , s. m. world.	<i>kal'ā</i> , s. m. a fort.	<i>be</i> , interj. you rascal !
<i>panāh</i> , s. f. protection.*	<i>nikalwā</i> , v. a. expel.	<i>tum-se</i> , with you.
<i>bail</i> , s. m. bull, ox.	<i>dar</i> , s. m. fear.	<i>na-rahnā</i> , not to remain.‡
<i>farmā</i> , v. a. command, say.	<i>do kos-ī</i> , of two <i>kos</i> .	<i>balaiyā lai'ūñ</i> , may I take (your) evils (on myself).
<i>abe</i> , interj. you rascal !	<i>chau kos-ī</i> , of four <i>kos</i> .	
	<i>bāhir</i> , adv. out.	
	<i>gāñw</i> , s. m. village.	
	<i>is-ī</i> , this very.	
	<i>bhānti</i> , s. f. manner.	
	<i>shām</i> , s. f. evening.	
	<i>tarḳā</i> , s. m. dawn of day.	

* *jahān-panāh*, an address to a sovereign, your majesty ! See Gram. par. 85.

† Gram. par. 64.

‡ Gram. par. 72

<i>mulkan</i> , (in Braj, for <i>mulkoṇ</i>) countries.	<i>yāteṇ</i> , (Braj) from this.	<i>khush</i> , adj. pleased.
<i>jahān</i> , adv. where.	<i>hār</i> , s. f. loss : <i>hār</i>	<i>taḡṣīr</i> , s. f. fault.
<i>dekhyau</i> , (in Braj, for <i>dekhā</i>) seen.	<i>mānnā</i> , to give up in despair.	<i>mu'āf</i> , adj. pardoned.
<i>tahān</i> , adv. there.	<i>āsmān</i> , s. m. sky.	<i>naukarī</i> , s. f. service.
<i>kau</i> , (in Braj) of.	<i>la'ī</i> (Braj, for <i>lī</i>) taken.	<i>ba-hāl</i> , in state (as before), reinstated.
	<i>latīfa</i> , s. m. pleasantry.	

! V for *satrah*, Seventeen, or *satrahwīn*, Seventeenth, *naḡl*, Story.

<i>ṭhahar</i> , v. n. be fixed.	<i>siyānā</i> , adj. knowing.	<i>ārṣ</i> , s. f. representation.
<i>jī-meṇ</i> , in the mind.	<i>mat</i> , s. f. opinion, mind.†	<i>mizāj</i> , s. m. temperament, humour.
<i>pīr</i> , s. m. old man ; spiritual guide.	<i>mash'hūr</i> , adj. well known.	<i>āzmā</i> , v. a. try, prove.
<i>murshid</i> , s. m. director.*	<i>gur</i> , (for <i>guru</i>) teacher.	<i>bulā bhej</i> , send for.
<i>sau</i> , n. num. hundred.	<i>bidyā</i> , s. f. science.‡	<i>pahar</i> , s. m. a watch

* *pīr murshid*, a very respectful form of address, Sire! your Majesty! See Gram. par. 85.

† *sau siyāne ek mat*, a proverb meaning that, a hundred sensible men will be of one opinion.

‡ *sir sir āḡl*, a proverb meaning that, each head (has its own) intellect, or "many men of many minds." *Gur gur bidyā*, each teacher (has a peculiar) science.

(the division of time).	<i>win</i> , pron. them. <i>har ko'ī</i> , every one.	<i>kān</i> , s. m. ear.* <i>ānkh</i> , s. f. eye.†
----------------------------	--	---

!^ for *aṭhārah*, Eighteen, or *aṭhārahwīn*, Eighteenth, *naḳl*, Story.

<i>paṛhā</i> , v. a. teach to read.	<i>bar-bād</i> , on the wind ; misapplied.	<i>kalīma</i> , s. m. speech. <i>sā</i> , adj. m. (fem. <i>sī</i>), like.
<i>ulahnā</i> , s. m. complaint.	<i>gunah</i> , s. m. crime, fault.	<i>tasallī</i> , s. f. consolation.
<i>ṣāhib</i> , s. m. master ;‡ sir !	<i>lāzim</i> , adj. attaching.	<i>chalā jā</i> , v. n. go away.
<i>tarbiyat</i> , s. f. education.	<i>miḥnat</i> , s. f. labour, toil.	<i>dhobī</i> , s. m. washer- man.
<i>ab-tak</i> , adv. till now, yet.	<i>mashakḳat</i> , s. f. trouble.	<i>dhobīn</i> , s. f. washer- woman.
<i>chhokrā</i> , s. m. boy.	<i>gadhā</i> , s. m. ass.	<i>baṛā</i> , adj. great ; very.
<i>khel</i> , v. n. play.	<i>ādmī</i> , s. human being.	<i>daulat-mand</i> , adj. rich.
<i>kahā</i> , s. m. saying, order.	<i>banā</i> , v. a. make, form.	<i>jinhon-ne</i> , whom-by, who.
<i>hāñ</i> , adv. yes, ay.	<i>bāḳī</i> , adj. remaining.	
<i>nek-ī</i> , s. f. goodness.	<i>yās</i> , s. f. despair.	

* *kānon sunnā*, to hear with (one's own) ears.

† *ānkhon dekhnā*, to see with (one's own) eyes.

‡ *miyān ṣāhib*, like *miyān jī*, applied as a respectful appellation of a school-master.

<i>zabān-ī</i> , s. f. from the tongue.	<i>ānī</i> , v. n. (for <i>ā</i>) having come.	<i>ḍarā</i> , v. a. threaten.
<i>rasta</i> , s. m. road, way.	<i>mil</i> , v. n. meet, accord.	<i>us-ī</i> , that very.
<i>ḵorū</i> , s. f. wife.	<i>samajh</i> , v. a. understand.	<i>kyā</i> , pron. what? why?
<i>khaṣam</i> , s. m. husband.	<i>jhat</i> , adv. instantly.	<i>sunā</i> , v. a. make hear; tell.
<i>maujūd</i> , adj. present.	<i>torā</i> , s. m. a bag with a thousand rupees.	<i>daryāft</i> , s. f. discovery.
<i>ḵor</i> , v. a. join.	<i>pahle</i> , at first, sooner.	<i>bahkā</i> , v. a. mislead.
<i>jitna</i> , adj. what quantity, as much as.	<i>jaunpūr</i> , name of a city.	<i>bin</i> , adv. without.
<i>rupai</i> , s. m. plur. rupees.	<i>ḵāzī</i> , s. m. judge.	<i>ḵabūl</i> , s. m. assent.
<i>dil</i> , s. m. heart, mind.	<i>kyūnkar</i> , adv. how?	<i>pīchhā</i> , s. m. pursuit.
<i>bichār</i> , v. a. think.	<i>dāna</i> , s. m. grain.	<i>aulād</i> , s. f. children.
<i>hiyā</i> , s. m. heart, mind.	<i>nandolā</i> , s. m. vessel.	<i>māl</i> , s. m. wealth, goods.
<i>mat</i> , s. f. intellect.	<i>sonhīn</i> , adv. before.	<i>amwāl</i> , s. goods, effects.
<i>hīnā</i> , adj. void, left.	<i>dikhlā</i> , v. a. shew.	<i>wārīṣ</i> , s. m. heir.
<i>gānth</i> , s. f. knot; purse.	<i>bulā</i> , v. a. call.	<i>mittī</i> , s. f. earth; <i>mittī</i> de, bury.
<i>pūrā</i> , adj. full, replete.	<i>nirāle</i> , apart.	<i>yah-ī</i> , this very.
<i>ḵisimat</i> , s. f. fate, lot.	<i>bahuterā</i> , adj. much.	<i>ākhir</i> , adv. at last.
		<i>sharm</i> , s. f. shame.
		<i>is liye</i> , for this reason.

19 for *unnīs*, Nineteen, or *unnīs-wīn*, Nineteenth, *nakl*, Story.

<i>pāras-nāth</i> , name of the 23rd <i>Jina</i> or <i>Jaina</i> pontiff; but, here used as the name of the washer-man.	<i>nikāl</i> , v. a. make issue.	<i>khule bandon</i> , all hinderance removed.
<i>kaṣākār</i> , by chance.	<i>kamar</i> , s. f. loins, waist.	<i>sair</i> , s. f. perambulation.
<i>pīṭh</i> , s. f. back.	<i>hifāẓat</i> , s. f. protection.	<i>rakhwālī</i> , s. f. guarding.
<i>yūnhīn</i> , accidentally.	<i>woṇhīn</i> , adv. instantly.	<i>shabāhat</i> , s. f. likeness.
<i>namūd honā</i> , to appear.	<i>shakl</i> , s. f. form, figure.	<i>bāgh</i> , s. m. tiger.
<i>kauwā</i> , s. m. crow.	<i>khet</i> , s. m. field.	<i>paighār</i> , s. m. ditch.
<i>chouch</i> , s. f. beak, bill.	<i>char</i> , v. n. graze.	<i>khātīr</i> , s. f. mind.
<i>majrūh</i> , adj. wounded.	<i>chug</i> , v. n. peck, pick.	<i>jam</i> , s. f. collection.
<i>chhut</i> , v. n. be left off.	<i>bhāg</i> , v. n. flee.	<i>yak-ē-yak</i> , all at once.
<i>dublā</i> , adj. thin.	<i>kisān</i> , s. m. peasant.	<i>renknā</i> , v. n. to bray.
<i>khul</i> , v. n. be open.	<i>rakhwālā</i> , s. m. keeper.	<i>makrūh</i> , adj. hated.
<i>ghā'o</i> , s. m. wound.	<i>sūnā</i> , adj. empty, void.	<i>yār</i> , s. friend, comrade.
<i>chhipā</i> , v. a. hide, cover.	<i>moṭā</i> , adj. big, fat.	<i>chupkā</i> , adj. silent.
<i>sher</i> , s. m. tiger.	<i>ittifākan</i> , by chance.	<i>kaṣam</i> , s. f. oath.
<i>chhālā</i> , s. m. skin, hide.	<i>hiran</i> , s. m. a deer.	<i>harakat</i> , s. f. motion.
<i>par</i> , v. n. fall, lie.	<i>irāda</i> , s. m. desire.	<i>be-jā</i> , adj. improper.
	<i>wāqī'i</i> , adv. really.	<i>pareshānī</i> , s. f. confusion.
	<i>khair</i> , adj. good ; well.	<i>mūjib</i> , s. m. cause.
	<i>farāghat</i> , s. f. leisure.	
	<i>rok tok</i> , s. restraint.	
	<i>khet-ī</i> , s. f. crop.	

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है बैताल पचीसी में से ॥

बैताल बोला है राजा उज्जैन नगरी का महामैन नाम राजा था और वहां का बासी देवशर्मा ब्राह्मण जिस के बेटे का नाम गुणाकर बुढ़ बड़ा ज्वारी हुआ यहां तक कि जो कुछ उस ब्राह्मण का धन था सो जूए में हार दिया तब सारे कुम्बे के खोगों ने गुणाकर को घर से निकाल दिया और उस से कुछ बन न आया लाचार होकर वहां से चला तो कितने दिनों में एक शहर में आया वहां देखता क्या है कि एक जोगी धूनी लगाये हुए बैठा है उसे दंडवत कर यिह भी वहां बैठ गया ॥

जोगी ने इस से पूछा तू कुछ खायगा इस ने कहा महाराज दोगे तो क्यूं न खाऊंगा जोगी ने एक आदमी की खोप्री में खाना भर के इसे ला दिया इस ने देख कर कहा इस कपाल का अन्न मैं न खाऊंगा जब इन ने भोजन न किया तब जोगी ने ऐसा मंत्र पढ़ा कि एक चकनी हाथ जोड़ आन्के हाजिर हुई और बोली महाराज जो आज्ञा हो सो करूं जोगी ने कहा इस ब्राह्मण को इच्छा भोजन दे देना मुन्के उस ने एक अच्छा सा मंदिर बना उस में सब सुख के सामान रखके इसे यहां से अपने साथ ले गई और एक चौकी पर बैठा भांति भांति के बिजन और पकाव चाल भर भर उसके रुब रुब रखे ॥

उस ने मन माना जो भाया सो खाया और इस के बग़द पान्दान

उसके संमुख रख दिया और केसरं चंदन गुलाब में घिस्कर उस के बदन में लगाया फिर अच्छे वस्त्र सुगंधों से बास्कर पहना फूलों की माला गले में डाल वहां से पलंग पर ला बिठाया कि इतने में सांझ हुई और यह भी अग्नी तैयारी कर सेज पर जा बैठी और उस ब्राह्मण ने सारी रैन मुख चैन से काटी ॥

जब भोर हुई वह यक्षनी अपने स्थान पर गई और इस ने जोगी के पास आन्कर कहा कि स्वामी वह तो चली गई अब मैं क्या करूं जोगी बोला वह बिद्या के बल से आई थी और जिसे बिद्या आती है उस के पास रहती है इस ने कहा महाराज यह बिद्या मुझे दो तो मैं साधूं तब जोगी ने एक मंत्र उस को दिया और कहा कि इस मंत्र को चालीस दिन आधी रात के समें जल में बैठ एक चित होके साध ॥

इसी तरह से यह साधने को जाया कर्ता और अनेक अनेक तरह के भय नजर आते पर यह किमू से न डरता जब कि वह मुदत हो चुकी तो इस ने जोगी से आकर कहा कि महाराज जितने दिन आप ने कहे थे मैं साध आया उस ने कहा कि इतने दिन अब आग में बैठ कर साध इस ने कहा महाराज एक बेर अपने कुटुम्ब से मिल आऊं फिर आके साधूंगा ॥

यह जोगी से कह बिदा हो अपने घर को गया और कुम्बे के लोगों ने इसे जी देखा तो गले लगा लगा रोने लगे और इसके बाप ने कहा है गुलाकर इतने दिनों तू कहां था और किस वास्ते घर को

बिसारा ऐ पुत्र ऐसे कहा है जो पतिव्रता स्त्री को छोड़के जुदा रह जाता है और जवान नारी को पीठ देता है या जो, जिसे चाहता है वह उसे नहीं चाहता वह चंडाल के समान होता है और ऐसे कहा है गृहस्थी धर्म बराबर कोई धर्म नहीं और घरवासी की बराबर कोई संसार में सुख देनेवाली नहीं और जो माता पिता की भिंदा करते हैं सो अधम नर हैं और उन की गति मुक्ति कभी नहीं होती ऐसा ब्रह्मा ने कहा है॥

तब गुणाकर बोला कि यह शरीर रक्त और मांस का बना हुआ है सो कीड़ों की खान है और सुभाव इस का यह है कि एक रोज इस की खबर न लीजे तो दुर्मंथ आती है जो ऐसे शरीर से प्रीति करते हैं मूर्ख हैं और जो इस से हित नहीं करते वे पंडित हैं और इस शरीर का यही धर्म है कि बार बार जन्म लेता है और मिटता है ऐसे शरीर का क्या भरोसा कीजे इसे बड़तेरा पबित्र कीजे पर यह पबित्र नहीं होता जैसे मल का भरा घड़ा ऊपर के धोने से पाक नहीं होता और कोयले को कोई बड़तेरा धोवे पर वह धीला नहीं होता और जिस शरीर में मल के स्रोत सदा बहा करें वह किस तरह से शुद्ध हो ॥

इन्ना कह फिर बोला कि किस की मा किस का बाप किस की ओर किस का भाई इस संसार की यही रीत है कि कितने जाते हैं और कितने जाते हैं जो यज्ञ और होम के कर्षेवाले हैं सो अग्नि को ईश्वर मानते हैं और जो कम चक्कर हैं सो प्रतिमा कर भगवान को मानते हैं

और जोगी लोग अपने घट में ही हरि जानते हैं ऐसे गृहस्थी धर्म को मैं न कहूंगा बल्कि जोगाभ्यास कहूंगा इन्ना कह उस ने घर से बिदा ले जोगी के पास आ अग्नि में बैठ मंत्र साधा पर यक्षमी न आई तब जोगी के पास गया और जोगी ने उस से कहा कि बिद्या तुझे न आई फिर इन ने कहा हां महाराज न आई ॥

इन्ना किस्सुः कह बैताल बोला कि ऐ राजा कहो किस कारण उसे बिद्या न आई राजा बोला कि वह साधक दुचिता हुआ इस लिये न आई और ऐसे कहा है कि एक चित होने से मंत्र सिद्धि होता है और दुचित होने से नहीं होता और ऐसे भी कहा है कि जो दान के होन हैं तिन की कीर्ति नहीं होती और जो सत से हीन हैं उन्हें लाज नहीं जो न्याय से हीन हैं तिन्हें सखमी नहीं मिलती और जो ध्यान के होन हैं उन्हें भगवान नहीं मिलता ॥

यिह सुन बैताल ने कहा कि जो साधक मंत्र सिद्ध करे के लिये आग में बैठा वह किस तरह दुचिता हुआ राजा ने कहा कि मंत्र साधने की विरियां जब वह अपने कुटुम्ब से मिलने गया उस समै जोगी ने क्रोध कर अपने मन में कहा कि ऐसे दुदिखे साधक को मैं ने बिद्या क्यूं सिखाई इस लिये उसे बिद्या न आई ॥

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है सिंहासन बत्तीसी में से

एक दिन राजा बीर विक्रमाजीत सभा में इंद्र समान बैठा था और गंधर्व मधुर मधुर सुरों से गा रहे थे पातुर नृत्य कर भाव बता रही थीं कहीं भाट खड़े हुए उस वर्णन कर रहे थे किसी तरफ ब्राह्मण वेद पाठ कर रहे थे किसी तरफ मल आपस में युद्ध कर रहे थे और किसी तरफ चीते कुत्ते सियाहूगोश हरन मेंढे मीर्शिकार लिये खड़े थे किसी तरफ अतर्दान पान्दान चगेरें गुलाबपाशें लिये खवास खड़े थे और जितनी तैयारी राजाओं की चाहिये सब थी ॥

सभा में एक से एक पंडित चतुर और बीर बैठा था उन्हें में राजा इंद्र की तरह बैठा था और सब सामान इंद्र के अखाड़े का सा था इस में राजा ने अपने चित में विचार कर पंडितों से कहा कि तुम एक बात मेरी सुनो कि स्वर्ग में राजा इंद्र जो है सो मर्त्य लोक का सब मर्म जानता है कहो कि पाताल का राजा कौन है और किस जगह बृह रहता है ॥

तब उन्हें में से एक पंडित बोला कि महाराज पाताल का राजा शेषनाग है जिस के हजार फण हैं और पद्मिनी रानी उस के यहां है और कभी सोग संताप उसे नहीं व्याप्ता आनंद से अचल राज वहां का बृह कर्ता है और जैसा बृह राजा सुखी है संसार में कोई नहीं ॥

यिह सुन कर राजा को उस के मिलने की इच्छा हुई बैतालों को बुलाकर कहा कि मेरे तर्ह पाताल को खेचलो मैं शेषनाग के दर्शन को जाऊंगा ॥

बैताल उठाकर पाताल को लेगये और शेषनाग का दूर से मंदिर दिखा दिया राजा ने दूर से देख बैतालों को बिदा किया और आप मंदिर को चला जब जाकर उसके पास पहुंचा देखे तो वृह कंचन का मंदिर रत्न जड़े हूये जगमगा रहा है और ऐसी जोत है उस की कि जिस में रोशनी के सिवा रात दिन कुछ नहीं मअलूम होता दर दर पर कंवल के फूलों की बंदनवारें बंधी हई हैं और घर घर आनंद हो रहे हैं ॥

राजा कुछ उर्ता उर्ता कुछ खुशी खुशी द्वारे जा खड़ा हुआ और वहां के द्वारपालों से दंडवत कर कहा महाराज को हमारा समाचार पहुंचाओ कहो कि मर्त्य लोक से एक राजा आप के दर्शन को आया है दर्बान राजा को खबर देने गया और यह द्वार पर खड़ा हुआ कहता था धन्यभाग हैं मेरे कि मैं यहां तक आन पहुंचा हूं और चारों तरफ से राम कृष्ण राम कृष्ण की आवाज आती थी और राजा के मंदिर से बेद की धुन कान पड़ती थी जब दर्बान राजा के संमुख जा प्रणाम कर हाथ जोड़ खड़ा हुआ राजा ने उस की ओर दृष्ट की ॥

उन्ने कहा महाराज एक मनुष द्वारे पर खड़ा है और कहता है कि मर्त्य लोक से आया हूं द्वारे को हजारों दंडवतें कर्ता है वल्कि जिस को देखता है उस को भी आप के दर्शन की अभिलाषा है जिस से निहायत ब चैन है यह बात सुनतेही शेषनाग उठ के द्वारे पर आया ॥

राजा ने देखतेही अष्टांग प्रणाम किया और उस ने हंस कर

आसीस दी और पूछा कि तुम्हारा नाम क्या है और कौन्सा देश है राजा ने हाथ जोड़ कर कहा कि स्वामी विक्रम भूपाल मेरा नाम है और मर्त्य लोक का राजा हूं आप के चरण दर्शन की मुझे इच्छा थी सो मेरे मन की इच्छा पूरी हुई आज मुझे कड़ोड़ यज्ञ का फल हुआ और कड़ोड़ों दान किये का पुण्य और धन्यभाग मेरे जो आप के चरण कंवल के दर्शन हुए बल्कि चौमठ तीर्थ अश्वनाग का मुझे फल हुआ ॥

विक्रम का नाम सुन्तेही शेषनाग मिला और हाथ पकड़ अपने मकान में ले गया अच्छी जगह बैठा चेम कुशल पूछी राजा ने कहा महाराज के दर्शन से सब आनंद हैं फिर कहा तुम किस कारण यहां आये हो और आते हुए पंथ में तुम ने बड़त कष्ट पाया होगा विक्रम बोला कि फणनाथ मैं ने जो कष्ट पाया सो सब तुम्हारे दर्शन किये से बिस्वा फिर राजा को रहने के लिये एक अच्छा स्थान दिया और बड़त से लोग टहल करने को और उन्हें लोगों से कह दिया कि मेरी सेवा से भी तुम अधिक राजा की सेवा जान्ना इस तरह से पांच सात दिन राजा विक्रमाजीत वहां रहा ॥

बअद उस के एक दिन हाथ जोड़ कर कहा कि पृथी नाथ मुझे विदा कीजिये तो मैं अपने नगर में जाऊं और वहां बैठ आप का गुण गाऊं तब शेष ने हंस कर कहा कि अब राजा तुम्हें घर जाने की इच्छा हुई है भला कुछ प्रसाद हम देते हैं तुम लेते जाओ यह कह कर लज्जल मंगवा राजा को दिये और उन का गुण कहने लगा एक

रत्न का यह सुभाव है कि जितना गहना चाहोगे सो यह तुम्हें देगा और दिन भर देते बिलंब न करेगा और दूसरे नग का यह सुभाव है कि हाथी घोड़े पालिकयां जितनी तुम मांगोगे इतनी इस से पाओगे और तीसरे लज्जल का यह गुण है कि जितनी लक्ष्मी जाओगे उतनी यह देगा और चौथे रत्न का यह प्रभाव है हरिभजन और सत्करम कर्म की जितनी इच्छा रखोगे उतनी यह पूरी करेगा ॥

इस तरह चारों लज्जलों के गुण राजा से सम्झा कर कहे और बिदा किया राजा हाथ जोड़ कर खड़ा हो कहने लगा महाराज मैं आप के गुण की उपमान हीं दे सका पर आप मुझे दास समझ कर रूपा रखिये ॥

यह कह कर राजा वहां से खुसत हुआ और बैतालों को बुला सवार हो अपने नगर को आया जब कोस एक नगर रह गया तब बैतालों को छोड़ आप राजा पांछों पांछों शङ्ख को चला देखता क्या है कि एक दुर्बल भूखा ब्राह्मण चलः आता है जब वह पास आया यह उस ने कहा कि मैं भूखा हूं कुछ मुझे भिचा दे जो मैं जाकर कुटुम्ब को पालूं ॥

सुन्तेही चिंता कर अपने मन में कहने लगा इस ब्राह्मण को इस में से एक लज्जल दूं यह विचार कर ब्राह्मण से कहा कि देवता मेरे पास चार रत्न हैं और चारों के ये गुण हैं जो तू प्रसन्न करे इन में से मैं तुझे दूं तब ब्राह्मण ने कहा कि पहले अपने घर को आऊं तब तुम से कहूँ यह कह कर ब्राह्मण अपने घर को गया और राजा

वहां खड़ा रहा वह घर में जाकर अग्नी स्त्री पुत्र और पुत्र को बहू से कहने लगा कि उन चारों लक्ष्मियों का यह ब्योरा है उन्हें तीनों में से उस की ब्राह्मणी बोली कि स्वामी तुम वह लक्ष्मी जो लक्ष्मी दे है लो और खियाल मन से उठा दो क्यूं कि लक्ष्मी से मिलते हैं सहाय और लक्ष्मी से होते हैं सब उपाय धर्म कर्म ज्ञान नेम पुण्य दान यह सब लक्ष्मी से होता है इस से तुम और तरफ पित मत डुलाओ जाकर लक्ष्मी ले आओ ॥

फिर उस का पुत्र बोला कि लक्ष्मी किस काम की है जो साथ सामान नहो और जो सामान हो तो राजा कहावे और सब कोई सिर निवावे सरन्जाम हो तो दुर्जन डरें और संसार में शोभा पाए जो लक्ष्मी हई और जग में शोभा नपाई तो उस पुरुष का जन्म लेना निर्फल है तुम वह लक्ष्मी लो जो संसार में शोभा दे ॥

इतने में उस के बेटे की बहू बोली कि तुम वह लक्ष्मी लो आभूषण दे कि गहने के पहन्ने से स्त्री अप्सरा मन्त्रलूम हो जो रांड भी पहने तो अति सुंदरीं दिखाई दे और बिपत पड़े तो बेंच बेंच बड़त सा धन ले और जिन्ना मांगोगे उन्ना उस से पाओगे और जिन्ना बिलाओगे पुरुष हमारा बावला है और सास जुद्धि हीन है इस से ससुर तुम सज्जानी हो और तुम से मैं कहती हूं वही लक्ष्मी लो आओ जो मैं ने तुम से कहा है उस से तुम सब कुछ पाओगे ॥

यह सुनकर ब्राह्मण बोला कि तुम तीनों बीराचे हो और मेरी इच्छा सिवाय धर्म के और किसी पर नहीं क्यूं कि धर्म से संसार में

आग्नी राज पाता है और धर्म से सब काम सिद्ध होते हैं और धर्म से जग में जस होता है और धर्म कर्म से देखो कि राजा बलि ने पाताल का राज पाया और धर्म से राजा इंद्र ने स्वर्ग में जा इंद्रासन पाया और धर्म से यह काया अमर हो जाती है गर्भ बास कुट जाता है उस से तुम मेरा धर्म मत डुलाओ और मैं भी अपना सत न छोड़ूंगा इस में जो हो सो हो ॥

इसी तरह चारों ने चार मत की बातें कहीं एक की एक ने न मानी तब वह ब्राह्मण फिर कर राजा के निकट आया और आकर सब अहवाल सुनाया कहा कि महाराज मैं घर तो गया पर बात कुछ बन न आई अभी अभी सब कोई कहता है और हम चारों की चार मत हैं और आप ने यहां खड़े होकर हमारे लिये दुख पाया पर हमारा मत बन न आया ॥

यह सुन राजा ने कहा कि महाराज तुम अपने चित में निरास होकर उदास नहो चारों लग्न तुम अपने घर ल जाओ मैं तुम्हें देता हूं क्यूं कि जिस में तुम्हारा कुटुम्ब भी प्रसन्न हो और तुम भी हमारा इसी में कल्याण है निदान राजा ने चारों लग्न खुश होकर ब्राह्मण के हाथ दिये ब्राह्मण लेकर असीस दे अपने धाम को गया ॥

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है बैताल पचीसी में से ॥

बैताल बोला ऐ राजा उज्जैन नाम एक नगरी है और वहां का राजा महाबल और उस का हरिदास नाम एक दूत था उस दूत की बेटी का नाम महादेवी वह अति सुंदर थी जब वह बर जोग छई तो उस के पिता को चिन्ता छई कि इस का बर ठूठ विवाह कर दिया चाहिये ॥

गरज एक दिन उस लड़की ने अपने बाप से कहा कि पिता जो सब गुण जान्ता हो मुझे उसे दीजो तब उस ने कहा कि जो सब इल्म से वाकिफ होगा तेरी शादी मैं उस के साथ कर दूंगा फिर एक दिन उस राजा ने हरिदास को बुलाकर कहा कि दक्षिण दिशा में हरिचंद नाम राजा है उस के पास तुम जाकर मेरी तरफ से चेम कुशल पूछो और उन की चेम कुशल के समाचार ले आओ यिह राजा की आज्ञा पाय बिदा हो उस राजा के पास कितने एक दिनों में पहुंचा और उस से अपने राजा का सब संदेशा कहा और हमेशः उस राजा के निकट रहने लगा ॥

गरज एक दिन की बात है कि उस राजा ने इस से पूछा ऐ हरिदास अभी कल जुग का आरंभ हुआ कि नहीं तब उन्ने हाथ जोड़ कर कहा महाराज कलिकाल वर्तमान है क्यूं कि संसार में झूठ बढ़ा है लौर सत घट गया लोग मुंह पर बात मीठी कहते हैं और पेट में कपट रखते हैं धर्म जाता रहा पाप बढ़ा पृथ्वी फल कम देने लगी राजा डांड लेने लगे ब्राह्मण लाक्षी हुए स्त्रीयों ने लाज छोड़ दी

बेटा बाप की आज्ञा नहीं मानता भाई भाई का इन्तिबार नहीं कर्ता मित्रों से मिचार्ई जाती रही खाविन्दों से वफ़ा उठ गई सेवकों ने सेवा छोड़ दी और जिल्ली मालादूक बातें थीं वे सब नज़र आती हैं ॥

जब राजा से यह सब कह चुका तब राजा उठकर महल में गया और यह अपने स्थान पर आम्के बैठा कि इतने में एक बहानेटा उस के पास आ कहने लगा कि मैं तुझ से कुछ मांगने आया हूँ यह सुन्के उन्ने कहा मांग क्या मांगता है उन्ने कहा कि अपनी बेटी मुझ को दे हरिदास बोला कि जिस में सब गुण होंग उस को दूंगा यह सुन्के वह बोला कि मैं सब विद्या जान्ता हूँ फिर उस ने कहा कुछ अभी विद्या मुझे दिखला तो मैं जानूँ कि तुझे विद्या आती है तब उस बहानेटे ने कहा मैं ने एक रथ बनाया है उस में यह सामर्थ है कि जहां जाने का इरादः करो तहां वह एक दिन में ले पहुंचावे तब हरिदास ने कहा उस रथ को फज़र के वक्त मेरे पास ले आइयो ॥

गरज वह भोर को रथ ले हरिदास पास आया फिर ये दोनों रथ पर सवार हो उज्जैन नगरी में आन पहुंचे पर यहां इन्तिफ़ाक़न उस के आने से पहले किसी और ब्राह्मण के लड़के ने उस के बड़े बेटे से आकर कहा था कि तू अभी बहिन मुझे दे और उस ने भी यही कहा था कि जो सब विद्या जान्ता होगा उस को दूंगा और उस ब्राह्मण के पुत्र ने भी कहा था कि मैं सब ^{एतने} ^{विद्या} ^{जान्ता} ^{हूँ} यह सुन के उस ने कहा था कि तुझे ही देंगे एक और ब्राह्मण के पुत्र ने उस लड़की की मा से कहा था कि तू अभी बेटी हमें दे उस ने भी

उसे यही जवाब दिया था कि जो सब विद्या जानता होगा उसी को अभी लडकी दूंगी उस ब्राह्मण के लड्के ने भी कहा था कि मैं संपूर्ण शास्त्र विद्या जानता हूँ और शब्द बेधी तीर मारता हूँ यह सुनके उन्ने भी कहा था कि मैंने कबूल किया तुझे ही दूंगी ॥

गरज इसी तरह से तीनों बर आन्के दकठे हुए हरिदास अपने मन में चिन्ता करने लगा कि एक कन्या और तीन बर किसे दूँ किसे न दूँ इसी फिक्र में था कि रात को एक राक्षस आन्के उस कन्या को उठाके बिन्धाचल पर्वत के ऊपर ले गया कहा है कि ब्रह्मायत किसी चीज़ की अच्छी नहीं अति रूपवती सीता थी रावण ने हरी राजा बलि ने अति दान दिया सो दलिट्टी हुआ रावण ने अति गर्व कर्के अपने कुल की चै की ॥

गरज जब भोर हुई और सब घर के लोगों ने कन्या को न देखा तब अनेक अनेक प्रकार की चिन्ता करने लगे और यह बात वे तीनों बर भी सुनके वहां आये उन में एक ज्ञानी था उस से हरिदास ने पूछा ऐ ज्ञानी तू बता कि वह कन्या कहाँ गई उन ने घड़ी एक में विचार कर्के कहा तुम्हारी लड्की को राक्षस ने पर्वत में लेजाके रखा है इस में दूखा बोला कि राक्षस को मार के मैं उसे ले आऊंगा फिर तीसा बोला हमारे रथ पर सवार हो जाओ और उसे ले आओ यह सुन्तेही वह छट से उस के रथ पर सवार हो वहां पहुंच उस देव को मार तुरंत उसे ले आया और तीनों आपस में झगड़ने लगे तब उस के बाप ने मन में चिन्ता कर्के कहा कि सबों ने इहसान किया है किसे दूँ किसे न दूँ इसी कथा

कह बैताल बोला ऐ राजा विक्रम उन तीनों में से वह कन्या किस की स्त्री
 हुई राजा बोला वह जोरू उस की हुई जो राक्षस को मार कर लाया
 बैताल ने कहा सब का गुण बराबर है किस तरह से वह उस की जोरू हुई
 राजा ने कहा उन दोनों ने इहसान किया इस से उन को सवाब हुआ
 और यह लड़कर उसे मार के लाया है इस वास्ते वह इस की जोरू हुई ॥

यह कहानी इन्निखाब की गई है बैताल पचीसी में से

फिर बैताल बोला ऐ राजा धर्मपुर नाम एक नगर है वहां का
 राजा धर्मशील और उस के मंत्री का नाम अंधक उस ने एक दिन
 राजा से कहा महाराज एक मंदिर बना उस में देवी को बिठा नित
 पूजा कीजिये कि इस का शास्त्र में बड़ा पुण्य लिखता है तब राजा एक
 मंदिर बनवा देवी पधराय शास्त्र की विधि से पूजा करने लगा और
 बिना पूजा किये जल भी न पीता था इस तरह से जब किसी एक मुदत
 गुजरी तो एक रोज़ दीवान ने कहा महाराज मसल मशहर है कि
 निपूते का घर सूना मूरख का हृदय सूना और दलिट्टी का सब कुछ
 सूना है ॥

यह बात सुन राजा देवी के मंदिर में जा हाथ जोड़ स्तुति करने
 लगा कि हे देवी तुझे ब्रह्मा विष्णु रुद्र इन्द्र आठ पहर सेवते हैं और
 तू ने महिषासुर चंडमूंड रक्तबीज के दैत्यों को मार पृथ्वी का भार

उतारा और जहां जहां तेरे भक्त को बिपत पड़ी तहां तहां जा तू सहाय
 हई और यहीं आस तक मैं तेरे दारे पर आया हूं अब मेरे भी मन
 की इच्छा पूरी कर दली स्तुति जब राजा कर चुका तब देवी के मंदिर
 से आवाज आई कि राजा मैं तुझ से खुश हई बर मांग जो तेरे मन
 में है राजा बोला हे माता जो तू मुझ से खुश हई तो मुझ को पुत्र दे
 देवी ने कहा राजा तेरे पुत्र होगा महा बली और बड़ा प्रतापी तब
 तो राजा ने चंदन अक्षत फूल धूप दीप नैवेद्य देकर पूजा की और इसी
 तरह से हर रोज पूजा कर्ता था ॥

गरज कितने दिनों के पीछे राजा के एक लड़का पैदा हुआ राजा
 ने बाजे गाजे से कुटुंब समेत जाकर देवी की पूजा की इस अर्स में एक
 दिन का इत्तिफाक है कि किसी नगर से एक धोबी अपने दोस्त को
 साथ लिये इस शहर की तरफ आता था कि देवी का मंदिर उसे नजर
 आया उस ने दंडवत कर्मे का इरादा किया इस में एक धोबी की
 लड़की अति सुंदरी आती साम्हने से इस ने देखी उसे देख मोहित
 हुआ और देवी के दर्शन को गया दंडवत कर हाथ जोड़ उस ने अपने
 मन में कहा हे देवी जो इस सुंदरी से मेरा विवाह तेरी कृपा से हो
 तो मैं अपना सिर तुझे चढ़ाऊं यह मन्त्र मान दंडवत कर दोस्त को
 साथ ले अपने नगर को गया जब वहां पहुंचा तो उस के बिरह ने यह
 बताया कि नीन्द भूख प्यास सब बिसर गई ॥

आठ पहर उसी के ध्यान में रहने लगा यह बुरी हालत उस के
 दोस्त ने देख उस के बाप से जा सब बीरेवार कहा उस का पिता

भी यह सुनकर भैचक हो रहा और अपने जी में चिन्ता कर कहने लगा कि इस की दशा देख ऐसा मअलूम होता है जो उस कन्या से इस की सगाई न होगी तो यह अग्रा प्राण त्याग करेगा इस से बिहतर यह है कि उस लड़की से इस का ब्याह कर दीजिये कि जिस से यह बचे ॥

इत्ना विचार कर पुत्र के मित्र को साथ ले उस गांव में पहुँच उस लड़की के पिता से जाकर कहा मैं तेरे पास कुछ आचने आया हूँ जो तू देवे तो मैं कहूँ उन्ने कहा मेरे पास वह पदार्थ होगा तो मैं दूंगा तू कह इस तरह से बचन बन्द कर कहा तू अग्री लड़की मेरे पुत्र को दे यह सुनके उन्ने भी उस की बात प्रमाण कर ब्राह्मण को बुल्वा दिन लग्न मकरत ठहराकर कहा तुम लड़के को ले आओ मैं भी अग्री लड़की के हाथ पीले कर दूंगा ॥

यह सुन वह वहाँ से उठ अपने घर आ सब सामान शादी का तैयार कर ब्याहने को गया और वहाँ जा विवाह कर बेटे बहू को ले फिर अपने घर आया और दूल्हा दुल्हन आपस में आनन्द से रहने लगे फिर कितने दिनों के बाद उस लड़की के पिता के यहाँ कुछ शुभ कर्म था सो वहाँ से मोता इन को भी आया ये स्त्री पुरुष तैयार हो अपने मित्र को साथ ले उस नगर को चले जब नगर के निकट पहुँचे तो देवी का मंदिर नज़र आया तो उसे वह बात याद आई तब उन्ने अपने जी में विचार कर कहा कि मैं बड़ा असत्यवादी ~~अमी~~ हूँ कि देवी से भी झूठ बोला ॥

इन्नी बात अपने मन में कह उस दोस्त से कहा तुम यहां खड़े रहो मैं देवी का दर्शन कर आज्ञा और स्त्री को कहा तू भी यहां ठहर यह कह मंदिर के पास पहुंच कुंड में स्नान कर देवी के संमुख जा कर जोड़ नमस्कार कर खड़े उठा गर्दन पर मारा कि सिर तन से जुदा हो भूईं में गिरा गरज किन्नी देर पीछे उस के मित्र ने विचारा कि इसे गये बड़ी देर हई है अब तक फिरा नहीं चलकर देखा चाहिये और उस की स्त्री को कहा तू यहां खड़ी रह मैं उसे शिताबी से ढूँढ़के ले आता हूं यह कहकर देवी के मंदिर में गया देखता क्या है कि धड़ से उस का सिर जुदा पड़ा है यह हालत वहां की देख अपने मन में कहने लगा कि संसार बड़त कठिन जागह है कोई यह न समझेगा कि इन्ने अपने हाथ से सीस देवी को चढ़ाया है बल्कि यह कहेंगे कि इस की नारी जो अति सुंदरी थी उस के लेने के लिये मार्कर यह मक़ कर्ता है इस से यहां मर्ना उचित है पर संसार में बद नामी लेनी खूब नहीं ॥

यह कह तालाब में नहा देवी के साम्हने आ हाथ जोड़ प्रणाम कर खांडा उठा गले में मारा कि रांड से मुंड जुदा हो गया और यह यहां अकेली खड़ी खड़ी उक्ताकर राह देख देख निरास हो ढूँढ़ती हई देवी के मंदिर में गई वहां जाके देखती क्या है कि दोनों मूए पड़े हैं फिर इन दोनों को मूआ देख उन्ने अपने जी में विचारा लोग तो यह न जानेंगे कि आप से देवी को ये बल चढ़े हैं सब कहेंगे कि रांड फ़ाजिरः थी बद कारी कर्ने के लिये दोनों को मार आई है इस बद नामी से मर्ना उचित है ॥

यिह सोचकर सरोवर में गीतः मार देवी के संमुख आसिर निवा दंडवत कर तलवार उठा चाहे गर्दन में मारे कि देवी ने सिंहासन से उतर उस का हाथ आन्के पकड़ा और कहा पुत्री वर मांग मैं तुझ से प्रसन्न हूँ तब उन्ने कहा माता जो तू मुझ से खुश हूँ है तो इन दोनों को जी दान दे फिर देवी कहा इन के धड़ों से सिर लगा दे इन्ने मारे खुशी के घब्राहट से सिर बदलके लगा दिये और देवी ने अमृत ला छिड़क दिया ये दोनों जीकर उठ खड़े हुए और आपस में झगड़ने लगे यिह कहे स्त्री मेरी और वुह कहे स्त्री मेरी ॥

इसी कथा कह बैताल बोला कि ऐ राजा वीर विक्रमाजीत इन दोनों में वुह स्त्री किस की हूँ राजा ने कहा सुन शास्त्र में इस का प्रमाण लिखता है कि नदियों में गंगा उत्तम है और पर्वतों में सुमेरु पर्वत श्रेष्ठ है और वृक्षों में कल्पवृक्ष अंगों में मस्तक उत्तम है इस न्याय से जिस का उत्तम अंग है उसी की स्त्री हूँ ॥

यिह कहानी इन्निखाब की गई है बैताल पचीसी में से ॥

फिर बैताल बोला कि ऐ राजा चंपापुर नाम एक नगर है वहां का राजा चंपकेश्वर और रानी का नाम सुलोचना और बेटी का नाम त्रिभुवन सुन्दरी सो अति सुन्दरी है जिस का मुख चंद्रमा सा बाल घटा से आंखें मृग की सी भवें धनुक सी नाक कीर की सी गला कपोत का सा दान्त अनार के से दाने होंठों की लासी कंदूरी की सी कमर

चीते की सी हाथ पांव कोमल कंवल से रंग चंपे का सा गरज उस के
जोवन की जोत दिन ब दिन बढ़ती थी ॥

जब वुह बालिगः छई तो राजा रानी अपने चित में चिंता कर्ने लगे
और देश देश के राजाओं को यह खबर गई कि राजा चंपकेश्वर के
घर में ऐसी कन्या पैदा छई है कि जिस के रूप को देखते ही सुर नर
मुन मोहित हो रहते हैं फिर मुल्क मुल्क के राजाओं ने अभी अभी
मूरतें लिखा लिखा ब्राह्मणों के हाथ राजा चंपकेश्वर के यहां भेजियां
राजा ने ले अभी बेटी को सब राजाओं की तस्वीरें दिखाईं पर उस
के मन में कोई न समझ तब तो राजा ने कहा तू स्वयम्बर कर वुह
बात भी उम्ने न मानी और अपने बाप से कहा रूप बल ज्ञान जिस
में ये तीनों गुण होंगे पिता उसे मुझे देना ॥

गरज जब कितने एक दिन बीते तो चारों देश से चार बर आये
फिर उन से राजा ने कहा अब्रा अब्रा गुण बिद्या मेरे आगे जाहिर
कर कहो उन में से एक बोला मुझ में यह बिद्या है कि एक कपड़ा मैं
बनाकर पांच लख को बेचता हूं जब उस का मोल मेरे हाथ आता
है तब उस में से एक लख ब्राह्मण को देता ॥ दूसरा देवता को चढ़ाता
हूं तीसरा अपने अंग लगाता हूं चौथा स्त्री के वास्ते रखता हूं पांचवें को
बेचकर रुपे ले नित भोजन कर्ता हूं यह बिद्या दूसरा कोई नहीं जानता
और मेरा जो रूप है सो जाहिर है ॥

दूसरा बोला मैं जल थल के पशु पंखी की भाषा जानता हूं मेरे बल
का दूसरा नहीं और सुंदरताई मेरी आप के आगे है तीसरे ने कहा मैं

ऐसा शास्त्र समझता हूँ कि मेरे समान दूसरा नहीं और खूबसूरती मेरी तुम्हारे ऊपर है चौथे ने कहा मैं शास्त्र विद्या में एक ही हूँ दूसरा मुझ सा नहीं शब्द बेधी तीर मारता हूँ और मेरा हुस्न जग में रोशन है आप भी देखते ही हैं ॥

यिह चारों की बात सुन राजा अपने जी में चिन्ता करने लगा कि चारों गुण में बराबर हैं किसे कन्या दूँ यिह सोच कर उस ने बेटी के पास जा चारों का गुण बयान किया और कहा मैं तुझे किसे दूँ यिह सुनके वह लाज की मारी नीची गर्दन कर चुप हो रही और कुछ जवाब न दिया ॥

दूसरी बात कह बैताल बोला ऐ राजा विक्रम यिह स्त्री किस के जोग है राजा ने कहा जो कपड़ा बनाकर बेचता है सो ज्ञात का शूद्र है और जो भाषा जान्ता है वह ज्ञात का बैस है जो शास्त्र पढ़ा है सो ब्राह्मण है और शब्द बेधी उस का सजाती है यिह स्त्री उस के लाइक है ॥

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है बैताल पचीसी में से ॥

बैताल बोला ऐ राजा बीर विक्रमाजीत चूड़ापुर नाम एक नगर है वहाँ का चूड़ामण नाम राजा था जिस के गुरु का नाम देवस्वामी और उस के बेटे का नाम हरिस्वामी वह कामदेव के समान सुन्दर और शास्त्र में बृहस्पति की बराबर और धन उस के कुवेर का सा वह

एक ब्राह्मण की बेटी कि नाम उस का लावण्यवती था ब्याह लाया उन दोनों में बद्धत सी प्रीति छई ॥

गरज एक दिन गर्मी के मौसिम में रात के वक्त चौबारे की छत पर दोनों गाफिल पड़े सोते थे इत्तिफाकन स्त्री के मुंह पर से ओढ़नी सरक गई और गंधर्व विमान पर बैठा हवा में उड़ा ह्मआ कहीं जाता था अचानक उस की नज़र इस पर पड़ी कि वह विमान को नोचे लाया और उस सोती को विमान पर रखकर ले उड़ा किन्ती देर के पीछे ब्राह्मण भी सोते से उठा तो देखता क्या है कि स्त्री नहीं तब घब्राया और वहां से उतर्कर तमाम घर को ढूंढा जब इसे वहां भी न मिली तो सारी नगरी की गली गली कूचः कूचः ढूंढता फिरा लेकिन कहीं उसे न पाया फिर अपने जी में कहने लगा कौन उसे ले गया और कहां गई ॥

गरज जब कुछ बस न चल सका तो आखिर लाचार हो अफ़सोस कर्ता ह्मआ घर को आया और वहां उसे फिर दुबारा भी ढूंढा और न पाया जब उस बिन घर सूना नज़र आया तब निहायत बचैनी और बेकली से बेइख्तियार हो हाथ प्राण प्यारी हाथ प्राण प्यारी कर्के पुकारने लगा फिर उस के वियोग से अति व्याकुल हो यहस्ती छोड़ बैराग ले लंगोटी बांध भभूत मल माला पहन नगर तज तीर्थ यात्रा को निक्का नगर नगर गांव गांव तीर्थ कर्ता ह्मआ एक नगर में दो पहर के समें जा पहुंचा जब भूख से निपट लाचार ह्मआ तो ढाक के पत्तों का दीना बना हाथ में ले एक ब्राह्मण के घर जा उस से कहा कि मुझे भोजन भिजा दो ॥

गरज जब प्रीति के बस आदमी होता है तब उसे धर्म जात और खाने पीने का कुछ विचार नहीं रहता और निरादर हो जहां पाता है तहां खाता है ॥

जब उस ब्राह्मण से दूधने भीख मांगी तब उस ने दूध से दौना ले घर में जा खीर से भर ला दिया यह उस दौने को लिये तालाब कनारे आया वहां एक बड़का दरख्त था उस की जड़ पर दौना रख सरोवर में मुंह हाथ धोने गया उस वृक्ष की जड़ से एक काला नाग निकल उस दौने में मुंह डाल चला गया और वह दौना तमाम जड़ से भर गया कि दूध में यह भी हाथ मुंह धोकर आया पर उसे यह अहवाल मअलूम न था और भूख भी निहायत लगी थी आतेही खीर खाई और वहीं उसे विष चढ़ा ॥

फिर दूधने उस ब्राह्मण से जाकर कहा कि तैं ने मेरे तईं विष दिया और मैं अब दूध से मरुंगा दत्ता कह घुमकर गिरा और मर गया फिर उस ब्राह्मण ने दूधसे मूआ देख अग्नी स्वकीया स्त्री को घर से निकाल दिया और कहा ब्रह्म हत्यारी तू यहां से जा ॥

इसी बात सुना बैताल बोला कि ऐ राजा दूध में से ब्रह्म हत्या का पाप किसे छूआ राजा ने कहा सांप के मुंह में तो विष होता है दूध से उसे पाप नहीं और ब्राह्मण ने भूखा जान्के भिचा दी थी उसे भी पाप नहीं और उस ब्राह्मणी ने स्वामी की आज्ञा से भीख दी थी उसे भी पाप नहीं और उस ने भी अज्ञाने खीर खाई तिस से उसे भी पाप नहीं ॥

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है बैताल पचीसी में से ॥

बैताल बोला है राजा मिथलावती नाम एक नगरी है वहां का राजा गुणाधिप उसकी सेवा करने को दूर देस से एक चिरम्देव नाम राजपुत्र आया रोज उस राजा के दर्शन को जाया कर्ता लेकिन मुलाकात न होती थी और जितना धन वह लाया था सो बरस रोज के अर्से में सब बैठकर यहां खाया और वहां घर उसका वैराने होगया एक दिन की बात है कि राजा शिकार को सवार हुआ और चिरम्देव भी उसकी सवारी के साथ हो लिया ॥

इन्तिफाकन राजा एक बन में जाकर फौज से जुदा हो गया और लोग सवारी के एक और जंगल में भटक गये लेकिन एक चिरम्देव ही राजा के पीछे था निदान उस ने ही पुकार कर कहा महाराज लोग सवारी के पीछे रह गये हैं और मैं आप के घोड़े के साथ घोड़ा मारे चला आता हूं राजा ने यह सुनके घोड़े को रोका कि इस में यह बराबर आया राजा ने उसे देख के पूछा तब किस वास्ते इन्ना दुर्बल हो रहा है तब यह बोला जिस स्वामी के पास रहिये और वह ऐसा हो कि हजारों को पालता हो और अभी खबर न ले तो इस में उस को कुछ दोष नहीं मगर अपने करम का दोष है जैसे दिन को सारा जहान देखता है मगर उल्लू को नजर नहीं आता इस में गुनाह सूरज का क्या है हैरत है मुझ को कि जिम्ने मा के पेट में रोजी पहुंचाई थी जब कि हम पैदा हुए और दुन्या की गिजाओं के लाइक अब वह खबर नहीं लेता नहीं मअलूम कि सोता है या मर गया और अपने नज़दीक माल ओ दीलत चाहनी किसी बड़े आदमी से कि देते वक्त वह

मुंह बनावे और नाक भी चढ़ावे इस से ज़हरि हलाहल खाकर मर जाना बिहतर है ॥

और ये छः बातें आदमी को हल्का कर्ती हैं एक तो छोटे नर की प्रीति दूसरे बिना कारण की हंसी तीसरे स्त्री से बिबाद करना चौथे असज्जन स्वामी की सेवा पांचवें गधे की सवारी छठे बिना संस्कृत की भाषा और ये पांच चीज़ बिधाता मनुष के करम में पैदा होते ही लिख देता है एक तो आर्बल दूसरे करम तीसरे धन चौथे बिद्या पांचवें जस महाराज जब तक आदमी का पुन्य उदै होता है सब उस के दास बने रहते हैं और जब पुन्य घट जाता है तो बंधु बैरी हो जाते हैं पर यह एक बात मुकर्रर है मुस्वामी की सेवा करने से कभी न कभी फल मिल रहता है निर्फल नहीं रहता यह सुन राजा ने उन सब बातों को गौर कर उस वक्त कुछ जवाब न दिया पर उस से यह कहा कि मुझे भूख लगी है कहीं से कुछ खाने को ला ॥

चिरम्देव ने कहा महाराज यहां अन्न भोजन न मिलेगा यह कह जंगल में जा एक हिरन मार स्त्रीसे से चक्मक निकाल आग सुल्गा गोशूत के भस्त्रिक्के भून राजा को खूब से खिला आप भी खान्ये गरज जब राजा का पेट भर चुका तो उस ने कहा ऐ राजपुत्र अब हमें नगर को ले चलो कि राह मुझे मअलूम नहीं उस ने राजा को नगर में ला उस के मंदिर में पहुंचा दिया तब राजा ने उस की चाकरी मुकर्रर कर दी और बज्जत से उसे वस्त्र आभूषण दिये फिर वह राजा की सेवा में हाज़िर रहने लगा ॥

गरज एक दिन राजा ने किसी काम के लिये समुद्र कनारे उस राज

पुत्र को भेजा वह जब कनारे पहुँचा तो उस ने एक देवी का मंदिर देखा उस में जा देवी की पूजा की लेकिन जब यह वहाँ से बाहर निकला तो वहाँ उस के पीछे से एक सुंदर नायका आ उस से पूछने लगी ऐ पुरुष तू किस लिये यहाँ आया है वह बोला ऐश के लिये आया हूँ और तेरे रूप को देख मैं मफ़तून हुआ हूँ ॥

उस ने कहा जो मुझ से कुछ इरादः रखता है तो पहले इस कुंड में जाके अभ्यास कर फिर उस के पीछे जो तू मुझे कहेगा सो मैं सुनूंगी यह सुन्ते ही वह कपड़े उतार तालाब में पैठ गीतः मार निकल कर देखे तो अपने नगर में खड़ा है इस अचम्भे को देख तर्सनाक हो लाचार अपने घर जा और कपड़े पहन राजा के पास आ सब वृत्तान्त कहा राजा ने सुन्ते ही कहा मुझे भी यह अचम्भ दिखा यह कहते ही सवारी मंगा दोनों सवार हो कर चले कितने दिनों के अर्से में सागर के किनारे आये उसी देवी के मन्दिर में जा कर पूजा की फिर राजा जब बाहर निकला तो वही नायका एक सखी साथ लिये राजा के पास आन खड़ी हुई और राजा का रूप देख मोहित हो बोली ऐ राजा जो मुझे आज्ञा दे सो करूँ राजा ने उसे उत्तर दिया जो तू मेरा कहा करे तो मेरे सेवक की स्त्री हो वह बोली मैं तेरे रूप की आधीन हूँ इस की जोरु किस तरह से होजं राजा ने कहा अभी तो तू ने मुझ से कहा जो तू हक़ करेगा सो मैं करूंगी और सज्जन जिस बात को कहते हैं उस का निवाह कर्ते हैं अपने बचन को पाल मेरे सेवक की जोरु हो यह सुनके वह बोली जो आप ने कहा सो मुझे प्रमान है तब राजा सेवक का

गन्धर्व विवाह कर दोनों को साथ ले अपने राज धाम में आया इन्ही बात कह बैताल बोला राजा बताओ खामी और सेवक में किस का सत अधिक हुआ ॥

राजा बोला सेवक का फिर बैताल बोला कि जिस राजा ने ऐसी सुन्दर स्त्री पा सेवक को दी तिस राजा का सत अधिक न हुआ तब राजा बीर विक्रमाजीत ने कहा जिन का धर्म उपकार करना है तिन के उपकार करने में अधिक क्या है और जो आपकाजी हो पर्काज करे सोही अधिक है इस कारण सेवक का सत अधिक हुआ ॥

यिह कहानी इन्तिखाब की गई है सिंहासन बत्तीसी में से ॥

एक दिन राजा बीर विक्रमाजीत ने खुश होकर रास मंडली के प्रधान को आज्ञा दी यिह कातिक महीना धर्म महीना है इस में कुछ हरि का भजन मन लगाकर किया चाहिये सरद पूनों को ठाकुर की रास खीला करो प्रधान ने राजा की आज्ञा पाय देस देस के राजा और पंडितों को न्योते भेज बुलाया और जितने नगर के जोगी थे उन को भी खबर दे तलब किया और जितने देवता थे उन्को भी मंचों से आवाहन कर के बिठलाया ॥ रास होने लगा चारों ओर से जै जै कार शब्द होने लगा और राजा एक एक का शिष्टाचार मनुहार कर कर फूल माल ठाकुर की प्रसादी देने लगा देखा राजा ने सब देवता आये पर चन्द्रमा नहीं आये यिह अपने जी में विचार बैताल पर सवार

हो चंद्र लोक को गया वहां जा संमुख हो दंडवत की और हाथ जोड़ कर कहा स्वामी मेरा क्या अपराध है जो आपने कृपा न की और सब ने मेरे भाग पर कृपा की है तुम्हारे बिना मेरा काम अधूरा है अब बिजै कीजिये और काम मेरा सुधारिये आप को धर्म होगा मुझे संसार में जस मिलेगा जो कदाचित आप इस में विलम्ब कीजियेगा तो मैं हत्या दूंगा ॥ तब चन्द्रमा ने हंस कर कोमल मधुर वकन से कहा राजा मैं तुझ से सत्य कर कहता हूँ तू अपने जी में उदास न हो मेरे जाने से संसार में अन्धकार हो जायगा इस लिये मेरा जाना नहीं बन्ता तुझे अभिलाषा थी मेरे दर्शन की सो तेरी इच्छा पूजी तेरा काम सुफल होगा तू जा अपने नगर में जो काम तूने आरम्भ किया है सो पूरन कर ॥

इस तरह से राजा को सम्झा अमृत दे विदा किया राजा ने सिर चढ़ा लेलिया और दंडवत कर अपने नगर को चला रस्ते में देखा कि जम के दो दूत एक ब्राह्मण का प्राण लिये जाते हैं राजा ने विदेव दृष्ट से जाना और उस ब्राह्मण के भी प्राण ने राजा को देख दूर से कहा कि इस राजा से भेट है राजा ने उस ब्राह्मण की आवाज़ सुनकर कहा कि भाई तुम कौन हो तब उन दोनों ने सम्झाकर राजा से कहा कि हम जम के भेजे उज्जैन नगरी गये थे ब्राह्मण का जी लिये अपने स्वामी के पास जाते हैं ॥ राजा ने उन से कहा पहले इस ब्राह्मण को तुम हमें दिखा दो पीछे अपने काम को जाओ वे दूत राजा को साथ ले नगर में गये जहां उस ब्राह्मण की देह पड़ी थी वहां दिखाया राजा देखते ही उस ब्राह्मण को सिर निछुड़ा अपने जी में कहने लगा

कि यह तो हमारा ही पुरोहित है राजा ने दूतों को बातों में लगा नज़र बचा वह अमृत उस के मुँह में डाल दिया ब्राह्मण राम का नाम ले उठ खड़ा रहा राजा ने प्रणाम किया ब्राह्मण ने आसीस दी दूतों से हाथ जोड़ बिन्ती कर कहा यह जी दान में ने तुम से पाया यह देख कर दूतों ने अपने जी में अचम्भा किया कि यह राजा ने क्या किया हम जाकर क्या जवाब देंगे यह विचार करते हुए दूतों ने जम के पास जा सब राह की अवस्था कही जम सुनकर चुप हो रहा और राजा ब्राह्मण का हाथ पकड़ अपने मंदिर को लाया बड़त सा दान दे बिदा किया ॥

यह कहानी इन्तिखाब की गई है बैताल पचीसी में से ॥

●ताल बोला ऐ राजा दक्षन दिशा में धर्मपुर नगर है वहाँ के राजा का नाम महाबल एक समें उसी देस का एक और राजा फौज ले चढ़ आया और उस का नगर आन घेरा कितने एक दिनों लड़ता रहा जब सेना दुस्की मिल गई और कुछ कट गई तब लाचार हो रात के वक्त रानी को बेटी समेत साथ ले जंगल में निकल गया जब कई एक कोस वन में पहुँचा तो प्रभात हुआ और एक गाँव नज़र आया तब रानी और राजकन्या को एक पेड़ तले बिठला आप गाँव की तरफ़ खाने का कुछ सामान लेने चला था कि इस में भीलों ने आन घेरा और लाचार हो दे बिहसुन के राजा ने तीर मारना शुरू किया और

उधर से उन्होंने ॥ इस तरह एक पहर लड़ाई रही और कितने एक लोग भीलों के मारे गए इतने में एक तीर राजा के कपाल में ऐसा लगा कि वह भैराकर गिर पड़ा और एक ने आ राजा का सिर काट लिया जब रानी और राजकन्या ने राजा को मूआ देखा तो रोती पीटती उल्टी बन को चली इसी तरह से कोस दो एक चल मान्दी होके बैठीं और अनेक अनेक भांति की चिन्ता करने लगीं ॥

इस में चन्द्रसेन नाम राजा और उसका बेटा दोनों शिकार खेलते हुए उसी जंगल में आ निकले और दोनों के पांव के चिन्ह देख राजा ने अपने पुत्र से कहा कि इस जंगल में आसी के पांव के निशान कहां से आये राजा पुत्र ने कहा महाराज के पांव के चिन्ह भी के हैं पुत्र के पांव से छोटा नहीं होता रोने में कहा कि ऐसा कोमल चरण पुष्प का नहीं होता फिर राजपुत्र ने कहा इसी समें गई हैं राजा ने कहा कि इस जंगल में लूटें जो मिलें तो जिसका यह बड़ा पांव है सो तुझे दूंगा और दूसरी मैं लूंगा ॥ इस तरह से आपस में वचन बन्द हो आगे जा देखें तो दोनों बैठी हई हैं उन्हें देख खुश हो मुवाफिक करार के अपने अपने घोड़े पर बैठा घर से आये रानी को राजकुंवर ने रक्खा और राजकन्या को राजा ने ॥ इसी कथा कहते ताल बोला ऐ राजा विक्रम उन दोनों के लङ्कों का आपस में क्या नाता होगा यह सुन राजा अज्ञान हो चुप हो रहा ॥

آرام حاصل ھوا اب يہان بندِ بخاني کا داروغہ خود ھماری خدمت کي واسطي
 حاضر ٿھا اور ھماری مہمان کي خدمت کو باعثِ اپني افتخار کا سمجھتا ٿھا
 ھنوز ھم ني کھاني سي فراغت نہ پا ئي ٿي ڪہ ٿانہل خان کي بہتيجي ني اپني
 حاضر باشي کا پیغام بھیجا تا ڪہ اپني چچا کي پاس آکر اپني راسٿ بازی ظاھر
 ڪري اور اپني بي گناھي ثابت ڪري اُسکي درخواست سي خانصاحب ني
 اپني حضور مين اُسکي آني کي اجازت دي

شَیخ بَرَجِل سَمجھ ڪر اُنکي ڪانڌهي پر جا چڙها تا ڪه اُنهن کي گلي لڳائي
 اِٿني مين اُسکي مان ني اُسکو دڀڻا اور مارني ڪو اُٿهي مگرو خَلِيقِ اس کا مانع
 هُوا اور لڙڪي ڪو ڪانڌهي پرسي نه اُتارا اور لڙڪي سي ڪها ڪه ڪيون جي ابتلڪ
 تَم اِٿني پُراني دوست بَرَجِل ڪو نهين بهولي هو ميان دڪ بهي ميري بڙي سپاهي
 تَم بهي يهان موجود هو دیکهو ڪه مين تَمکو نهين بهولا هون پيه ڪهڪر اُن دونون
 لڙڪون ڪو حلوا سوهن ديا وي بيچاري ڪه صبح سي ڪجهه ڪهائي ڪو نه ميسر هُوا تها
 ڪمال رغبت سي ڪهائي لڳي

اب هم سب ڪهائي پر ڪه جو قَرِيب ٿهندا هو ڪيا تها جا بيٺهي ميري ٻانه *
 مين اب تڪ نهايت درد تها اُٿل خان ني چونڪه ڪُتِ طب کا ڪشور ڪه
 ڪيا تها اور اس سبب سي فن طبابت مين معقول مهارت بهم پهچائي تهي
 جلد ايڪ ليپ کا نسخہ ميري واسطي لکهر عطار کي يهان ڪه جو قَرِيب اُس
 ڪوچي کي تها بهيجا جلد دوا تيار ڪر ڪر لاي اور اُسکي استعمال سي معاً مَجھڪو

* جب وڪراف وڪفيلد کي گهر مين آگ لڳي تهي اُس حادثي مين اُنکي
 ٻانه مين چوڻ آئي تهي ڪه ڪا احوال قصه سابت مين مذکور هي اور

ابتڪ اُتي ضرب ڪلند باقي هو

هوڻيڻي ڪه مڃهه ڪو دڙڙي مين مات ڪر سڪين تب ميان جنگڻسن بولي ڪه
 مين اُس شخص ڪو جائتا هون سچ هي ڪه اُسڪي برابر ڪوڙي اور دڙڙي والا نهين
 هي اُسني نوڪارل ڪي پٺوير ڪو مات ڪيا هي اور اُسڪا نام ٿمهي بگستر هي مين
 اُسڪو خوب جائتا هون اور اُسڪي رهنهي ڪا ٿهڪانا بهي مڃهي معلوم هي اگر آپ
 حڪم ڪرين ڪه بنديخاني ڪا داروغه ميري ساڻه دو آدمي ڪر دي تو اهي ايڪ
 دو گهڙي ڪي عرصي مين اُسڪو لا حاضر ڪرڻا هون خان صاحب ني به سکر
 داروغه ڪي بلاني ڪا حڪم ڪيا جب داروغه آيا تب خان صاحب ني پوڇيا ڪه
 تُم مڃهه ڪو جائتي هو تب اُنني عرض ڪي ڪه هان خداوند ڪون آيسا شخص هي
 ڪه اس پر ٿانهل خان ڪي خوبيان نه معلوم هوڻيڻي اور جو شخص ڪه ايڪ
 مرتبه آپ ڪو جائتا هي تو ودهميشه چاهتا هي ڪه آپ ڪو جاني بهت اچيا
 ميري غرض به هي ڪه مين اس شخص ڪو ايڪ ڪام پر بهاجتا هون سو تُم ايني
 دو نوڪران ڪي ساڻه ڪرو اور تُم جائتي هو ڪه مين عدالت ڪا متعلق هون سو تُم
 خاطر جمع رکو ڪه تُم پر ڪجهه بات نه آيگي آپ ڪا حڪم بس هي نوڪر حاضر
 هين جهان چاهي اُنڪو وهان بهيڊ ڊيجي

اساتذہ ميان جنگڻسن بنديخاني ڪي دو پادشاه ڪو ساڻه ليکڙ ٿمهي بگستر ڪي

ميرزا قليچ بيگ تاريخ اُردو ٻوليءَ ۾ لکيل آهي. هيءُ تاريخ ۱۸۵۷ع ۾ لکيل وئي آهي.

بات هي اگر تمني رمزين چهانئين تھين تو مين ني بي تڪو اٺڪا جواب ديا
 تها اور اسوقت جو وهان تهي ان سي پوچھو ڪه ميري جواب بهي آيسي لطيف
 تهي جيسي ڪه تمھاري ڪٺاڻي سچ پھ هي ڪه اسوقت مين ڪسي سي خفا ٻھين
 هون مگر اس ملعون سي ڪه جو اس نازين ڪولي بناگا تها مڃي اسوقت اتي
 فرصت بهوي ڪه اٺڪي صورت ڪو مين خيال ڪرنا تا ڪه اٺڪي نقشي ڪا بيان
 اخبار ڪي کاغذ من چھو اٺا ڪه اس باعث سي اسي ڪوي ڪوي پڪڙ لاتا صوفي
 جان اگر تم اٺڪو ڏيکھو نو پھر پھچان سگھي هو

خان صاحب مين ڪجهه نهين ڪھ سگھي هون مگر ڪيا خوب اب مڃھو ياد آيا
 هي ڪه اٺڪي بهون پرايڪٽ نشان تها اس عرصي مين ميان جنڪنسن بول
 اٿهي ڪه بيگم صاحب بي ادبي معاف هو تو ميرا سوال به هي ڪه آيا اس
 شخص ڪي سر ڪي بال سرخ رنگت بهي تب صوفي خانم ني جواب ديا ڪه هان
 سرخ تهي تب بعد اٺڪي ميان جنڪنسن ٿانھل خان ڪي طرف مخاطب هو ڪر
 ڪھني لڳي ڪه آپني اٺڪي ٿنگريون ڪي طرف بهي لحاظ ڪيا تها ڪه وي بهت
 لئي تھين تب خان صاحب ني جواب ديا ڪه مين اٺڪي لٺان ڪا تو ڪجهه ڏڪر
 نهين ڪر سگھا هون مگر اٺڪي چالاڪي مڃھ پر ثابت هوي هي ڪيونڪه وه مڃھ
 سبحان الله اب همني اٺڪو پايا هي آگي هم ڪيا دھر ڪه آيسي بهت ڪم لوڪ

سب غریب موڏهو سمجھتی تھی با وجود اُسکی کہ ٻیہ خان مشہور اور معروف
 ھن اور اُنکی خوبان اور نیڪ ذاتی اور نام تمام جہان پر روشن ھی اور
 تمام وزیر اور بادشاہ اُنکی بات سنتی ھین اور سب لوگ اُنکی بات کی قابل
 ھین اور ٻیہ وہ شخص ھی جو اپنی ملڪ کی ٻچھ کرتا ھی اور اپنی بادشاہ کو
 دل سی چاھتا ھی میری جو رو فی جو اب اُنکا نام سنا تو اُسکی کان کھڑی
 ھوئی اور اُسکو اپنی قدیم گستاخیان یاد آئین اور ماری ڏر کی اُسکا رنگ رڌ
 ھو گبا اور میری مٹی صوفی جان کہ جني شیخ برجل کو اپنا عاشق سمجھا ھا
 جب اُن فی سنا کہ ٻی خان بزرگ ھین تو اپنی جی مین ٻیہ سوچی کہ اس
 شخص مین اور مجھ مین بہت بڑا فرق ھی ٻیہ امیر ھی اور مین فقیر شاید
 ٻیہ مجھ سی میل نڪری ٻیہ سوچکر آنکھون مین آنسو ٻھرا لائی

اور میری جو رو غریبی سی پکار اُٹھی کہ خان صاحب مجھی ٻیہ ڏر ھی کہ آپ
 میری تقصیر نہ معاف کریں گی پچھلی دفعہ کہ آپ ہماری گھر مین آئی تھی
 اور ھمکو اپنی ملاقات سی سرفراز کیا تھا اور اسوقت جو مجھ سی گستاخیان
 ھوئین اور مین فی آپ پر رمزین چھانٹین تھین شاید کہ اب اُن تقصیرون کو نہ
 بخشینگی

تب خان صاحب فی مک

اسکي تقصير کي تخفيف کا هي اور ٻيو ميري واسطي ايڪ سبب هي ته ب
 مين اس کي تقصير کو معاف ڪرون اور بعد اسکي مهرباني سي ميري بيٺي کا
 انهن في هاتيه پکڙايا اور کها اگرچه تم منجهه کو بهان ديکهنئي سي بهت حيران
 هوئي مگر مين اڪثر اسي ادنا مقدمون کي واسطي قيديون کي ملاقات کو گما
 هون اور اب بهان آيا هون تاکه اس مرد بزرگ کي حق مين انصاف ديکهن
 مين تيري باب کي خوبيان اس بيمس من ديکھتا تها ته کها کها ميري خاطرين
 اپني غريبي گهر مين انهن في کي هين اور کس کس طرح ميري خوشامد اور
 پيش آمد کڙي تهي اور انکي خوبين سي من آيسا محظوظ هوا هون ته کسي
 مجلس بادشاهي مين بهي مين في به لذت کهي نپاي تهي واه واه کيا بي
 ساختگان آپس من کڙي نهي جبکه آگ ناپني کو باهم هوکر هم سب نشيتي
 تهي ميري بهتجي کو دريافت هوا ته ميرا بهان آي کا قصد تها اس لي واه
 بهان آيا هي اور ٻيو بهت بي جا هي ته تمکو يا اسکو بدون مقابلي کي تقصير
 وار ٿهرائي اور اسکا کچه مضائقه نهين ته هر درد کي ايڪ علاج بهي هي اور
 مين بدون خود ستاي کي بهه کهه سکتا هون ته آج تڪ کسي في ميرا نام
 نهين سنا هي ته ٿانهل خان في کهي بي انصافي کي هو

سبحان الله اب همني انکو پايا هي آگي هم کيا دهوڻهي مين تهي ته انکو هم

کرين جب تک کہ مجھ کو اُنکي ملاقات کي واسطي فرصت هو بعد اُسکي
 ميری بيمتي کي طرف متوجہ ہوکر کهنی لگی کہ کیون اب تُم ني پهر وُهي کام
 کیا کہ جسکي سبب سي مین تُم سي پہلی ناخوش هوا تھا اور اب اُسکي
 تُم کو ازراہ عدالت سزا ملا چاهتي هي شاید کہ نُمَني يہ خیال کبا هي کہ
 جب تُمَني اپني جان کو ناچيز جانا تو تُمباري واسطي درست هي کہ دُوسري
 کي جان مارو مگر تُم انهي يہ نہین سمجھي هو کہ کیا فرق هي اُس خانہ جنگ
 مین کہ جو اپني جان کي بي قدری سي جان بازی کرتا هي اور کسی اور
 خُوني مَن کہ جو چورب چپي دُوسري کي جان مارتا هي اور کیا جُوارِي دغا
 باز نہین کہ جو ٹھیکريون کو پيسون کي جگہ داؤن مین لگاتا هي

تب مَن بول اُٹھا کہ شيخ صاحب يہ رحم کا مقام هي کیونکہ جو کچھ کہ
 اُني کیا هي اپني دُکھياري مان کي تابعداري سي کیا هي کہ جس غريب اُجڑي
 هوئي ني غصی کي حالت مین بي تاب هوکر اپني بيمتي کو لکھا تھا کہ
 جاکر اپني بہن کا اُس شخص سي کہ جسني اُسکا ناموس کھويا هي بدلا لي
 اور ديکھ لیجیي کہ يہ خط موجود هي کہ جس سي تُمکو بالکل احوال
 معلوم هوگا

تب اُنہون ني خط جلدی سي پڑھکر کہا اگرچہ يہ عذر بجا نہین مگر باعث

بچاني والي سي ڪيون نهنن جاکي مُصافحه ڪرتي هو بهادر هميشه بهادرون سي
مُحبت ڪرتي هين

با وجودِ اس سب گُفت و سُنود کي ميرا بيٺا حيران سکتي کي عالم مبن شيخ
برجل کو ديکھتا تھا کہ انهي مين هماري مہمان ني دريافت کيا کہ اُنکا بهيد
کھل گيا اور بڑي ايک جلال اور غرور سي کہ کبھي هم ني اُس شخص مين يہ
شان نہ ديکھي تھي ميري بيٺي کو کہا کہ پاس آوي (هرچند کہ کسي بڑي
فلسفي ني يون کہا هي کہ بي گناہ کي گرفتاري ايک بلا مين باعثِ تعجب
اور توجهِ خاطر خاص و عام کا هوتي هي مگر ميري نزديک عجيب تريہ هي کہ
کوئي اچھا شخص آنکي اُس کو اُس بلا مين سي نجات دي) غرض کہ شيخ
صاحب ني ميري بيٺي کي طرف نگاہ تند سي ديکھ کر کہا کہ اي بي وقوف
يہ تيري دوسري بيوقوفي هي ابھي کچھ اور نکھني پائي تھي کہ اتني مين
بندبختاني کي چوڪي دار ني آنکي شيخ صاحب سي عرض کي کہ کوئي امير
زادہ باھر کھڑا هي کہ ابھي اُپني جلودارون سميت اس گانو مين داخل هوا
هي اور اب آپ کي ملاقات کي واسطي يہان آيا هي اور آپ کي خدمت
مين بندگي عرض ڪري کھتا هي کہ اگر آپ کو فرصت هو تو وہ آپ کي
ملاقات کا مُشتاق هي يہ سُنکي شيخ برجل ني کہا کہ اچھا اُنکو کہو کہ توقف

اُسڪو بهي اجازت هُئي ڪه وَه بهي اُنڪي هماري ساڻه شريڪ هُو جب ڪه
 ميري مِهمانون ڪو اِس احوال ڪي غم سي تخفيف هُئي تب مين في ميان
 جنڪنس ڪي بهي درخواسٽ ڪي ڪه ڪيا خوب هُو ڪه وَه بهي اُنڪي اِس دعوت
 مين شريڪ هُون (جب ميري عرض قبول هُئي) اور ميري بيٺي ڪي آمدني
 سي بيٺيون ڪي جهنگار اُس ڪي بهن ڪي کان پڙي جلدي بيقرار هُو اُڻه ڪر دُوري
 اور اُس اُٿا مين شيخ برچل مُجھ سي پوڇهني لڳي ڪه ڪيا تمھاري بيٺي ڪا
 نام جارچ هي تب مين في ڪها ڪه هان صاحب تب شيخ برچل ٻه سُنڪر
 چپ هُو رهي جب ميرا بيٺا اُس جڳهه مين ڪه هم بيٺهتي تهي داخل هُو
 تو مين ڪيا ديکھتا هُون ڪه وَه شيخ برچل ڪي ديکھني سي حيران هي تب
 مين في پُڪار ڪها ڪه بيٺا اگرچه هماري بُري نصيون في همڪو نهايت زبردست
 ڪيا هي ليڪن خدا في هماري واسطي آخران مُصبتون سي نجات بدي هي
 ديکھ ڪه تيري بهن ڪو خدا في همسي پهر لا ملایا اور اِس جوان في اِس ڪو بچايا
 هي اور اُنڪي وسيلي سي هماري بيٺي همڪو پهر ملي هي سو تو بڙهڪر اُنڪي
 هاڻه چوم ڪيونڪه اِنڪا هم پر بڙا حق هي

با وجود اِسڪي ڪه ميري بيٺي في ٻه سب سنا مگر حيراني سي مَادب شيخ
 برچل ڪي سامني دُور ڪهڙا تها تب اُسڪي بهن بولي ڪه بهيا جان تُم ميري

کو قبول کیا تب انھوں نے حکم کیا کہ جو کچھ اچھا کھانا شیرمال اور کباب کی قسم سے تیار ہوئی لاویں اور اُس کی ساتھ دو چار چو پھلین چوٹھی شراب کی حاضر کریں اور مسکرا کر کہنی لگی کہ اب ہم بھی اپنی گانٹھ کھولیں گی اور دل چلا کر اس بندِ بخانی میں جشن کریں گی اور اگرچہ بندِ بخانی میں اس طرح کا اتفاق ہوا ہے مگر اتنی جشن کی کبھی خواہش نہی جیسی کہ اب مجھ کو ہوس ہوئی ہے اتنی میں خدمت گار دکان سے پھرا اور اسباب کھانی کا چنی لگا اور بندِ بخانی کا چوکی دار کہ جو اب نہایت متوجہ اور سرگرم خدمت کا تھا اُس نے بھی ہماری واسطی ایک میز عاریت لا حاضر کی جب خدمتگار شراب اور ظروف کھانی کی میز پر چن چکا تب دو معقول مشقابین مطعومات نفیس سے بھری ہوئی لا حاضر کیں

مگر میری بیٹی کو اپنی بھائی کی حادثی کی کچھ خبر نہی اور ہم سب کو بھی منظور نہ ہوا کہ اُس حادثی کا اُسی ذکر کریں تا کہ شاید اُسکا دل اس خوشی میں بچہ بجائی لیکن مجھکو ایسی بیچینی تھی کہ اپنی خوشوقتی ظاہر کرنا ایک امر لغو تھا آخر کو مجھ سے نہا گیا کہ ہم سب ملکی کھائیں پس اور خوشیاں کریں اور وہ بیچارہ قید میں گرفتار رہی لاچار میں نے اُسکا ذکر چھپا اور تمام قصہ بیان کیا اور درخواست کی کہ کیا خوب ہو کہ اگر

هين مگر ايڪ حرف ٻه هي ڪه آپ اُپني جي مين ٻه نه سمجھيگا ڪه مين
ني آپکو گچھ نهين ديا هي اگرچہ اس نازنين ڪا حُسن و جمال مشهور هي مگر
سواي اُسڪي اسڪا هنر اور ڪمال آپ کي واسطي بڙي دولت هي

تب شيخ برجل بولي ڪه آپ کو ميري ناداري ڪا احوال خوب معلوم هي ڪه
مُجھ مين اسقدر مقدور نهين هي ڪه اس نازنين کي خدمت جسطرح سي ڪه
چاهي هي مُجھ سي هو سڪي

مين في جواب ديا ڪه اگر تمھارا فقر اور احتياج اس امر سي مانع هي تو خير
مقام صبر ڪا هي مگر ميري نزديڪ اس لڙڪي کي خاوند هوني کي قابل سواي
تمھاري دوسرا شخص نهين هي اور اگر ميري پاس لاکھون کي دولت هُئي ڪه
اس کي دھيز مين دُون اور لاکھون آدمي هُووين ڪه اس کي بياھ کي واسطي
تجويز ڪرون تو اُن سبھون مين سي سواي تمھاري اور ڪسي شخص کو نه اختيار
ڪرُونگا

جب شيخ برجل في ميري زباني ٻه سب سنا تو چڻڪي هو رهي اور گچھ
جواب نديا اور اُس خاموشي سي معلوم هوا ڪه شايد اُنکو تمھيد بياھ پسند نه
آئي سو اُنھون في اس بات کو ٽالڪر مُجھسي ڪها ڪه اگر آپکو منظور هو تو ڪھانا
نان باڙي کي يھان سي آپکي ناشتي کي واسطي منگوائون مين في اس بات

لي چلا اور رستي مين گاڙي هانگتا جاتا تھا اور ڪراھتا جاتا ٿا اس سي معلوم
 هوتا هي ڪه اُسڪي بدن مين بڙي چوٽ آئي ٿي اور مين ني ديکها ڪه آخر
 الامر شيخ برجل ڪو بهي اس پر رحم آيا ڪه جب هم سرائي مين پهنجي اور
 گجه ناشتي ڪي واسطي اُتري تو انهن ني ميري عرض سُنڪر اس گاڙيان
 ڪو وهان جهوڙا اور دوسرا گاڙيان وهان سي پيدا ڪرڪي ادھر روانه هوي
 جب مين ني اُسڪي زباني په ماجرا سنا تو مين ني بي اختيار هوڪر اُسي گلي
 لگا ليا اور شيخ صاحب ڪا نهايت ممنون هوا اور اُسي ڪها ڪه اگرچه اس قيد
 خاني مين ميرا گجه دست رس نهين چلنا مگر دل سي مجھڪو خوشي حاصل
 هوي هي شيخ صاحب آڻني ميري بيٺي ڪي جان اور عزت بچائي هي اور*
 اگر اب په تمھاري لائقي هي تو تم اسڪو قبول ڪرو اور اگر تمڪو گواره هو ڪه
 مجھ سي تباه حال ڪي گهر مين شادي ڪرو تو په تمھاري هي اور اب اس
 ميري بيٺي سي اقرار شادي ڪا ليجي جيسا ڪه آب پھلي اسڪا دل لي چڪي

* چونڪه شيخ برجل مدت سي اس لڙڪي پر عاشق ٿي اس سبب سي
 لڙڪي ڪي باب ني شيخ صاحب ڪي محبت اور خدمت گذاري ديکھڪر چاها
 اور راضي هوا ڪه شيخ جي اس لڙڪي سي شادي ڪرين

(ان کي ڏيکھڻي سي ميري جان مين جان آگي) اور جب بي گاڙي کي
 نزديڪ پهتجي تب مين انکا نام ليکريکاري اور انکي حمايت درخواست کي
 انهن تي جب ميرا غل سنا تو گاڙي بان سي پکارکر کہا کہ گاڙي ڪهڙي ڪر مگر
 اُسي ڪجهه خيال نڪيا اور بلڪه جلدي هانکنا شروع ڪيا تب مين اپني جي مين
 مايوس هوئي کہ اب شيخ برجل مڃه تڪ نه پهچينگي کہ اتي مين ڪيا
 ڏيکھتي هون کہ شيخ جي ڌوڙي آتي هين اور پاس پهتجي هي گاڙي بان کو
 ايسا ايڪ لڳه مارا کہ زمين ڀر فرش هوگيا جب گاڙي وان گر پڙا تب گهوڙي
 بي خود بخود ڪهڙي هوگي اور اُس قضاڪ تي نڪل ڪر تلوار ڪهائجي اور شيخ
 جي سي ڪهني لگا کہ يهان سي جاتا ره مگر شيخ جي تي ايڪ ايسا لڳه مارا
 کہ اُسکي تلوار ڌوڙي هوگي تب تو وه بهگوا بهاگا اور شيخ جي تي ايڪ
 گولي کي ٿي تڪ اُسکا پڇها ڪيا مگر وه انکي هاتھ سي به نڪلا اس عرصي مين
 مين بهي گاڙي سي کود پڙي تا کہ اپني حمايتي کي ڪجهه مدد ڪرون اتي مين
 بي بهي ميري پاس جلد پھري اور گاڙي وان جب هوش مين آيا تو اُتي وهان
 سي بهاگني کا قصد ڪيا مگر شيخ جي تي اُسي کہا کہ تيرا بچا و اسي مين هي
 کہ گاڙي کو شهر کي طرف پھير لي جل گاڙي بان تي بهي سوچا کہ سواي
 اسکي مڃي بهي کوئي اور چاره نهين هي سو گاڙي کو شهر کي طرف هانک

مگر چونکہ آپ نی قبول نفرمایا تو مین اُسی لاجار هو رها اور سواي افسوس کي
مُجھکو کُچھ چاره باقی نه رها

تب مین نی جواب دیا کہ جو کُچھ آپ نی فرمایا تھا سو بجا تھا کیونکر کہ
اب مُجھي اُسکا تجربہ حاصل هوا هي مگر صوفي جان اُس کا احوال تو
کہو کہ کیونکر تم پر یہ حادثہ واقع هوا اور وہ کون ایسا قضا کا تھا کہ تمکو
لي بهاگا

تب وہ بولي کہ باوا جان جب مین اما جان کي ساٿھ راہ مین چلي جاتي
تھي کہ اُتي مین ايک شخص نی آنکي مُجھکو پکڑ کر گاڑي مین ڈال دیا اور
آپ بهي اُس مین سوار هو ليا اور گاڑي بان سي کہا کہ جلد يهان سي گاڑي
دوڑا اگرچہ مین نی رستي مین لوگون کو ديکھ کر فریاد کي کہ مُجھکو بچاؤ مگر
ميري فریاد کُچھ مفید نهوئي اور اُس قضا کا ني بهي مُجھکو دلاسا دینا شروع
کیا اور ڈرایا کہ اگر تو غل مچاويگي تو مُجھکو سزا دُونگا (یہ سُکر مین جُھکي
هو رهي) مگر مین نی بهي گاڑي کي پردون مین چھید کیا اور (اُسکي راہ سي
عالم انتشار مین رستي کي سير کرتی هوئي چلي جاتي تھي کہ اُتي مین)
کیا ديکھتي هون کہ شيخ برجل جلدی جلدی قدم اُٹھاي هوئي لُٹھ کاندھي
پر دھري هوئي کہ جس رفتار پر اکثر هم تھتھي مارا کرتی تھي چلي آتی هين

آنسو ڏنڊبا لائي تب وُه نازنين پڪاري ڪه باوا جان اس جَوَانِ بهادر کي سبب
 سي ميري نجات هُئي اور اسڪي شجاعت ني ميري عصمت اور جان بچائي
 اور شيخ برجل کو ديکھا تو وُه بهي نهايت خوشحال نظر آئي بسبب اسڪي ڪه
 اُسي ايسي نازنين کي خدمت هو سڪي

تب مين ني اُنکو ديکھ ڪر ڪھا ڪه شيخ برجل تُم اب هڪو بهان اس خرابي سي
 ديکھتي هو اور اب هماري اس حالت مين اور اُسوقت مين ڪه تُم هماري گهر
 مين آئي ته پڙا فرق هي اور بعد مدت کي هڪو اڀني غلطي معلوم هُئي
 اور هماري تين کو جو شڪت تُمھاري طرف سي تها وُه بالکل اُٿھ ڪيا اور هم ني
 جو تُمھاري قدر داني نڪي اُسي هم بهت پشيمان هين اور جو گستاخي ڪه تُمھاري
 خدمت مين مڃھسي هُئي ماري خجالت کي ميري چار آنکھين تُمسي
 نهين هو سکتين مگر اب يھ اُميد هي ڪه تُم مڃھکو معاف ڪرو ڪي ڪيونڪه مين
 ني دھوڪھا ڪھايا به سبب اُس نا لائق کي ڪه جني دوستي کي پردي مين مڃھکو
 غارت ڪر ديا

تب شيخ برجل بولي ڪه تُمني ميري گچھ تقصير نهين ڪي سو مين تُمکو ڪيا
 معاف ڪرون اور مين تُم سي ڪبھي ناخوش نه تها اور وُه جو قبل ازين آپ
 سي اور مڃھ سي گھڻو هُئي ته ميرا مقصود اُسي فقط مغالطي کا اظهار تها

کوٺڙي مين قيد ڪرون مگر مڃهسي ٻه خدمت البتہ هو سگهي ڪه هر روز صبح
 ڪي وقت آپڪي بيٺي ڪو آپڪي ملاقات ڪي واسطي آني دنون غرض بندي خاني
 ڪي چوڪيدار ڪي اس تقرير سي مبن نهايت ممنون هوا اور بمقتضاي لا چاري
 اپني بيٺي ڪو گلي لگا ڪر رخصت ڪيا اور اسڪي کان مبن سمجهايا ڪه صبر سي
 ساري مشڪلين حل هوني هين

بعد اسڪي مين اپني ڇهوني پر جا لبتا اور ميرن چوٽا ببتا ميري پتي ڪي پاس
 بيٺه ڪر سبق پڙهني لگا ڪه اتي مبن ممان جنڪنسن ني آنڪي مڃي خبر
 ڏي ڪه مبن ني تمهاري بيٺي ڪي خبر ڪه جو ڪهڙي گئي تهبي سني هي ڪه لوگون
 ني اسڪو ايڪ مرد آدمي ڪي ساڻه ديکها هي ڪه راه مين وي ڪجهه ناشتا ڪر رهي
 تهبي اور انڪا اس شهر ڪي آني ڪا اراده هي ابهي هم اس گفتگو مين تهبي ڪه
 اتي مين خوشي خوشي سي وهان ڪي چوڪيدار ني آنڪي مڃهسي ڪها ڪه تمهاري
 بيٺي جو ڪهڙي گئي تهبي سو پهر ملن هي اتي مين مين موسلي ني ڏوڙڪر خبر
 ڏي ڪه صوفي خانم شيخ برچل ڪي ساڻه نڀجي ڪي دالن مبن آئي هي اور
 آپڪي ملاقات ڪو آني هي

اس عرصي مبن ديکھتا ڪيا هون ڪه ميري جان صوفي خانم ماري خوشي ڪي
 ديواني ڏوڙڪر ميري گلي آن لڳي اور اسڪي مان بهي بي اختيار خوشي سي

هِي الْغُرُضُ تَمَامِ هِنْدُوسْتَانِ صُوبَهُ بَنَگُ وَ دِکْهُنْ وَ قَنْدَهَارِ سَمِيتِ بَيسِ صُوبِي
 اِيکُ سَوِ نَوِي سُرْکَارِ چارِ هزارِ دُو مَحَالِ کُو شَامِلِ هِي اَوْرِ اَمْدِنِي اُسْکِي اَتَّه
 اَرَبِ اَتَّه کَرُوڙِ اَتَّه لاکھِ اِسي هزارِ پانسو تراسِي دَامِ هِي

يِه هِي تَرْجَمَه گِيَارْهُوِينِ فِصْلِ دُوسَرِي كِتَابِ وِکْرَافِ وَکْفِلْدِ کِي فِصِي کَا *

جَب کِه مَينِ نِي اِس طَرَحِ نَصِيحَتِ کِي اَوْرِ لَوکُ رُخِصَتِ هُوِي تَب بِنْدِي
 خَانِي کِي دَارُوغَه نِي اَن کِي عَرَضِ کِي کِه غُلامِ اِپْنِي عَهْدِي کِي اِتْمَامِ مَينِ عَجَبُورِ
 هِي کَبُونِکِه مَجْهُکُو اِسْطَرَحِ حُکْمِ هُوَا هِي کِه اَپ کِي بِيٲِي کُو اِيکُ تَارِيکُ

* A free translation of the eleventh chapter of the second book of Goldsmith's Vicar of Wakefield (or the thirtieth chapter of the whole work): and, it will serve as a specimen of the manner in which English may be conveyed into so different a dialect as the Hindūstānī. The translation was made by Mīr Hasan Alī, whose residence in England had given him an opportunity of acquiring a considerable acquaintance with the language of the original.

بیان کیفیتِ بلادِ ہند کا

القصہ اس مملکت کی تعریف اور یہاں کی رہنی والوں کی توصیف جہاں تک کیجی بجا ہی کیونکہ ہر ایک چھوٹا بڑا آیا گیا دانا پینا اس سرزمین کو سرائتا ہی بلکہ اپنی بود و باش بھی یہیں چاہتا ہی چنانچہ اکثر بلاد کی باشندی آنکر بسی اور اپنی وطنوں کو بھول گئی فقیر سی امیر ہوئی اور محتاج سی غنی (ببت) لوگوں سی معمور ہی سارا جہان “لیک عجیب ملک ہی ہندوستان” آیا سحر کو جو یہاں ایک فقیر “شام سی پہلی اسی دیکھا امیر” ہو گیا ایک آن میں پیادہ سوار “آیا تھا نا کام ہوا کام گار” فی الواقع آونگ زیب کی وقت تلک بلا شبہ یہی صورت تھی اور آبادی کی بہتایت پر فرخ سیر کی عہد سی سلطنت میں بگاڑ پڑا اور محمد شاہ سبب عیاشی کی سنبھال نسکا ہرچند کہ اُس کی وقت تلک بھی اٹھتی پینتھ کا نا عالم رہا پر احمد شاہ کی عصر میں تو نیڑا ہی ہو گیا کتنی امیر ثقہ خانہ نشین ہوئی اور بعضی نجیب غیرت مند ماری افلاس کی دروازی بند کرکے مرگئی اکثر تر پتر تین تیرہ ہوکر جہاں تہاں جا بسی خوشا حال صوبہ بنگ کی باشندوں کا کہ صاحبان عالیشان کی یہاں ریاست ہوئی اسی سبب سی آج تلک پہ کونا آباد ہی والا ہر طرف داد و بیداد

ڪوئي اور پهر نڪر بيٺهي نواب مرحوم في حڪم حضور في موافق عمل ڪيا پر
 اُس عزيز في نمانا بلڪه روزگار سي دست بردار هوا تب نواب في بادشاه سي
 عرض ڪر بهيجا ڪه مير ذڪي في اپني جان اور روزگار سي هاتھ اُٿايا هرچند
 ڪه اُسڪي نافرمان خانہ زاد ڪو بهي حد ناگوار هي ليڪن اس ڪا تدارڪ هو
 نهين سکتا ناچار هي آگي جو حضور في مرضي ليڪن گستاخي معاف هي
 جس خون في انتقام ڪي باعث هزار خون هونوين اسڪا معاف هي ڪرنا بهتر
 هي ڪه شر قليل خبر ڪثير ڪي لي جايز هي آخر حضور اعليٰ سي خون
 معاف هوا پر اُس مرد في نواب مرحوم ڪا پهر روزگار نڪا اور ميان عاقل
 ڪنڊل پوشون ڪي سردار ڪي وساطت سي نواب صمصام آلدوله خان دوران بهادر
 ڪي سرڪار مهن نوڪر هوا پهر انهن ڪي ساڻه نادر شاه ڪي لڙائي مهن ڪام آيا پر
 لاش اُس جوائنرد ڪي عاقل بيگ ڪي لاش سي پيس قدم آگي تهي (ببت)
 جو اُسني ڪيا تها وه مردون ڪا ڪام “ رهگا قيامت تلڪ اُس ڪا نام “ نهاي
 سخن جان جوڳهون اُٿائي “ رهي بات باقي جو سر جاڳي جائي “ نه اب
 وي سپاهي نه وي قدردان “ رهي ڪهني سني ڪو ايڪ داستان “

مَلازِمِ دو خِدمتگارِ دو چيلي ايڪ نفر اور کارباري اُنهن مين سي ايڪ چيل
 چنانچہ اُسکو هميشہ پي پي تقيّد تھا کہ گهوڙي کي آگي گھاس اور چوڻهي مين
 دھوني هميشہ رهي تا کوڙي نچاي کہ حسن ذڪر کي يهان فاقہ هي الْقَصہ
 شاهجهان آباد مين ايڪ دن کسي پشمان کي هاتھ سي ايڪ گھسارا نا
 دانستہ مارا گيا اُسي جو مفر کھين نپايا اُس بزرگ کي خدمت مين آيا اور
 يون اظهارِ کيا کہ جس بستي کي تُم سيد هو مين وهين کا پشمان هون مير
 هاتھ سي بي قصد ايڪ خون هو گيا هي تمھاري اُميد پر آيا هون اگر مَجھي
 چھپاو اور مير جان بچاؤ تو عينِ جوانِ مردِي و مردانگي هي اُس جوان
 مرد ني بي تامل کھا کہ بِسْمِ اللّٰہِ بيٹھ تيرا گھر هي کچھ انديشہ نڪريہ خبر
 مُنتي هي جتني آشنا کہ پاسِ آشنائي اور نشہِ مردمي رگھتي تھي آکر اُنکي
 شريڪِ هوئي غرض سو سي کچھ زيادہ پھلي آدمي مري پر مُستعدِ هو بيٹھي
 کوتوال کا هواؤ نہ پڙ سکا کہ اُدھر کا ارادہ کري کيونکہ سرگزارونکا سامنا اُس
 سي هووي جو پھلي اپني جان سي درگُذري آخريہ ماجرا حُضورِ اعليٰ مين
 مَن و عن عرضِ هوا وونھين عُمْدَةُ الْمُلُڪِ کو فرما بھيجا کہ حسن ذڪر خان
 تمھارا رفيق هي اُسي سچھاؤ کہ اُس خوني سي دست بردار هو اور بلا مھلت
 بندگانِ حُضور کي سڀڙ کري تا وہ اپني کچي کي سزا پاوي اور ايسي جرات

چند سَطرين سپاهِ کي کيفيت مين

اور سپاهِ اس ديار کي بيشتر وفادار جانِ نثار نمکِ حلال خاوند کي کام پر
 جان سي درگذري رفاقت نچھوڙي مر مٿي پيٽھ ندي بيشتر يهان کي منجليون
 جانبازونکا قاعده يه هي جب تير گولي و غيره سي نوبت گذر جاتي هي اور
 مٿھ بهيڙ کي ساعت آتي هي تب گهوڙي جهوڙ ديتي هين اور تلوارين
 سونٽ کرا تاري هو جاتي هين اس واسطي که اگر طرفين سي ايک دوسري
 پر غالب آئي تو اس وقت ايسا نهو که گچھ اور ست پهر جاڻي اور يه
 جي مين سماڻي که سوار تو هين هين آڻو اب گهوڙون کو بهگائي اور جانين
 سلامت لڄائي ڪيونڪه جان عجب چيز هي اور نهايت عزيز مثل مشهور
 هي جي سريڪها پاھنا ملي نه دوجي بار اس سي پھلي هي پاڻي گريز کو
 کاٺ ڏالبي تا ڪھيت هاتھ سي نه چھڻي کو سر ڪٽي تو ڪٽي (اڻيات) بهادر جو
 نامي هين وقت ستيز “ بدن مين نهين رگھڻي پاڻي گريز “ قدم اُنکي
 هرگز نه پڇهي پڙين “ بهم ڪٽ مرين آخر ايسي لڙين “ پڙي اُن مين
 چل ڪب وڌ يه هين اچل “ نه هرگز تلين گو زمين جاڻي ٿل “ اور بعضي
 زميندار بهي يهان کي جو کسي سبب حاڪم سي پهر جاتي هين تو لڙائي کي
 وقت ڪٽي بهائي بند اپني مُعتمد عورات پر تعين ڪرڻي هين جس وقت انھون

هين اور اُسکي نفعي کو هنداون اور اگر وه شخص کسي کي نام پر بهجواي
 تو اُس پرزي کو معه اُسکي خط وه صراف اپني گماشتي کي پاس پهئجوا ديتا
 هي اور اُسکي رسيد اُسکو منگوا ديتا هي هرچند راه کتني هي دور هو اس
 طرح کي نوشتي کو فقط هندي کھتي هين عجيب تر اس سي پنه هي اتر
 درسي هندي والا سواي مکان معهود کسي اور شهر مين اس کاغذ کي تگري
 کو کسي صراف کي هاتھ بيئجي تو وونھين لي ليوي اور ربي اُسکي حوالي کر دي
 اس سي بهي ايک اجنبی کي بات هي اگر کوئي سوداگر راه کي ترسي
 اپنا مال متاع مهاجنون کي حوالي کري تو بي نيک طينت اپني اجرت ليکر
 اس کو جهان مالک کهي حفظ و امان سي بجس پهئجوا ديوين اور نقصان
 اپني ذمي ليوين اسي معاملي کا ناؤن پيمان هي (بيت) جتني هين باشنده
 هندوستان “ قابل و دانا و رسا رتبه دان “ جو کهين منہ سي وه برعت
 کرين “ داد و ستد مين نه تفاوت کرين “ حلم و حيا شرم و وفا ان مين
 هي “ لطف و کرم جود و عطا ان مين هي “ عالم الفت مين په هي انکا
 چال “ جان تلک ديتي هين کيا چيز مال “ بس بهي رکھتي هين صفات
 بشر “ ايک مين موجود هين جگت کي هنر “

سڀه گري ۽ تيسرا بيس کا چلن اُسکا سوداگري سود بڻه لينا دينا سواي انکي
 اور ٻي کسب ڪرتب ڪري ۽ چوتها سودر کا اُس کا شيوه سڀوا ڪري ان تبينون
 فرقون کي ۽ القصه هندوستاني ڪيا هندو ڪيا مسلمان اڪثر خوش پوشاڪ خوش
 خوراڪ هئس مکھ نڪت سڀرت ملن سار وفادار چلن کي اچهي آشنائي کي پکي
 بات کي سچي خليق شفيق رحم دل قابل قائم مزاج صاحب انصاف سرچشم
 آشنا درست عالي همت صاحب ديانت هوتي هين چنانچه مهاجن آيسي
 امين اگر کوئي شخص هزارون رپي اپني مخفي ڪسي صراف کي پاس بطريق
 امانت بدون شهادت رکھوئي پھر جسوقت مانگي وه بي عذر بلا توقف اسي
 وقت حوالي ڪري اور جو کوئي خوف راه کي سبب يا ڪسي اور باعث اس
 فرار پر اپني رپي اُس کو سونپي ڪه مين فلاني شهر مين لونگا يا ميري عيال
 وهار مين ان کو پهانچين نب ٻي وه ايڪ قليل نفعي پر ان کو ليڪر ايڪ
 کاغذ کي ٽڪري پر هندي خط سي بدون لفافه و مهر اپني اُس گماشتي کي نام
 پر جس کي دڪان اُس ملڪ مين هي ڪجهه لکھ ديتا هي جب وه شخص
 اُس پاس پهانچتا هي وه خوش معاملہ موافق اُس کي لکھي کي بلا حجت
 رپي اُس کي هاتھ ديتا هي تا وه جاني ڪه راست بازون کي لين دين کا چلن
 ڪسقدر راستي درستي کي ساٿه هي اسطرح کي نوشتي کو درسني هندي ڪهتي

ایک طرف سی سیوڑا هاتھی کی طرف جائی اور اُسکی طرف منہ بھی
 یکجیئی ۽ برہمن بھی مذہبِ قدیم کو جو بید کی موافق شروعِ آفرینش سی
 رائج ہوا ہی مسلم جانتی ہیں اور اُس طریق کو کہ کسی فرقی نی آپہی آپ
 ہدایت کی لئی اختراع کیا ہی نہیں مانتی سواي اُسکی کسی مخالف مشرب
 کو اپنی مذہب میں نہیں لاتی ہرچند وہ منت کری اور جو کوئی اُنکی
 طریق سی برگشتہ ہوکر دوسرا مذہب اختیار کری پھراگر اُنکی دین کا طالب
 ہو اُسکو بھی اپنی دھرم میں نہیں ملاتی اگرچہ بہتیری سماجت کری اور اُس
 مذہب میں چار آسرم یعنی چار آئین ہیں ۽ پہلا برہمہ چرچ وہ عبارت
 اس سی ہی کہ بیاہ نکری اور علمِ ظاہری باطنی کی تحصیل و تکمیل میں
 لگی ۽ دوسرا گرہست یعنی شادی کرکے خانداری کی کاموں میں مشغول
 ہووی ۽ تیسرا بان پرست اور وہ یہ ہی کہ جب ادھیڑ ہو اور بیٹا صاحبِ
 اولاد تب گھربار چھوڑ کر جو رو سمیت جنگل میں جاوی تپشا میں دھیان
 لگاوی اور پھلون کی سواي کچھ نکھای ۽ چوتھا سناس یعنی سب علاقوں
 سی بالکل ہاتھ اٹھا کر سخت سجت ریاضتیں مشکل مشکل عبادتیں بجا لوی
 ۽ اور چار برن یعنی چار فرقی ہیں ۽ پہلا برہمن کا آئین اُس کا بید خوانی اور علومِ
 حقیقی میں اوقات بسر لیجانی ۽ دوسرا چہتری کا کام اُس کا حکومت عدالت

اپنی مريدون کي گھرون سي مانگ تانگ کر کھا پي ليتي هين اور کپڑا لتا بهي ضروري هي اپني پاس رکھتي هين خالق حقيقي کي قائل نهين ڪيونڪه انکي مرشدون کا فرموده يه هي ڪه جيئي گھاس آب سي آب اگتي هي اور بوني والا اسکا کوئي نهين ويسي هي انسان و حيوانات و غيره کي پيدايش بهي بلڪه فديم سي يونهين چلي آي هي اور عذابِ آخرت کو بهي نهين مانتی کھتي هين ڪه انسان کا جسم مجموعہ چار عنصر کا هي جب وه پاش پاش هوا هر عنصر اپني اصل سي مل جائیگا پھر عذاب کس پر اور کسکي واسطي چنانچه اسي باعث آگ پاني مردون کو دينا جس طرح ڪه سب هندوون کي مذهب مين روا هي انکي نزديڪ بيجا کھتي هين اگر بجھي چراغ مين تيل ڈالا ڪيا فايده لطف يه هي ڪه منہ سرکي بالون کو قينجي يا اُستره غير کي هاتھ سي لگوانا بدعت جانتی هين اور اپني هاتھ سي اُکھاڑنا عبادت خاص رياست انکي دنتون نکرنا منہ نه دھونا نا پاک رھنا نه نهانا اگر گوہ موت سي هاتھ بهر جائي نه دھوئن ناپاک نجائين اسي لبي تمام هُود ڪه صانع مطلق کو بر حق اور ثواب عذاب عاقبت کا بيشڪ جانتی هين اس فرقي سي بيزار هين اور ان سي هم صحبت هونا بلڪه بولنا بهي روا نهين رکھتي اور يون کھتي هين اگر ايڪ طرف سي مست هاتھي مرکھنا زنجير تڑائي هوئي آتا هو اور

آثار دریافت کرکي اُپني خانه دل کو پر نور کریں اور اُسکي نارِ یکان دور کریں ان میں بھی بہت سی فرق ہیں ہر ایک اُپني اُپني پیشوا کی نام سی پکارا جاتا ہی ۛ چوتھی نانک پنٲھیون کی اُداسی بھی بی ہی کہلاتی ہیں سرگروہ انکا بابا نانک بی بھی اُپني پیشواؤں کی ارشاد کی موجب خدا کی حمد و ثنا میں رہتی ہیں پر انکی عبادت کا خلاصہ یہ ہی کہ سرشدون کی سائب ہوئی دوهري چھند کیت گا گا کر سٲی والون کو محفوظ کریں اور کسی چیز پر دھیان نہ دهریں ۛ پانچویں جتہون سوڑون کی بی بھی کٲی کٲی ریاضتہن بٲی بٲی محنتیں کٲی ہیں چالیس چالیس دن برتی رہتی ہیں بھوکہ پیاس کی دُکھ مدٲون سہتی ہیں اُپني جِسْم کو بخوبی نہیں پالٲی کھانے پینے کا نام بھی اکثر زبان سی نہیں نکالٲی برسات بھر چلٲی پھرتی نہیں بلکہ پاؤں بھی نہیں پسارٲی کہ مبادا کسی کیٲی مکوٲی کو صدمہ پہنچی اُنکی بٲی تپسا جاندارون کی رکھیا ہی اسی واسٲی آگت نہیں جلاتی کھانا نہیں پکاتی عمارت کا بنانا چراغ کا جلانا کوؤں کا کھانا بلکہ اُن سی پانی بھی نکالنا بُرا جانتی ہیں کہ شاید کسی جانور کی ادیت کا سبب ہو علاوہ اُنکی ترکاریان سبز میوی مٲلق نہیں کھاتی کیونکہ اُنکی نزدیک اسی چیزیں جاندارون کی مانند ہوتی ہیں اگر بہت بھوکھی پیاسی ہوتی ہیں تو موافق حاجت کی

پروا ئي نا آشنائي انکي ريت سچ هي ڪه جوگي کس کي ميت هرچند ڪه
 منتر جنتر مهوسي ڪيمياگري مين سنايون ڪو بهي سکت هي پر جوگيون کي ان
 ڪامون مين شهرت بهت هي ۽ تيسري بيرايون کي سچ مچ به تو بيراک مين
 بهري اور جوگ مين ڪهري هين اوقات انکي بزي مزي مي ڪٿي هي دن رات
 اپني اپني طور کي تپنا مين لگي رهي هين اور رام کي نيه مين پگي خلقت
 سي وارسته خالق کي آگي ٿست بسته هرايڪ اپني اپني مرشدون کي راه پر
 چلتا هي اُسکي پگ ڏنڌي سي باهر نهن نڪلتا اڪثر اهل مذاق اُن مين
 استين اپني خدا کي وحدت و معرفت مين بنا بنا صبح و شام گاتي هين اور
 رنگ برنگ کي سازبجاتي هين اُن کي عقيدتي مين خاص عبادت معبود کي
 اور راه ڪشود کي پهي هي ڪٿي حالت وجد مين آکر بي ساخته ناچني لگتي
 هين بلڪه چرخ مارتِي پهرتي هين اُنکي نزديڪ خلاصه عبادت کا اور طريقه
 هدايت کا پهي هي بهان تڪ ڪه اس ڪيفيت مين جس ني ايڪ قدم بهي
 دهر ا اپني اعتقاد مين ايڪ درجه منزل مقصود کا طي ڪيا بعضي اُسکا نام
 زبان هين سي ٿيرتي هين اور اُسکي ياد کي سمرنين پهريتي هين ڪٿي مراقبه
 ڪي خاص خاص صورتونکا دهيان باندهي بيٺي هين بهتيري بيدانت شاستر
 کي مطالعي مين لگي هين ڪه واحد مطلق کي وحدت کي اسرار و معرفت کي

طرف هاتھ بلند ڪر دامن مڙلوب ڪا پکڙا هي ڪوئي درخت مين اٿا لٽڪ ڪر
 نفس اماره ڪو تپشا ڪي آگ مين جلاتا هي بعضا اپني عبادت ڪي مقام مين
 صبح و شام رام سي لو لگائي ڪهڙا هي ڪوئي اس جهان ڪي ديد جهوڙ سورج
 سي ٿڪڻي باندھ اس عالم ڪو ديدھ دل سي ديگھ رها هي غرض بي لوگ
 اوقات اپني جب تب هي مين گذاري هيں اور هر آن مين اپني نفس ڪو
 ماري هيں انڪي عبادتون ڪي چلن ڪنھن هيں دوسري ڪي ڪيا طاقت ڪه انڪو
 ادا ڪر سڪي بلڪه ان پر دهيان بهي دهر سڪي مثل مشهور هي جا ڪا ڪام تا
 هي ڪو جهاجي اڪر اس گروه ڪي هر ايڪ قوم ڪا نئون اور راه و رسم ڪا بيان
 عبادتون ڪا تمام عنوان لکھني مين آتا تو قصه بهت بڙه جاتا ۽ دوسري جوگيون
 ڪي بي بهي اپني خدا ڪي ياد دن رات ڪيا ڪرتي هيں اور حبس دم ڪي ڪثرت
 سي سيڪڙون برس چيا ڪرتي هيں با وجود بار رياست انڪا جامه خاڪي آيسا هلڪا
 هي ڪه هوا مين اُڙتي هيں اور پاني پر پهرتي هيں عمل ڪي زور سي جب چاهين
 اپني روح ڪو نکالين اور دوسري ڪي جسم مين ڏالين جسڪي شڪل چاهين بن
 جائين غيب ڪي خبرين ڪه سناين رانگھ سي تاني ڪو سونا ڪر دين جادو ڪي
 زور سي ايڪ عالم ڪو موه لين بيرون سي ان ڪو صحبت بيتالون پر انڪي حڪومت
 مرتي هوئي آڙاري بات مين چنگي ڪرين پراي من ڪي ترٽ بوجه لين بي

غريبون کي عورتون کي لڳي ڏولي تا کوئي نجيب زادي اشرف زادي پياده
 پا نه نڪلي اور اُس کي قد و قامت کو کوئي نا محرم نه ديکهي

چند سڀڙين سڀڙين مي ڀڄڻوستان کي فقيرون کي اور بيان مين اُن کي

گروهن کي

پهلي گروه سنايون کي طريقه اُنکا خواهش نفساني و لذت جسماني کا چهوڙا اور
 رياضت شاقه مين تڪليف ما لا يطاق سي منهنه نموڙا بدن کو يهان تلک مڻي
 لڳائي رڳهتي هين کي تهين جم جاتين هين اور بالون کو اسقدر الجهاڻي رڳهتي
 هين کي لڳن بنده جلتين هين دن رات دهيان معبود سي لڳائي اور اُس کي
 بندگي مين سر جهڪائي رهتي هين نه کسي سي علاقه نه کسي چيز کي تمنا سر
 سي پاڻون تلک ننڳي بههوت سراسر ملي ننڳ و ناموس کو نجي راه مولا
 مين ڪيا ڪيا صعوبتين سهتي هين اگرچه ظاهر اُنکا خراب حال هي ليکن باطن
 داتا کي فيض سي مالامال هرچند اُنهن في بناي جسماني برباد کي پر عمارت
 روحاني آباد کي ايک فرقو اُن مين سي جپ ساڏهي اپني نفس سي مباحثي
 منظر کي رهائي کسي في اپني تن بدن سي دست بردار هو آسمان کي

جواس مين اُٿڻ ڳيا پرڏه هَوا سي “ جهڙا ايڪ نظر آيا ادا سي ” جو وُه
 بجلي کي بهي يون سامني آئي “ تڙپه ڪر اُسکي آڳي لوٽ هي ڄاڻي “
 اور صاحب عصمت بيبيون کي رتھون پر گھڻا ٿوپ پڙي هُئي چانڊنيان
 ڪسين هُئين ڪيا دخل ڪه ايڪ مو برابر اُن مين رخنه يا سُوراج هُوي چنانچہ
 نواب خاندوران و مظفر خان مرحوم کي تاموس کي رتھون پر بيستر موٽي
 ميلي چانڊنيان هوتين تھين عليٰ هذا آليقاس ميانون پر بهي با وجود اُسکي
 ڪه ايڪ بهائي مير بخشي تها اور دُوسرا هفت هزاري في الواقع تقاضا غيرت ڪا
 بهي هي ڪيونڪه جس ڪا ميانه رتھ ايڪ جهڙي کي ساڻه نڪلي مقرر
 تماشا يون بازار يون کي جي مين آوي ڪه اس مين ڪوئي چمڪ چانڊني
 رشڪ پري جلوه گر هوگي پس زناني سَاري کي رتھ يا مياڻي ڪا پُر تڪلف هونا
 بعضي بعضي ٿقه اميرون کي نڌيڪ بهي سخت معيُوب هي اصل به هي ڪه
 سَاري اُسکي في الحقيقت اچي هي طور طرز اپني اپني پسند پر موقوف هي
 پر هچڪولي بهت بُري اور سَوي اس کي بهي بهت سي سَاريان ~~ڪا~~
 سليقه لوگون ني اور ڪاريگرون ني بنوائين اور بنائين چنانچہ ملوڪ و سلاطين
 کي واسطي تخت و نالڪي ~~اڻيون~~ ڪي لئي جهالدار ڀالڪي اور شهزاديون
 وزير زاديون و امير زاديون کي واسطي مهائول چونڊول سڳهال مياڻي اور

ڪه ڏيکڻي والي نقشِ ديوار بن جاتي هيئن اور ساز بهي اس پر باناتي سادي يا
 ڪارچوبي وغيره نيت صفائي اور چمڪ کي ساڻه اڱر سورج اُسوقت زمين
 پر هووي تو اڻي رتھ سي اتر اس مين آ بيٺي اور راجه اندر بهي ڏيکي تو
 اڻي تخت پر پهر پاڻ نرکي پر ساڻه ان خوبون کي بهي امرا اس مين براي
 تفنن طبع ڪهو ڪهو سوار هوتي هيئن اور بعضي بڙي آڏي ميرزا منس هرچند
 ڪه چڙهتي ڪم هيئن ليکن هر موسم ڪا ساز اُنکي ساري کي رتھ پر هوتا هي
 چنانچه گرميون مين خس ڪا اور برسات مين موم جاميڪا جاڙون مين باناتي
 پر اڪثر اس مين مهاجن صراف جوهرِي مُتصدي سوار هوتي هيئن يا عورات
 هندو مسلمان کي اور بعضي آوباش بيگمين يا بانگي ڪسيان اڻي رتھون پر
 نهايت جهڻجهماتي ساز سڄوا بيلون کي گلون مين گھنگھرو سينگون پر سوني
 روپي کي سنگوتيان اور ساونگيون مين ٿالين جهانجه جوون مين رنگ
 لڱوا بندھوا ڪھو سوار هوڪر بڙي ٽھسي سي ميلي ٿيلي مين پھريان هيئن يا
 باغون کي سيرين ڪرتيان هيئن واقعي اُنکي آمد سي تماشايون کي هوش و
 حواس جاني هيئن گونا جھن جھن ڪرتي هوئي پريون کي تخت چلي آي هيئن
 (بيت) جهان هوتا هي يون اُنکا گذارا “ ڪسي رهتي هي وهان تابِ نظارا “
 ڪهان هوتا هي حاصل لطفِ ديدار “ هر ايڪ بن جاتي هي بس نقشِ ديوار “

شڪل اُس کي نهايت خوب ڏيل ڏول نپت خوش اسلوب قد و قامت مين
 ٻي بلند بادشاه وزير و فقير هر کسي کي پسند قدم آيسا چلي ڪه رهوار ترڪي
 نه پهتچ سڪي دوتري اتنا ڪه چالاڪ تازي پيچهي ره جائي يون سنا هي ڪه
 سابق بعضي اشرار عيار احمد آباد گجرات مين وهان کي بيلون ڪو ڪاڙيون مين
 جوت سوار هو رهنري ڪو جنگل مين آتي ته پي اور مال متاع مسافرون سوداگرون
 ڪا لوٽ ليجاتي ته پي هرچند سوار گهوڙي ان کي پيچهي ڏالتي ليڪن ان کي
 گرد ٻي نپاتي اور پي ٻي مشهور هي ڪه گاڙي خاص اختراع اهل هند ڪا هي
 بيٺهي والي اُس کي گرمي سڙي آنڊهي مينه مين نهايت آرام پاتي هين
 فراغت سي چار آندي گپ شپ ڪرتي هوئي بيٺهي چلي جاتي هين اور سفر
 مين ڪيفيت حضر کي اُتھاتي هين ليڪن اُس کي پيئي دو هوتي هين چپتري دار
 هو يا منڊي اگر ڏهانچا اُس ڪا ڪجهه چهاڻي کي ساڻه هلاڪا هو تو مانجهولي
 ڪهاڻيگي اور بهت چوٽا اور سُڪت هوڪا توگيني اُس کي بيل ٻي حد چوٽي
 هوتي هين انهن گيني ڪهتي هين قسم هين اُنکي عليحدہ هي اور چار پهيون
 کي رتہ وه اس سي ڪهين بهتر هي به نسبت اُسکي اونچي نيچي سي ڪم ڪرتي
 هي هچڪولا ٻي اُس مين تهوڙا لڱتا هي امير امرا کي ساري کي قابل هوتي
 هي في آلاوقع بعضي تو ايسي هي خوش ڏول سُڪت نقاشي دار هوتي هي

آور پڇھلي دھڙ ڪو اُسڪي سڀنگون پر اُٿا ڪر آيسا ريل ڪه گر پڙي سنڀل نسڪي
 غرض نواب مرحوم ڪي تو خير گذري پر هٿني زخمي هوئي اور ارنا گوليون
 سي ندان مارا گيا اور شهري بهينا تو فقط لڳهاري بڻجاري هي ڪي ڪام ڪا
 هي ڪه وي لکڙيان يا گونين اُس پر لادين اور همراه اپني لئي پهرين مگر اُسڪي
 ماده ڪا دودھ بهت ميٺا گاڙها مفيد چڪنا هوتا هي اگر تازه دوها هوا لائريبي
 تو فربه هوئي اور ضعيف توانا اسي سبب اڪثر پهلوڻ زور اور مداومت اُسڪي
 ڪرتي هين اور هر روز بعد ورزش ڪي پيتي هين ليڪن اڙي ڪا دودھ شهري
 بهينس سي مفيد تر هي رنگ اُسڪا خال خال بهورا بهي هوتا هي ليڪن اڪثر
 سياه هي ديکھني مين آيا هي (قطعه) هوا هي جسم يون اُسڪا سياه نام
 ڪه شبر اُسڪا هي مثل آب حيوان “ نه پيوي ڪس طرح هر ايڪ اُسڪو
 نڙھاتا هي سدا وه شيره جان “

گجراتي بيل گاڙي وغيره ڪي بيان مين

اور اس سرزمين ڪي بيلون مين گجراتي بيل سب طرح سي اچا هي هر
 چنڊ ڪه ناگورا بهي اور بيلون سي بمرتبه بهتر هي ليڪن اُسڪو نهين لڳتا صورت

اُڙني بهينسي کي اوصاف مين

اُڙنا بهينسا بهي بڙا زور آور آهني پيڪر هوتا هي سينگ اُسکي ايڪ گز سي
 ڪُڇه بڙي نپت نڪيلي اور رنگ ايسا سياه چڪنا گويا تيل ڏهلتا هي دلير
 اسقدر ڪه شيرسي نهين ڏرتا هاتهي سي بهي خطره نهين ڪرتا اگر دو ارنون
 مين ايڪ شير آ جاتا هي تو اُسکو گيند بنا ڏالتي هين ايڪ سينگون پر اُٿا
 دوسري کي طرف پهينڪ ديتا هي دوسرا اُسي طرح اُسکي طرف اُجهال ديتا
 هي غرض جب تلڪ اُسکا دم نهين نڪلتا دم نهين ليني ديتي ڪُهو ڪُهو
 شهرون مين بهي ايسي لڙائي بادشاه وزير کي حضور هوتي هي اور ديکهنئي
 والون کي تعجب سي هوش ڪهوتي هي سواي اُسکي يه حيوان صورت ديو
 سِرت آپس مين بهي ايسي لڙتي هين ڪه بدن سينگون سي چهن جاتي هين
 اور ساري اعضا غزال بن جاتي هين ايسي ايسي اوجھڙين باهم چلتيان هين
 ڪه ديکهنئي والون کي ماري هيبت کي جانين نڪلتيان هين اور بعضا ايسا
 جيوت هوتا هي ڪه اڪيلا هاتهي پر دور پڙتا هي چنانچه نواب آصف آلدوله
 مرحوم جاڙي کي موسم مين ايڪ دن بگهري کي جهيل کي جنگل مين شڪار
 ڪهيلي تي ڪه ڪئي اُڙني نڪل آئي بندوقين اُن پر چلني لگين ڪه ايڪ اُن
 مين سي جهڙجھلاڪر نواب حسن رضا خان مرحوم کي هتھني کي طرف دورا

گینڈي کي صفت

گینڈا بھي ايڪ جانور بڑا قوي هڪل عجيب خلقت هي پاڻ اور پچھلا دھتر
اُسکا هاتھي کا سا گردن اُسکي لنبی گتھي هوئي شیر کي سي اور آنکھين کان
منہ بيل کي مانند سبحان الله صانع کي کيا صنعت هي کي ايڪ حيوان کي
جسم مين اجزا تين حيوان کي اعضا کي صورت هين اور بدن اُسکا لوهي
سي سخت تر کي تير گولي بلکي کوئي هتھيار اُس پر کارگر نهين هوتا اور اُسکي
ماتھي کا کھاگ پھ سخت و قوي کي سنگ اُسکي آگي حُکم پاڙ کا رکھتا هي
اور فولاد خُشک پتھي کا پھر حيوان کا جسم تو کيا چيز هي عجب کيا هي
اگر هاتھي کي بدن مين وه غار ڏالي اور شیر کو مار ڏالي غرض پھ حيوان کيا
نر کيا مادہ ساري حيوانون پر غالب هي اُسکي جنگل مين شیر هاتھي ارنا
کوئي نهين آتا رھني کا تو کيا ڏگر هي (بيت) جهان وه هو هاتھي کا کب
هو گذار“ کري شیر سايي سي اُسکي فرار“ غضب سي اگر ماري وه اپنا
کھاگ“ حو هون کوه کي پاڻ تو جائي بھاگ“ پيدايس بھي اُسکي جنگل
هي مين هوتي هي

ھين گویا پہاڙ سي پہاڙ ٽکراتا هي اور ديو سي ديو جُت رها هي بشرکي کيا
 طاقت کي اُسوقت اُنکي پاس آ سکی آلا بهالي بردار اور بوڙي بردار بهالي لِي
 اور چرخيان داغي لگي هي جاتي ھين اور مهاوت اُن سي بهي زياده کام
 کرتي ھين اگر ايک مارا گيا تو دوسرا وونھين اُس پر قائم هوا آفرين هي اُن
 کي پھرتي اور جانبازي کو کي ايک ديو کي تين اس حالت مين آنکس اور
 آسن کي زور سي زير کرتي ھين (ايات) يہ حق ني آدمي کو زور بخشا
 “ هوا تابع هر ايک حيوان اُسکا ” کوئي عہدہ بر آ اُس سي هوا هي ” ميان
 يہ کلسرا ايک بد بلا هي ” القصہ راقم ني اسي سرزمين سي جو هاتهي کو
 نسبت دي سو بنا بر کثرت کي هي کيونکہ يہان بہتايت کي ساڻه هوتا هي
 اور ترجيح بهي اُسکي بعضي اوصاف و قيمت مين مطلق اسب پر منظور نہين
 بلکہ خاص اس مملکت کي گھوڙون پر هي اس لي کي هاتهي اگر کيسا هي
 خوبصورت پايل نجھول چالاک هو پاڻچ جھ هزار ربي سي زياده نہين آتا اور
 گھوڙا عربي عراقی ولايتي ھچيس ھچيس هزار ربي بلکہ زياده کو بکتا هي

کا بھي نوڪر لي سڪي “ پر پڻه طالع مند هي کي دروازي پر بندهي “ سوارون
 کي ٿڪڙي ايڪ رساله دار کي ساڻه بھي نڪلتي هي “ پر اسڪي قور بادشاه
 وزير هي کي پڇھي چلتي هي گھوڙا کيسا هي چالاڪ هو چاليس پينتاليس
 کوس سڀ آگي نه چل سڪي اور پڻه اسي پچاسي کوس جائي اور نه تنھي
 اس ڏيل پر سبڪ رو ايسا ڪه سوار کي پيٽ کا پاني نه هلي اور آهٽ پاؤن
 کي کسي کو معلوم نهووي رحم دل اس مرتبه ڪه چھوٽا لڙڪا راه مين جو پڙا
 ديکھي تو اس کو سونڌ سي اٿها ڪر اس طرح الڳ رڳھ دي ڪه ايڪ ذره صدمه
 نه پھنجي حيا دار اسقدر ڪه سواي اپني جنس کي ماده کي کسي مادين پر
 رعيت نهين ڪرنا معھذا آدمي کي رو برو اسي بھي نهين لڳتا اور اس کا بچھ
 بھي بيشتر جنگل مين پيدا هوتا هي احيانا اگر ھتھني گاڀين آئي اور بستي
 مين جنبي تو حاڪم کو نا مبارڪ هي اور عمر طبعي اسڪي مانند انسانکي
 ايڪ سو بيس برس جواني ساڻه برس کي بعد اور مستي هشياري کي ساڻه
 ڪيونڪه اسي عالم مين ايڪ کا ايڪ سامھڻا ڪرنا هي اور ايڪ دوسري سي ڪس
 ڪس گھات سي لڙتا هي ڪجهو تو پڻه اسکو دور تلڪ ريل لي جاتا هي ڪجهي
 وڏ اسکو اسطرح پيل لاتا هي غرض سونڌون کي پيچ اور مستڪون کي رڳڙي اور
 دانٽون کي صدمي انھين کا جگر هي ڪه آپس مين اٿھاتي هين اور تاب لاتي

مَعْلُوم هِي مَخْلُوق كِيا جاني پرا تَنا خيال مين آنا هِي كِه صانع ني اُس كِي
 آنكُهون كو شايد اسواسطي بَڙا نِڪيا كِه خود بين هو جاتا بلڪه خاڪساري كِي
 خصلت عطا كِي چنانچہ تھان پر ڪهڙا اڪثر خاڪ سر مين سُونڌ سي ڏالا ڪرنا
 هِي پر جسوقت هٿيائي پر آوي شير خشمناڪ كِي ڪيا تاب كِه اُس كِي منهن
 چڙه سڪي ايڪ چنگهار مين زهره آب هو جائي حملي كِي نوبت بهي نه
 پهنجي چنانچہ آزموده كار ايڪ فيل جنگي ڪو لڙائي ڪي وقت برابر هزار
 سوار جرار ڪي جانتِي هين واقعي كِه وه بهادر بهي آيسا هِي هوتا هِي كِه توپ
 بندوق ڪو پهلجھڙي سي زياده نهين سمجھتا (قطعه) چرخي ڪيا چيز هِي لاري
 وه جسي خاطر مين “ بان بجلي ڪي ڪڙڪ ڪا ڪهڙو پهنجي اُس تڪ ” چابي
 وه توڙڪي جون نيشڪر اُس ڪي ڇهڙ ڪو “ پاڻون ڪهڙلاني لڳي سُونڌ مين لبڪر
 پواڪ ” اُٿا سُونڌ اپني ڪو چنگهار مار “ جو حملة ڪري فوج پر ايڪبار “
 سوارون ڪا ستهرا وهو ايڪ قلم “ پيادون ڪي پهر خاڪ ٿههين قدم “ ڪوئي
 آه پاوي نه جائي گريز “ اڪهڙ جائي هر ايڪ ڪا پاڻي گريز “ في آلاوق فتح
 نشان اسي سي نمودار هِي اور وهي دل ڪا سنگار سوارون ڪي پري ڪي اسي سي
 زينت “ لشڪر مين اسيڪي يمن قدم سي برڪت “ سوار اُسڪا سب سي بلند
 و بالا “ قيمت مين بهي وه اڪثر گهوڙون سي اعلي “ ڪيونڪه گهوڙا پچاس ربي

ناڪاره سمجھڻ ۽ ھين ڇھوڙا بعضي اس واريات ڪو پٿيل مھاجي سيندھيا سي
منسوب ڪرڻي ھين اور بعضي ڪسي اور سردار سي واللہ اعلم بالصواب

تعريف فيل

ليکن يھان ڪي چوپاؤن مڻ ھاتھي عجيب خلقت ھي صورت سرت مڻ
سب سي جدا قد و قامت مڻ نہايت اوچا جسامت مڻ ڪوہ پٻڪر اور
قوت مڻ اڪثر حيوانون سي بالاتر رنگت مڻ بيشترياسياد خال خال پھورا
بھي ديکھڻي مڻ آيا ھي سواي اسڪي بڙا چھوٽا بھي لڳن چھوٽي ڪو ڪميندھيا
اور بڙي ڪو ڪنجل ڪھتي ھين ناک ڪي جاگھ اس ڪي ايڪ لنبي سونڌ اڙدھي
ڪي مانند جس چيز ڪو چاھي اس سي اٿها لي اور کان آيسي چوڙي ڪہ چھاچ
ڪي برابر جب انھن جھڙجھڙائي ايڪ فراڻا باو ڪا آئي دو دانٽ اسڪي طول
مڻ ايڪ گز سي ڪجھ ڪم و زياده غار دھن سي لڳي ھوئي ايڪ بھسونڌي
ڪي ادھر اور ايڪ ادھر سفيد اسقدر ڪہ شمع ڪافوري ڪو بي نور ڪردين اور
سخت اس مرتبه ڪہ پھاڙ ڪو چڪناچور ڪردين طرفہ يھ ھي ڪہ تمام اعضا
اس ڪي موافق ٿيل ڪي ھين ليکن آنکھن چھوٽي وجھ اسڪي خالق ڪو بھتر

چند سطرین اسٲ کي تعريف مين

گهوڙي بيٰ بعضي بعضي اس مملڪت کي زمينون مين نيٲ اسلوب دار اور
 چالاڪ رهوار پيدا هوتي هيٰن خصوصًا جنگل كا گهوڙا نهايت اصيل شايسته
 جانباز هوتا هيٰ اور دڪهن کي بيٰ بعضي مقامون كا عليٰ هذا آلفياس خصوصًا
 گهوڙي نيٲ چالاڪ هوتي هيٰ پر ولايت کي گهوڙي کي قوت و چالاڪي سي
 لڳا هيٰ نهين ڪهاتي ڪيونڪه جب بها و مارا ڳيا اور اسڪا لشڪر تباہ هوا تب ايڪ
 سردار بهل گهوڙيا ٻچڪر بهاڱ نڪلا جونهيٰن ايڪ دُرانيٰ نيٰ اُسي ديڪها وونهين
 پيچهيٰ لڳا غرض جب يه اسڪي قريب پهانچتا مرهٽا سرپٲ پهيٺڪ هاتا
 دو تين کوس پر دم ليتا بعد ايڪ گهڙي کي جو مٿڪر ديڪهتا تو ووهي مغل
 گهوڙا ماري خچر خچر ڪرٿا چلا آتا هيٰ تب پهر وه گهوڙي ڪو بدستور بهڳا جاتا
 آخر تيس يا چاليس کوس چلڪر گهوڙي تهڪ ڪر ڪهڙي هو رهي اور دُرانيٰ آن
 پهانچا مرهٽا ناچار منهن ديڪهنيٰ لڳا ڪيونڪه نه گهوڙي مين سڪت نه اس مين
 طاقت نڊان دُرانيٰ نيٰ ايڪ نيزه مارا اور يه اسڪي ضرب ڪهاتي هيٰ گهوڙي سي
 جدا هوڪر گر پڙا سانس الٽي لينيٰ لڳا تب مغل اسڪي هٿيار هميانيٰ اشرفيون
 کي نڪريٰ زين کي ڪاٺهيٰ معه ساز ليڪر اپنيٰ لشڪر ڪو روانه هوا اور گهوڙي ڪو

درجہ اسد کا ہے پس اس حساب سے ساون بہادون ھیں اس رت میں داخل ھیں اور اسارہ کوآر خارج لیکن خاص و عام میں چارون ھیں موافق اسکی پہلا اسارہ ہے اس میں اکثر ابر غبار آلود بلکہ گاہے آندھی کی ساتھ آتا ہے اور مینہ زور شور سے برس کر کھل جاتا ہے دوسرا ساون اس میں بیشتر سہاونی سہاونی گھٹائیں تھنڈی تھنڈی ہوائیں بارش بھی اکثر میانہ و معتدل لیکن کچی کچی دن ابر گھرا رہتا ہے اور آفتاب چھپا رہتا ہے تیسرا بہادون بجلی اس میں اکثر کڑکٹی چمکتی ہے اور مینہ دھڑی سی برستا ہے پر بیشتر جلد کھل جاتا ہے اور اسکی آخر میں یوں بھی ہوتا ہے کہ ایک طرف مینہ ایک طرف دھوپ بلکہ مبالغہ یہاں تلک کرتی ھیں کہ بہادون کا مینہ اچنبھی کا ہے کہ بیل کا ایک سینگ گبلا اور ایک سوکھی کا سوکھا رہا بنابر اسی کی اسارہ کی دونگڑی ساون کی جھڑیاں بہادون کی دھڑی مشہور ھیں چوتھا کوآر پر وہ جاڑی کا دوار ہے مینہ اس میں بھی برستی ھیں بلکہ کچی کچی دن کی جھڑیاں لگ جاتیں ھیں لیکن کوئی خاص طور اسکی بارش کا نہ تھا اس واسطی لکھنی میں نہ آیا

کي چمڪ بادل کي کڙڪ اڪ عالم ڏکڻاڻ هي بگئون کي ڌار منهن کي
 پنهان مورو کي چنگهار پيهون کي پکار دلونکو لڻياڻ هي تنهن جا بجا گڙي
 هوئي جيولي پڙي هوئي هنڌولي ڪڙي هوئي اُن مين رنگ رنگ کي
 پوشاڪين پنهني هوئي سيڪڙون پري پيڪرين جهولتيان هين ڪوئي پنگ چڙها
 رهي هي ڪوئي هنڌولا گا رهي هي ڪوئي پاڻ جوڙ ڪرڪسيڪي ساڻه جهولتي
 هي ڪوئي ڪسي ڪا دل ليڪر بھولتي هي (آيات) هر اڪ ڪام مين اپني
 مشغول هي “ ادا اُڪي جو هي سو مقبول هي “ چڙهي هي سڀون ڪو جواني
 ڪي مي “ جي ڏيکڻي مست هي مست هي “ عجب طرح کي رت هي
 ترسات کي “ ڪه شڪل اور بدلي هي دن رات کي “ گهڻا کي يه ڪثرت هي
 شام و سحر “ بس اب اڪ صورت هي شام و سحر “ هر اڪ طرف هي
 بادلون ڪا هجڻوم “ يه ڪجهه مينه کي هي زماني مين دھوم “ هميشه ننڍا
 مينه ڪا تار هي “ برستا پڙا مونلا دهار هي “ عبان هي هر اڪ چشمه با
 آب و تاب “ پريڪ هي نهان چشمه آفتاب “ زماني مين دور مي ناب
 هي “ سڀا هر طرف عالم آب هي “ نه دن کي خبر هي نه اب رات کي “ اگر
 ڪجهه خبر هي تو ترسات کي “ شروع اس رت کي سنڪرات ڪرڪ کي يعني
 آنا سورج ڪا سرطان مين اور تمامي اُڪي سنگه ڪا آخر مراد اسي تبسوان

جهوڪي کي لپٽ دماغون ڪو مهڪاتي هي اور رطوبت اجسام کي تازگي بڙهاتي هي مرزايان هند اس موسم ڪو فصل بهار يا موسم بهار ڪهتي هين پر اڪثر خاص و عام گلابي جاڙا ابتدا اس رت کي مين کي سنڪرات هي يعني آفتاب ڪا آنا نرج حوت مين اور انتها مين ڪا آخر يعني برج حمل ڪا تيسوان درجه اور پنجمين بسنت جو هولي کي پهلي هوتي هي وه ايڪ تيوهار هي ڪه جهان مين رائج هوگيا و الا هولي موافق اس حساب کي اس رت سي مقدم هي ڪيونڪه دهلبندي چيت کي پهلي ڪو هوتي هي ليڪن نو روز ڪه وه عبارت تحويل آفتاب در برج حمل هي هولي کي آگي پيچهي هوتا هي پر تهوري ديون کي فرق سي اور بعد سالهاي سال کي اتفاق ايسا هوتا هي ڪه هولي اور نوروز ايڪ دن جمع هو جاتي هين ليڪن اس ملڪ مين برسات ڪا موسم نهايت لطف دڪهاتا هي آسمان پر رنگ برنگ کي گهٽا “چارون طرف خوش آيند هوا” زمين يڪ لخت سبز زار “هر ايڪ بهار مثل گلزار اور گلزار سراپا بهار” پهول طرح طرح کي چمنون مين ڪهلي هوئي “درخت هري هري گنگان آس مين ملي هوئي” نهرون کي لبرزي ڪا طور هي جدا “سزي کي نو خيزي ڪا عالم هين عليحدده” هر ايڪ ندي نالا دريا و چڙها هوا “ڏبرا ڏهرا تالاب پاني سي بهرا هوا” سزي کي لپڪ بير بهتي کي دهڪ بجلي

پر نہین کھلي مگر آگ کي خاصيت و کيفيت مين فرق معلوم نہین ہوتا شايد
اسکا سبب يہ ہو کہ وہ بدون لکڑی کويلي و غيرہ کي عاجزده موجود نہین
ہوتی يا کچھ اور ہو کہ اُسي ہم نہین جانتی العلم عند اللہ

چند سطرين موسمِ بهار و برسات کي تعريف مين

اگرچہ فصلِ ربيع من بھی اس مُلک کي بچ پھول پتل بہتائيت سي انواع
و اقسام کي پھولتي پھلتي هين آم مورات هين بلکہ گلاب بھی باغون کي بچ
بیشتر اسي فصل مين پھولتا هي اور جنگلون مين تيسو سرون اس کثرت سي
کہ نگاد کام نہین کرتی اور آنکھ نہین ٹھہرتی رنگت اُسکي عاشقون کي چہري
کي زردی زيادہ چمکاتي هي اور هوا آتشِ عشق کو دونا پترکاتي هي (آيات)
جَنکُو وَصَلِ گُلرُخان هي اُنکو بہاتي هي بہار“ ہم سي مہجورون کو ليکن کب
خوش آتي هي بہار“ ديدِ گلِ کيا کيجي بڑھتي هي دُني بيکلي“ خارِ هجران
اور بيبي دل مين چمباتي هي بہار“ في الحقيقت رات دن اُسکا خالي
کيفيت سي نہین کيونکہ دھوپ بي حدت اور چاندني بي کدورت ان دنون
رہتي هي اور باو بھی عطريت و اعتدال کي ساتھ بہتي هي چنانچہ اُسکي

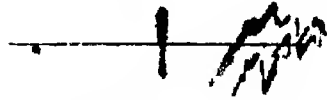
ارزانِي ڪا سبب مُسَبَّبُ الاسبابِ في بارانِ رَحْمَتِ هِي ڪو بنايا هِي سِيئجي
 سڃاڻي سي ٻيہ بات ڪهان اور بَعْضِي سِيرِ حَاصِلِ ڪہ وَہ سالِ مِينِ دُو بارِ مَزْرُوعِ
 هوتي هِي بَلْڪَہ تِينِ بارِ سُبْحَانِ اللہ ڪيا صَانِعِ هِي ڪہ هِيولا تو عناصرِ ڪا ايڪ
 ڪيا پير ايڪ ڪي ايڪ ڪو ضد بنايا اور تائيراتِ مُخْتَلِفَہ اُن سي ظاهِرِ ڪين بَلْڪَہ
 هر هر واحد ڪو ٻي خَوَاصِ و اوصافِ ايڪ سي نَدِيي جُناڻجہ ڪسي مُلڪِ ڪي
 هوا کُڇہ هِي اور ڪسي شہرِ ڪي کُڇہ عليٰ هَذَا اَلْقِيَاسِ پاني مِينِ ٻيہ ڪيفِيَّتِ
 آيسي هِي کُڇہ ديکِي جاتي هِي هر چنڊ ڪہ جنسِ مِينِ اِتِّحَادِ رَکھتا هو اب
 گنگا جَمُنَا مِينِ ڪس قدر قُرْبِتِ هِي ساڻہ اِسڪي پاني ڪي تائيرِ بَلْڪَہ رنگِ
 ٻي جُدي هِي پهرجن درياون مِينِ ڪہ کالي ڪوسون ڪا تفاوتِ هِي اُنڪي پاني
 ڪي خاصِتِ ڪا فرقِ لکھنا زياده هِي اور کُوِي تو ساڻہ اِس بات ڪي ڪهين
 ڪهار ڪهين مِيٽهي هوتي هين يهان توراتِ دِنِ ڪا تفاوتِ هِي لکھنا اُسکا محض
 لغو زمين ڪي ٻي ماهيتِ آيسي هِي کُڇہ هِي ڪسي جاگہ تو ايڪ سال
 مِينِ دُو دُو تِينِ تِينِ مرتبي اناج پيدا هوتا هِي ڪهين ايڪ مرتبي ڪسي منام
 مِينِ مُطْلَقِ نهين گو ڪہ مينہ سببِ جگہ مُساوي برسي سِوَايِ اِسڪي ڪهين ڪا
 چانول خوب هوتا هِي ڪسي جگہ ڪا گيهون ڪسي طرف ڪا چنا معھذا ڪمِتي
 زيادتي ٻي هر اناج ڪي جا بجا ديکھني مِينِ آتي هِي وَجہِ اِسڪي ڪما حقہ هم

اَقسامَ ڪا هوتا هِي اُنڪا تَفْصِيل وار لکَها دِقت مي خالي نِهين پر يهان ڪا اڪثر
 اناج با مزه و خوش ذائِقه هوتا هِي خُصُوصاً سَڪَنَداس کي چانول نِهايَت
 لطيف لذِيز خوشبو هوتي هِين پادشاه وزير امير بلڪه ساري دَوْلَتَمَند جَنگو خدا
 في ذائِقه دِيا هِي هر روز پُکُواتي هِين اور چاه ڪر ڪهاتي هِين سچ تو يِه هِي ڪه
 اگري بي بيهشت مين هوتي تو حضرت آدم عليه السّلام گيهون ڪا دهيان نڪرتي
 توڙنا ڪهانا تو معلوم غرض غلي کي بهتايَت زراعت کي ڪثرت پر موقوف هِي
 اور اُسڪا مدار بارش پر هر چند بعضي بعضي مقامون مين ڪهيتيان جميل
 تالاب اور کوٽ کي پاني سي بهي هوتين هِين خُصُوصاً پهاري کي تراشي مين ڪه
 وهان ندي ناني بيشتري بهتي هِين قطعي وهان کي زمين کي بسا اوقات نماڻ
 رهي هِين وه چندان مينه کي مُجْتَاج نِهين پر وه ڪتني اور ڪيا بساط رکيتي هِي
 ڪه غله اُسڪا وفا ڪري اور ايڪ خلق خدا ڪا پيت بهري الغرض اڪثر زمينين
 يهان کي جو قابل جوتني بوني کي هِين اُنکي زراعت موقوف بارش پر هِي
 سينچنا وهان مُتَعَذِر اور لا حاصل ڪيونڪه وي اس قدر هِين ڪه شمار بهي اُنڪا
 دُشوار هِي پهر ڪسانون ڪا ڪيا مقدور جو اُنکي عَشَر عَشير ڪو بهي پاني دي سڪين
 سيراب ڪرنا تو در ڪنار يِه قادر لا يزال في ابرهي ڪو قُدرت بخشي هِي ڪه ايڪ
 پل مين جل تهل بهر ديتا هِي حاصل يِه هِي ڪه غلي کي فراواني اور اناج کي

بجری و غبرہ بی شمار“ شاہ راہ کی ندی نالون پر بیشتر مقاہون میں پل
 بندھی ہوئی تیار“ اکثر رستوں میں کوسوں تلک سایہ دار درختوں کی درستہ§
 قطار“ ایک ایک کوس کی مسافت پر ایک مینار نمودار“ ہر ایک جوگی
 پر ہمہ چیز مہیا“ سودی والوں کی دکانیں چائچا“ مسافر خوش و خرم کھاتی
 پتی اٹھتی بیٹھتی دن بھر چلی جاتی ہیں“ اور شام کو منزل پر بھی سب
 طرح کا آرام پائی ہیں“ (بیت) جہان دیکھی خیر ہی خیر ہی“ سفر یہ
 نہیں باغ کی سیر ہی“ سوائے اس کی راہ میں اگر سونا اچھالتی چلی جائیں
 کہیں خطرہ نہیں اور جنگل میں رات کو جہان چاہیں سو رہیں گچھہ پروا
 نہیں چنانچہ ہمیشہ سوداگر بتجاری مال متاع غلہ دور دور سی بھر لاتی ہیں
 اور منزل مقصود پر سلامت جون کا تون بیچ جاتی ہیں مشرق کی طرف اس
 مملکت کی بنگالا ہی اور جنوب کی سمت دکھن مغرب کی جانب ٹھٹھ
 وہاں سی شور دریا نزدیک ہی اور شمال کی طرف ایک بڑا پہاڑ ہی کھڑا
 اسکی انتہا کو کوئی نہیں پہنچا ہر چند اس سرزمین میں الماس یا قوت
 سونے روپی تانبے لوهی سرب و غیرہ کی کھانیں موجود ہیں اور انکا حاصل بھی
 بہت سا ہی لیکن بیشتر آمدنی یہاں بدولت غلی کی ہی اور وہ انواع و

§ *du-rasta* for *do-rasta*, Two roads or rows, on both sides of the way.

پہہ انتخاب کیا گیا ہی کتاب آرائش بحفل میں سی کہ جو اکثریہ مشتمل
ہی مضمون خلاصہ الہند پر

بی چند سطرین مملکت ہندوستان کی تعریف میں

جب سی یہ مرکز خاکی حیوانات کی آرامگاہ ہوا سیکڑوں ہزاروں لاکھوں شہر قصبی
بسی اور بستی جاتی ہیں کوئی ادنیٰ کوئی اعلیٰ لیکن ہندوستان کی سرزمین
کا عالم سب سی نرالا ہی ہوئی ولایت اسکی وسعت کو نہیں پہنچتی اور
کسی مملکت کی آبادی اس کو نہیں لگتی یہاں کی ہر ایک بستی میں
گہماگہم جا بجا ایک نئی طرح کا عالم ہر شہر و قصبہ میں ستھری پاکیزہ
بختہ متعدد سرائیں "مسافر کی واسطی ہر موسم کی اوڑھنی بچھونی اور اقسام
کی غذاؤں" اکثر بستیوں میں مسجدین، چانقاہیں مدرسے باغات "غریبوں
بیکسون مسافروں کی لیے متعدد مکانات" قلعی بڑی بڑی مضبوط وسعت
میں ایسی کہ سیکڑوں گاؤں ان میں بسیں "اور رفعت میں اس قدر کہ
بادل انکی نیچی برسیں" ندی نالی تالاب کوئی لطیف و پاکیزہ ہزارہا "پانی
میں میٹھا تھندا سہرا بہا ہوا" بڑی بڑی دریاؤں میں کشتیاں نواہی

یہ کیا ہے *Gent.* What is this?

یہ حرفِ عطف ہے اور لفظ کہ ما بعد
واقع ہے وہ صلہ ہے موصول کا } *Munshī.* This is a conjunction; and
the word which follows is the relative
agreeing with the antecedent.

یہ ضمیر جمع ہے یا مفرد *Gent.* Is this pronoun singular or plu-
ral?

یہ مفرد ہے یہ حرفِ ندا ہے *Munshī.* It is singular. This is the
sign of the vocative.

اس جملے کو کیا کہتی ہیں *Gent.* What is this sentence termed?

یہ جملہ استفہامیہ ہے *Munshī.* This is an interrogative sen-
tence.

منشی صاحب آج اسقدر پڑھنا بس ہے اور
باقی کل پڑھوں گا } *Gent.* Well, *Munshī*, this is enough for
the present; the rest I will read to-
morrow.

William

وہ فعلِ مجہول ہی اور اُسکی تعریف یوں
کرتی ہیں کہ وہ ایک فعل ہی کہ
جسکا فاعل معلوم نہیں

Munshī. That is the *fi'l-i-majhūl* (passive verb), which means the verb whose agent is not declared.

اور یہ کیا ہے

Gent. What is this?

یہ اسمِ فاعل ہی اور یہ لفظ کہ چسپر فعل
واقع ہوا ہے اسی مفعول کہتی ہیں

Munshī. This is the active participle: and, the word which is the object of the verb is called the passive participle.

یہ کیا صیغہ ہے

Gent. What tense is this verb?

یہ صیغہ مستقبل

Munshī. This is the future.

تمہاری یہاں تکرار اور تانیث اسم کی
واسطی کون سی اصطلاح ہے

Gent. What terms do you make use of for the gender of nouns?

ہر لفظ یا مذکر ہے یا مؤنث باصلہ یا

بسبب استعمال کی جو لفظ کہ ترکی

واسطی ہے وہ لفظ مذکر ہے اور جو کہ

مادہ کی واسطی ہے اُسکو مؤنث کہتی

ہیں اور لفظ کہ مذکر اور مؤنث باصلہ

ہی اُسکو مذکر اور مؤنث قیاسی کہتی

ہیں اور جو الفاظ کہ تفرقہ کی جانب

ہیں بہ سبب استعمال کی اُنکو مذکر

اور مؤنث سماعتی کہتی ہیں

Munshī. Words are either masculine or feminine, from their nature or by usage: those which are applied to males are masculine, and those which are applied to females we call feminine: those which are masculine or feminine by nature we call analogous, while those that are so distinguished by usage are called prescriptive or arbitrary.

ہماری اصطلاح میں مصدر بھی فعل میں
داخل ہے

Gent. Under the word verb, we include the infinitive.

یہ لفظ مفعول ہے

Munshī. This word is the object or acted upon.

اور لفظ مفعول میں سب طرح کی مفعول
داخل ہیں مگر شاید کہ تم انکو بقدر
خاص مختص کرتی ہو

Gent. The word *maf'ūl* comprises all the oblique cases; but, you can more particularly define them, I suppose.

درست ہے اور آپکو انکی کیفیت سی
اطلاع کرونگا جہاں کہیں کہ وہ عبارت
میں واقع ہونگی

Munshī. Certainly: I shall point them out as they occur.

یہ کیا فعل ہے

Gent. What is this verb?

یہ فعل ماضی اور لازمی ہے مگر وہ فعل
کہ جو دوسری جملی میں ہے متعدی
ہے اور صیغہ حال ہے

Munshī. It is the past tense and an intransitive verb; but, the verb in the next sentence is transitive and in the present tense.

اور تمہاری صرف میں ایک اور ما سوائی
اسکی بھی فعل ہے اور اسکو تم کیا
کہتی ہو

Gent. You have another kind of verb; what do you call it?

اگر تم حقیقتِ الفاظ سی مطلع ہوگی کہ
وہ فقط صرف و نحو سی حاصل ہوئی
ہی تو تمہاری استعمالِ الفاظ کمال ہوگی
درست ہی کیونکہ ہم ان الفاظ کا استعمال
صحیح نہیں کر سکتی ہیں اور نہ وجہ
انکی استعمال کی جانتی ہیں بدون
صرف نحو کی

Munshī. If you obtain an acquaintance with the peculiar form of words, which is to be gained from grammar only, your progress will then soon be complete.

Gent. True; for we can neither apply them properly, nor do we know the reason of their application, without grammar

اب درست فرمائی ہیں اور تعجب ہی کہ
اور صاحبانِ انگریز بھی اسی طرح سی
نہیں خیال کرتی ہیں

Munshī. Sir, your remark is just; and I am surprised that other English gentlemen do not think the same way.

اس لفظ کو اصطلاحاتِ صرف میں کیا کہتی
ہیں

Gent. In the terms of grammar what do you call this word?

یہ فاعلِ فعل کا ہے

Munshī. This is the nominative or agent to the verb.

اور یہ کہ ما بعد ہی فعل ہے

Gent. This which follows is the verb?

نہیں صاحب یہ مصدر ہی ہم فقط فعل
اسکو کہتی ہیں کہ جسمین زمانہ بوجہا
جاوی

Munshī. No, Sir, that is the infinitive: we call those words only, in which time is understood, verbs.

اس جہت سی تمہاری زبان کا قانون
آسان پایا جاتا ہے

Gent. This must simplify your grammar very much.

یہ تقسیم نہایت آسان ہے مگر اصطلاحات
مخصوص کی گئی ہیں اور حدود سی

Munshi. This classification is very simple; but, the terms are limited by other definitions.

یہ بات میری خیال سی اتر گئی تھی کہ
میں نے اس نوع سی کہا مگر اب
مجھے یاد آیا ہے کہ ایک دن جو میں
تمہی پڑھتا تھا تو تم نے ایک جملی
کی حقیقت الفاظ بیان کی تھی اور
اصطلاحات کہ جو اُسکی بیان میں تھیں
استعمال کی تھیں اُنسی کمال مجھ کو
تَحْیِرُ ہوا

Gent. I was not aware of this circumstance, when I spoke; but I now remember that one day reading with you, I was astonished at the number of terms you employed to analyse the sentence we were engaged upon.

اور اول وی اصطلاحات مشکل نظر آتی
ہیں مگر جب چند روز اُنکا استعمال
کیجیے تو نہایت آسان ہو جائیگی

Munshi. Those terms appear complicated at first sight; but, the difficulty will quickly vanish if you persevere for a few days.

میں جلدی اُنکی سیکھنی کا قصد کرونگا اور
اِرشاد اللہ تعالیٰ جلد اُن سب کو یاد

Gent. I will begin immediately to study them; and, hope to master them shortly.

آشعار کی واسطی بھی تمہاری یہاں قانون
ہیں

Gent. You have likewise rules for poetry, I suppose?

ہماری یہاں علم عروض بھی کہ جو شامل
ہی نظم اور تقطیع پر اور وہ عروض
ہماری اشعار کا مبنی ہی

Munshī. We have the science of prosody, which includes the construction and division of verses; and upon that our poetry is founded.

ہماری زبان میں کلمی کی آٹھ قسمیں
ہیں تمہاری کلمی کی تقسیم کسطرح پر
ہی

Gent. We reckon eight parts of speech in our language: into how many do you divide words?

ہماری یہاں کلمی کی تین قسمیں ہیں
یعنی اسم اور فعل اور حرف

Munshī. Into three; namely, noun, verb, and particle.

اس تمہاری تقسیم سے معلوم ہوتا ہے کہ
جو کچھ کہ ما سواي اسم اور فعل کی
ہی حرف میں داخل ہے

Gent. From this I perceive that all beside the noun and verb is included in the particle.

مگر لفظ اسم میں اسم اور ضمیر اور اسم
فاعل اور اسم مفعول اور صفت موصوف
بھی داخل ہیں

Munshī. But, under the word noun are classed the noun, pronoun, present and past participles, and adjective.

دُرست صاحبِ کہ اُن زبانوں کی صَرف
نَحْوِ موافقِ عربی کی ہی اور اِسی طرح
سی ہماری عُلوم کا ماخذ بھی زبانِ
عربی ہی

Munshī. True, Sir, the grammar of those languages, as well as our other sciences, are derived from the Arabic.

عرب کس عِلْم کی طرف زیادہ مُتَوَجِّہ ہوئی
ہیں

Gent. To which of the sciences have the Arabs particularly directed their attention ?

ہرچند کہ اہلِ عرب نے ہر عِلْم میں کمال
تحقیق اور سعی کی ہے مگر اس ولایت
میں صَرف نَحْو اور منطِق اور معانی کا
زیادہ چرچا ہے

Munshī. The Arabs have assiduously investigated and cultivated all the sciences ; but, in this country we pay most attention to their grammar, logick, and rhetorick.

تمہاری صَرف نَحْو کی کس طرح تقسیم اور
تفصیل ہے

Gent. Into how many parts do you commonly divide grammar ?

فقط دو قسمیں مشہور ہیں ایک صَرف
ہی کہ جس میں اَفْعَال اور تَبْدِیلِ
اَوْضَاعِ اَفْعَال سی بحث کرتے ہیں دوسری
نَحْو کہ جس میں اِعراب اور عَوَامِل و
غیرہ سی گفتگو کرتے ہیں

Munshī. Two only are customary ; one is *ṣarf*, in which verbs and their conjugation are treated of ; and, the other is *naḥo*, in which the vowels, the governing words and the like are discussed.

هان صاحب سو ڀيه حاضر هي اور خوبيءَ
قسمت ايسا خوب نسخہ ميري هانہ
لگا

Munshī. Yes, Sir, here it is; and, I have been very fortunate to get so neat a copy.

میں خیال کرتا ہوں کہ میری واسطی محال
ہی کہ مہن زبان ہندی اور عربی اور
فارسی کو سیکھوں بدون اس بات کی
کہ اول اصطلاحات صرف نحو کی
سیکھوں

Gent. I perceive that it will be impossible for me to make any considerable progress in the Hindī, Arabic, and Persian languages, without first learning the grammatical terms used in them.

درست ہی کہ ہر زبان کی صرف نحو کی
اصطلاحات کی جائنی سی اس زبان کا
سیکھنا نہایت آسان ہوتا ہی کیونکہ
جملوں کا ربط اور عاملوں کا سمجھنا بدون
علم اصطلاحات صرف نحو کی محال
ہی

Munshī. It is very true that a knowledge of the grammatical terms greatly facilitates the acquisition of a language; as the construction of sentences and the government of words cannot be understood without it.

اور اصطلاحات صرف نحو کی کہ جو فارسی
اور ہندی میں استعمال کی جاتی ہیں
ان کا مادہ زبان عربی سی ہی

Gent. The terms used in Persian and Hindūstānī are borrowed from the Arabic.

آج میری سر میں کچھ درد معلوم ہوتا ہے
 اور اس سبب سے میرا دل پڑھنے کی
 طرف متوجہ نہیں سو آپ تشریف
 لیجائیے اور کل میری درس کی واسطی
 آئیگا

Gent. I feel a pain in the head to day,
 so that I cannot read: be so good,
 therefore, as to go now and come
 again to-morrow for study.

حکیم کو میری واسطی بلاؤ میری طبیعت
 بیمار ہے

Gent. Go for the Doctor; I am unwell.

آج آپ کا مزاج کیسا ہے اب مجھے اپنی
 نبض دیکھائیے زبان دیکھائیے
 میری تمام اعضا میں درد ہے اور جی
 مثلاًتا ہے

Doctor. How do you do, Sir? allow
 me to feel your pulse. Shew me your
 tongue.

میں آپ کی واسطی ایک نسخہ لکھتا ہوں
 یقین ہے کہ نہایت مفید ہوگا اور اس
 سے آپ کا مزاج کل نہایت اصلاح پر
 آویگا

Gent. I have a pain in all my limbs,
 and sickness at stomach.

Doctor. I will write you a prescription,
 which, I doubt not, will be of use;
 and you will be better to-morrow.

بہت خوب خدا حافظ

Gent. Very well. Farewell.

منشی صاحب میری واسطی کلیات سودا
 کے لائیے

Munshī, have you procured me a copy
 of Saudā's works?

مُجھ کو ان دونوں کا شکار منظور نہیں
ہی بلکہ میرا ارادہ گیدڑ کی شکار کا ہی

Gent. I do not like either, but I intend to hunt the jackal.

تازی کتوں سی شکار کھیلیگا

Dog-keeper. Will you hunt with the greyhounds, Sir ?

گیدڑ کی شکار کی ~~جگہ~~ تازی کتے بہت
مناسب ہیں سو تم کل تازی کتوں کو
وہاں حاضر کرنا

Gent. Greyhounds will be properest for the hunting of the jackal ; let them, therefore, be taken to-morrow.

منشی صاحب مین تمہاری دیکھنی سی
بہت مسرور ہوا اتنی مدت تم یہاں
کیوں نہ آئی تھی

Gent. My *Munshī*, I am very glad to see you ; why have you been absent so long ?

مین بہت بیمار تھا اور طبیب مجھ کو باہر
چلنے سی منع کیا تھا

Munshī. I have been very ill ; and the Doctor forbade my going out.

تمہیں کیا بیماری ہوئی تھی

Gent. What has been your disorder ?

مجھے بہت تب تھی اور حکیم نے کہا کہ
بسبب غلبہ صفر کی تھی

Munshī. I had much fever : and the Doctor said it was occasioned by bile.

تمہاری واسطی کیا دوا طبیب نے لکھی تھی
طبیب نے میری واسطی ایک نسخہ مسرل

Gent. What medicine did the Doctor prescribe for you ?

کا لکھا تھا اور دوا مٹی کا استعمال
حکم کیا تھا

Munshī. The Doctor prescribed me a purgative, and ordered the use of an emetic.

مَجِّہ کو اُسکا بیچنا منظور ہے اگرچہ یہ
 نہایت کم ہے اُس قیمت سے کہ میں
 فی اُس کو خریدا ہے مگر تم سے جس
 قدر کہ ہو سکی اُسکی قیمت بڑھانا

Gent. I will sell him, though this is much less than I gave for him ; you will, therefore, dispose of him for the highest price you can get.

گجہ نبی سوداگر عربی اور ترکی گھوڑی لیکر
 اس شہر میں آئی ہیں اور اُنکی
 درمیان میں ایک گھمیت عربی گھوڑا
 نہایت خوش ترکیب اور چالاک ہے
 میری اسٹبل میں سواری کی واسطی بہت
 گھوڑی ہیں اب مجہ کو اور گھوڑی مول
 لینی کی خواہش نہیں

Jockey. Some merchants have just arrived with Arabic and Turkish horses ; there is amongst them a bay Arab peculiarly handsome and active.

Gent. I have already too many horses in the stable for my riding ; I do not wish to buy more at present.

دوربی کو یہاں بھیجو

Send the dog-keeper here.

شکاری کتوں کو کل فلائی جگہ صبح کی وقت
 لیجا کر حاضر رہنا میں شکار کی واسطی
 وہاں آؤنگا

Take out the hounds to such a place to-morrow morning, and be ready ; as I shall go hunt there.

آب کس چیز کا شکار کریں گی سوار کا یا
 ہرن کا

Dog-keeper. What will you hunt, Sir, the boar or the deer ?

اب وُه کم بهڙڪتا هِي مگر سَواري پر اُپهي
نهيڻ لگا هِي

Jockey. He is now much less shy, but not yet quite fit for riding.

سُرُخي مُجَنَس گهوڙي کو بهي کُبي کُبي
پهيرا کرو وُه بهت مُنَه زور هِي اور
لُنبان کرتا هِي

Gent. Ride the cream-coloured *mujanas* also now and then; he is head-strong and apt to plunge.

وُه نٿا جاندار اور چالاڪ گهوڙا هِي اگر اڪثر
پهيرا جائِگا تو جلد هموار هو جائِگا

Jockey. It is a high-spirited active horse, and should be ridden oftener; he would then be more tractable.

مِين اُس جنگل کي گهوڙي کو کِه اِيڪ
مِهيني کي مُدت هُوِي کِه تُم ني ميري
واسطي مول ليا تها بيجا چاهتا هُون اب
اُسکي قيمت کيا مليگي

Gent. I wish to sell the *janglī* horse which you bought for me a month ago; how much can be got for him?

ان دنون بسبب افراط کي گهوڙي بهت
سستي هين اور گهوڙون کي خريداري کا
بازار نهايت سرد هِي اس سبب سي
مِين يه خيال کرتا هُون کِه زياده نوي
روپيون سي اُس کي قيمت نه اُٿيگي

Jockey. Horses have been so abundant lately that they are very cheap, and the market is dull; for this reason I do not think he will fetch more than ninety rupees.

اگر کوئی اُسکا خریدار پيدا هو تو مين اُسي
جدا ڪرُونگا

Gent. If any purchaser should offer, I will part with him.

ڪل آپ کس گهوڙي پر سوار هوڃيڻا
ڪل مين مُشڪي گهوڙي پر سوار هوڻگا اور
نيي زين ولگا م سِي سِي تيار ڪرنا

Groom. What horse, Sir, will you ride to-morrow ?

Gent. I will ride the dark brown horse to-morrow ; and let the new saddle and bridle be put on him.

عربي نُقري گهوڙي ڪو ڪُچھ مصالح ديا
جَاهِي

Groom. The white Arab horse wants physick.

شايد ڪه تُم اُسڪو هر روز نِهين پھيرتي هو
آج جس ٿانگھن پر آپ سوار هوئي تھي
سو لنگڙا آيا هي

Gent. Perhaps you do not exercise him daily.

Groom. The pony you rode to day appears lame.

مين ني آج اُسڪو بهت ڏوڙايا هي سو اگر
وہ دو تين روز تھان پر بنڊھا رھيگا تو
خود بخود اچھا هو جاڳيگا

Gent. I rode him very hard : let him rest a few days, and he will recover.

جابُک سوار ڪو بلاو

Call the horse jockey.

سمند گهوڙي ڪو تُم ني ساري پر لگايا هي اور
اب اُسڪي بهڙت بهي مٿي هي يا نِهين

Have you trained well the bay horse, and broken him off his shyness ?

اور جب تُم اُن کي پاس جاوڳي تو اُن سي
دريافت ڪرنا ڪه آيا اُن کي پاس گچھ
تازه پنير بهي هي اور دو چڪٽيان پنير
کي ڪه جو اُنکي نظر مين بهتر هون ميري
واسطي لاو

Gent. Inquire of him, when you go, whether he has got any fresh cheeses; and bring a couple of such as he can recommend.

اگر آپ کي پروانگي هوئي تو اب مين
جاؤن

Sarkār. If you please, Sir, I will depart.

اچھا سايس ڪو يهان بهيجو

Gent. Well, send the groom here.

ترڪي گهوڙا سواري کي قابل هي

Is the *Turkī* horse fit to ride yet ?

نہين صاحب انهي وه گهوڙا اچھا نہين
هوا

Groom. No, Sir, he is not quite recovered yet.

وه گهوڙا ڪه جو مين ني آخر مول ليا هي
ميري پسند نہين آتا هي ڪيونڪه وه هر
چيز سي بهڙڪتا هي اور ناخن ليتا هي
مگر وه گهوڙا ناڪند هي شايد سواري ڪرني سي
درست هوئي

Gent. I do not like the horse I bought last; he is shy at every thing, and stumbles.

Groom. He is young and perhaps will improve by riding.

آيا نئي بيچ باورچيخاني کي کميٽون کي
واسطي مول لون اب ايک نيا جهاز
ولايت سي آيا اور اس پر سي نئي بيچ
تمکو ملينگي

Sarkār. Shall I procure some fresh seeds for the kitchen garden? there is a ship lately arrived from Europe, from which fresh seeds might be obtained.

تم جانتی هو که کسي اس جهاز کا مال
خریدا هي

Gent. Do you know who has purchased the investments of that ship?

هان صاحب سنان سين بي که حو چيني
بازار مين رهتا هي آني بهت ما اسباب
خریدا هي

Sarkār. Yes, Sir, Sanātan Sen, who lives in the China bāzār, has made the principal purchase.

اچھا تم اُسکي پاس جاؤ اور اس سي بيچ
مول لو مگر خبردار که وہ تمکو پُراني بيچ
که کسي برس سي اُسکي دُکان مين هين
نه دي

Gent. Very well, go to him; but take care that he does not give you some old seed that has been lying on his hands.

مَجھ کو اس کا کُچھ خطرہ نهين اگر وہ
بنگالي هي تو مين بهي بنگالي هون

Sarkār. There is no danger of that; I am a Bengaly too.

باغبان اُس چمن کي تيارِي کر رها هِي اور
وہ مجھ سي کہتا تھا کہ اُس کا کھودنا
بہت مشکل هِي بسبب اُسکي کہ پُراني
درختون کي جڑين اُس مين بہت هين

Sarkār. He is now engaged upon it ;
he says that the ground is difficult to
be dug up, from the number of old
tree roots which intersect it.

تم اُس سي کہو کہ پائين باغ مين مٺر اور
گاجر اور شلغم اور کرم کلا اور پھول کوبي
اور پالک اور آلو اور موليان اور سِوای
اُسکي جو گچھ کہ باورچيخاني کي واسطی
در کار هو بووي

Gent. Tell him to plant the farther
garden with peas, beans, carrots,
turnips, cabbage, cauliflowers, spi-
nage, potatos, radishes, and what-
ever else is necessary for the kitchen.

اور اُس زمين مين کہ جو کوٺي کي نزديک
هِي آپکو کیا بونا منظور هِي

Sarkār. And what will you have, Sir,
in the part nearest the house ?

مجھ کو وهان منظور هِي کہ پهلوارِي لگاؤن
اور باغبان کو کہو کہ اُس کي واسطی بہت
اچھي اچھي پھول جمع کرکي وهان
لگاوي خصوص کہ گلاب کي پھول

Gent. I intend making a flower garden
of it; and, tell the gardener to collect
and plant the most beautiful flowers
there, especially roses.

آر هوشيارِي سي ديگهنا كه تختي كي
ديوارون كو مضبوط بناوين

Gent. Take care that the partitions of the stalls be firmly made.

سائيس كهتا هي كه اگر آب زمين مين
تخته بندي كرين تو نهايت باعث
گهوڙون كي سم كي خشكي كا هوگا

Sarkār. The groom says that if you have the floor laid with planks, it will be too dry for the horses' hoofs.

شايد كه ممكين هو مگر يه هر جگه يهان
دستور هي كه گهوڙيكي تهان كو تخته
بندي كرتي هين آر ميري ذهن مين
اسكا گچھ نقصان نهين آتا هي

Gent. Possibly it may be so; but, I see that such is the common practice here, and I do not think any serious evil is to be apprehended from it.

بھت خوب صاحب جس طرح سي آپ
فرماتي هين اسي طرح سي مين اسي
بنواونگا

Sarkār. Very well, Sir, it shall be done as you order it.

آيا باغبان ني اس نئي چمن كو درست
كيا هي جس طرح سي كه مين ني اسي
بتلایا تھا

Gent. Has the gardener laid out that new piece of ground as I directed?

نہیں صاحب اُسکی پاس کوئی اس مقدار
کا شیشہ نہ تھا کہ جو فانوس میں
ٹھیک آوی مگر اُنہی کہا ہی کہ آج
کہیں اور سی تلاش کرکے اُس کی موافق
شیشہ بہم پہنچاؤنگا وِلا نہ مخصوص
اُسکی واسطی ایک شیشہ تراشونگا

Sarkār. No, Sir, the man had no glass that would fit it; he expects, however, to be able to find one somewhere else to-day; if not, he will get one ground expressly.

آجیا معمار نئی اسطبل کی تیاری کرتی ہیں

Gent. Do the builders get on with the new stables?

قریب ہی کہ تین چار روز کی عرصی میں
اسطبل کی تعمیر کو تمام کریں اور اُنکو
جو دیر ہوئی ہی سو بولی اور بانس
نملنی کی سبب سی ہوئی ہی

Sarkār. I expect, Sir, they will be completed in three or four days. Some delay occurred in procuring bamboos and rushes for thatching.

تم ذرا وہاں جا دیکھنا کہ کٹھری کو بہت
نیچا نہ جڑیں اور گھوڑوں کی باندھنی
کی واسطی لوهی کی حلقوں کو ٹھکانی
سی مستحکم کریں

Gent. See that they do not put the trough too low; and, let iron rings be fixed properly to tie the horses to.

ہاں صاحب حلقوں کو جڑا ہی

Sarkār. They are fixed, Sir.

مُجھي چاهي ڪه زين لگام اور ڪوڙا مول لون

Gent. I shall require a saddle, bridle, and whip.

مگر اُس عربي گهوڙي کي ڪيا قيمت تهي

But, what was the price of the Arab ?

جب مين ني گهوڙي کي مالڪ سي پوڄها

تو اُنني باره سو روپي اسڪا مول ڪيا تها

مگر جب آپکو مول لینا منظور هوئي تو

هزار روپي يا ڪجهه ڪم و زياد اُسکي

قيمت ٿهريگي

Sarkār. The owner asked 1200 rupees for him; but if you wish to purchase, I expect he may be bought for 1000 rupees or so.

يه بهت بڙي قيمت هي اِٿني مول ڪا

گهوڙا چاهي ڪه نهايت خوب هو

Gent. This is a large sum; he ought to be a fine animal for such a price.

جب آپ اُسکو دیکھين تو اُسکي گراني ڪو

بهول جائين

Sarkār. When you see him, Sir, you will no longer think him dear.

ميري گاڙي کي پهيون کي مرمت ڪي هي

Gent. Have the wheels of my gig been repaired ?

هان صاحب گاڙي مرمت هوڪر ڪل رات ڪو

آئي هي

Sarkār. Yes, Sir, the gig is mended, and was brought home last night.

آيا اُني نيا شيشه گاڙي کي فانوس مين جڙا

هي

Gent. Has a new glass been put in the lamp of the gig ?

هان صاحب مین نی اُن سب چیزون کو

چکا کر آپکی پسند پر موقوف رکھا ہی

تُم نی ایک اچھی گھوڑیکی میری واسطی

تلاش کی ہی

Sarkār. Yes, Sir, but I have not concluded for their purchase till I have your approbation.

Gent. Have you looked out for a good horse for me?

ایک گھوڑا بازار مین مین فی دیکھا ہی کہ

آپکی لائق ہی

Sarkār. There is one, Sir, in the bāzār which I think would suit you.

وہ کس ولایت کا گھوڑا ہی تازی یا فارسی

یا انگریزی

Gent. What sort of horse is it, Arabian, Persian, or English?

صاحب وہ عربی گھوڑا ہی پانچ برس کی

عمر ہی اور رنگ سرخا ہی

Sarkār. It is an Arab, Sir, about five years old of a grey colour.

سوائے اُسکی بھی تُمنی کوئی اور گھوڑا دیکھا

ہی کہ قابلِ مول لینی کی ہوئی

Gent. Did you see any other likely to answer my purpose?

سوائے اُسکی وہاں مٹکی اور سمند اور

کُمیت گھوڑی تھی مگر سوائے اُس تازی

سرخ کی اور کوئی میری نگاہ مین نہ

تھرا

Sarkār. There were some black, chestnut, and bay horses; but none besides the grey Arab appeared to me suitable.

تب چاهي تها كه تم وهان سي پالكي كو
سرڪاتي اور جهان مين رڪھتي اب يہ
مانند تنور كي گرم هي

Gent. You should have shifted it then to a shady place ; it is like an oven.

مين يهان حاضر هون آپکا کیا حکم هي

Khudm. I am here, Sir, what are your orders ?

خانسامان كو كهو كه تين كي وقت پانچ
چار صاحبون كي واسطي سامان تيار كرو

Gent. Tell the Khānsāmān to provide every thing for tiffin ; I expect four or five friends.

آج آپ گھر مين کھانا کھا يیگا

Khānsāmān. Do you dine at home, Sir, to-day ?

هان ميري ساتھ پانچ چھ صاحب اور
بيبيان کھاني كو کھائينگي سو تم انكي
مناسب كو تيار كرو

Gent. Yes. I have five or six ladies and gentlemen ; prepare every thing suitable.

آپ کھان جايَا چاهتي هيں

Bear. Where do you wish to go, Sir ?

مجھي گھر لي چلو پالكي كي کھڑکيان بند
کرو سورج كي طرف چھاتا لگاؤ

Gent. Take me home. Pull the shutters of the palankeen a little closer. Hold the umbrella so as to keep the sun off.

سرڪار آيا وي سب چيزين تمني مول لي
هيں كه جنكي واسطي كل تمکو مين ني
حکم کیا تھا

Sarkār, have you procured those things I ordered yesterday ?

اخبار کا کاغذ لاؤ Give me the newspaper.

قلمدان اور کاغذ لاؤ میں ایک خط لکھا
چاہتا ہوں } Bring the pen-case and paper ; I wish
to write a letter.

قلم تراش لاؤ Bring the penknife.

یہ چٹھی سیٹن صاحب کی یہاں بھیجو Send this note to Mr. Seton's.

خدمتگار تم سرکار سی جا کر کہو کہ وہ بارہ
گھنٹی کی وقت میری پاس آوی } Khidmatgār, go to the Sarkār and tell
him I wish to see him about twelve
o'clock.

وہ آپ کی گھر جاؤی Khidm. Shall he go to the house, Sir?

ہاں تم نیچے ٹھہرو جب تک کہ میں اپنی
گھر کو چلوں } Gent. Yes. Wait below till I am going
home.

پالکی دروازی کی پاس لاؤ Bring the palankeen close to the door.

اُف کیا گرم ہے میں نے تم سے کہا تھا کہ
اُسکو چھائون میں لیجا کر رکھو } How hot it is ! I told you to put it in
the shade.

صاحب میں نے چھائون میں رکھا تھا مگر
جب سورج بہت چڑھا تب دھوپ
اُسپر گئی ہے } Bear. I did, Sir, but the sun has risen
higher and shone upon it.

- شراب آور پانی لاؤ Bring wine and water.
- لال مرچ لاؤ Bring the capsicums (or chillis, or cayenne pepper).
- روٹی مکھن لاؤ Hand me the bread and butter.
- ایک اور صاف رکابی اور چھری کانتا لاؤ Bring me a clean plate and a knife and fork.
- ایک چمچہ لاؤ Bring a spoon.
- کیا کون سی مرچ ہے کالی مرچ ہے یا لال مرچ } Is this black pepper or cayenne ?
- صاحب یہ لال مرچ ہے *Khidm.* This is cayenne, Sir.
- ایک چا پینیکا چمچہ لاؤ *Gent.* Give me a tea-spoon.
- مولیان مجھے دو Hand me the radishes.
- کچھ میوہ مجھے دو Give me some fruit.
- تھوڑا سا خاگینہ آب کھا بیگا *Khidm.* Will you take some omelet, Sir ?
- نہیں حقہ بردار کو کہو کہ حقہ لای *Gent.* No. Tell the *hukka-bardār* to bring the *hukka*.
- گتا دباؤ Press the pipe into the *hukka*.
- گلاب کی شیشی مجھے دو Give me the rose-water bottle.
- منہ نال بہت مٹی ہے The mouth-piece is very dirty.

یہ جا بہت گاڑھی ہے اِسمین تھوڑا اور
گرم پانی ڈالو } *Gent.* This tea is too strong ; make it weaker.

شکر اور دودھ لاؤ } Bring the sugar and milk.

نمک اور کالی مرچ لاؤ } Bring me the pepper and salt.

میری رکابی بارلو صاحب کی پاس لیجاؤ
اور تھوڑی مچھلی اور خشک لاؤ } Take my plate to Mr. Barlow for some fish and rice.

کس قسم کی مچھلی آپ چاہتی ہیں
بھکتی یا تپتی } *Khidmatgār.* Which fish do you prefer, Sir, biktī or mango fish ?

تھوڑی سی تپتی مچھلی میری واسطی لاؤ } *Gent.* Bring me some mango fish.

گائی کا گوشت لاؤ } Bring me beef.

بھیڑ کا گوشت میری واسطی لاؤ } Bring me mutton.

ھرن کا گوشت لاؤ } Give me venison.

تھوڑا سا پُلاؤ لاؤ } Bring some *pulā'o*.

سوار کا گوشت بچھری کا گوشت مرغ جنگلی
مرغ خرگوش تیر اور مرغابی میری
واسطی لاؤ } Get me pork, veal, fowl, wild fowl, hare, partridge, and waterfowl.

- دالان مین یا کِه کھانا کھانی کي کمری مین In the hall or in the dining room
- خدمتگار ایک چا کي پیالی میری واسطی لاؤ } *Khidmatgār*, bring me a cup of tea.
- صاحب چا اور قہوہ دونو تیار هین جو کچھ اُن دونوں مین سی پسند هو سو مین آپکی واسطی لاؤن } *Khidmatgār*. There is both tea and coffee, Sir; whatever you please, I will bring you.
- اچھا پہلی میری واسطی ایک پیالی قہوہ کي لاؤ } *Gent*. Well, bring me a cup of coffee first.
- مصری لاؤ Bring the sugar-candy.
- انڈی لاؤ Bring the eggs.
- انڈی ابھی جوش نہیں دی گئی هین مگر جلدی تیار هونگی } *Khidmatgār*. They are not yet boiled, Sir; but they will be ready immediately.
- ایک چا کي پیالی لاؤ *Gent*. Bring me a cup of tea.
- آپکو گاڑھی چا پسند آتی هي *Khidmatgār*. Do you like it strong, Sir?
- هان مجھی گاڑھی چا پسند آتی هي *Gent*. Yes, I like it strong.
- آپکو توست چاہی هي *Khidmatgār*. Do you like toast, Sir?

نہیں صاحب اُنکا گھر تھوڑی دُور اگاڑی
بڑھکی ہی } *Bearers.* No, Sir, it is a little further
on.

خیر شاید میں نے غلطی کی ہے } *Gent.* Well, perhaps I am wrong.

یہ بارلو صاحب کا گھر ہے } *Bear.* This is Mr. Barlow's house.

نہیں یہ اور صاحب کا گھر ہے } *Gent.* No, this is another gentleman's.

تُم کو ہمیشہ ایسا دھوکھا ہوتا ہے } *You are always making such mistakes.*

تُم اُس سفید کوٹھی کی طرف پہرو کہ
جسکی آگے دو کھنپی ہیں } *Return back to that white house with
the two pillars in front.*

دربان دروازہ کھولو } *Bear.* Ho, porter ! open the door.

خبر کرو کہ ایک اجنبی صاحب آئی ہیں } *Porter.* Give intelligence that a strange
gentleman is come.

پالکی اُتارو } *Gent.* Set down the palankeen.

پالکی کو چھاؤں میں لیجا کر رکھو تاکہ ٹھنڈی
ہوئی } *Put the palankeen in the shade, that it
may be cool.*

چھاتا لگاؤ } *Hold the umbrella between me and the
sun.*

کس کمرے میں بارلو صاحب حاضری کھاتی
ہیں } *In which room does Mr. Barlow break-
fast ?*

میری گھڑی کہاں ہے *Gent.* Where is my watch ?

اُہ اب مجھے یاد آیا آپکی گھڑی تکیے کی
تلی ہے } *Bear.* Oh, I had forgotten it, Sir ; it
is under your pillow.

میری دستانی لاؤ *Gent.* Bring my gloves.

کون سی دستانی آپکو چاہی ہیں چمڑی
کی یا سوتی } *Bear.* Which will you have, Sir, the
leathern or cotton ones ?

سوتی دستانی لاؤ *Gent.* Give me the cotton ones.

میری خدمتگار اور حقہ بردار کو کہو کہ بارلو
صاحب کی یہاں جاتا ہوں وی بھی
وہاں حاضر ہوں } *Tell my khidmatgār and hukka-burdār*
that I am going to Mr. Barlow's, and
they must be there.

کہارو پالکی یہاں سیڑھیوں کی پاس لاؤ
پالکی کو جھکاؤ تاکہ میں اُس میں سوار
ہوں } *Bear.* Ho, bearers ! bring the *pālki*
to the steps of the door.
Gent. Lower the *pālki* so that I may
get into it.

بارلو صاحب کی گھر کی طرف چلو *Go to Mr. Barlow's.*

پالکی کو اتنا جھول مت دو (یا پالکی کو
اتنا مت ہلاؤ) } *Do not shake the palankeen so much.*

بارلو صاحب کا گھر تم پہنچاڑی چھوڑ آئی ہو *You have passed Mr. Barlow's house.*

دھوپي سي ڪهو ڪه اڪر ميرِي ڪپڙون ڪو اچي
 طرح سي نه دھوڻيگا تو مِين اور دھوپي
 مقرر ڪرُونگا

Tell the washerman, that if he does not wash my clothes better, I shall employ another man.

په آپکا گلوبند هي

Bear. Here is your cravat, Sir.

مِين اپنا منہ نہيں ديکھ سکتا آئيني ڪو
 سيدھا ڪرڪي تھانجو

Gent. Hold the glass straight; I cannot see my face in it.

آج آپ اپنا جوتا پھينڻي يا موزي

Bear. Will you have your boots or shoes to-day, Sir ?

البتہ آج مِين جوتا پھينُونگا

Gent. My shoes, certainly.

آپ کي واسطي پالڪي تيار ڪرني ڪا حڪم
 ڪرون

Bear. Shall I order the *pālkī* for you, Sir ?

هان اور ڪهارون ڪو ڪهو ڪه خوب طرح سي
 پالڪي ڪو جھارين

Gent. Yes, and tell the bearers to clean it well out.

آپکي ٿوپي يھان هي

Bear. Here is your hat, Sir.

اُس ڪو اچي طرح سي صاف ڪرو

Gent. Brush it better.

برش ڪھان هي

Where is the brush ?

صاحب مِين اُسڪو ڪھين رڳھ ڪر بھول ڳيا
 هون

Bear. I have mislaid it somewhere, Sir.

مَينَ نِي آج صُبحَ کُو اُسي تُوٿا هُوا پايا

Bear. I found it broken this morning.

مَينَ نِي آج صُبحَ کُو دِيکھا کِه مِسواک تُوٿي
هُوئي تهي

(Or) I saw this morning that the tooth-brush was broken.

هان شايد کِه تُم نِي اُسکو گچ پر گرا ديا هي
اور اس باعث سي تُوٿ گئي هي

Gent. Yes, I dare say you let it fall on the plaster (chunam) floor, and it snapped.

ميري کُنجي ليکراس صندوق مين سي نبي
مِسواک لاو

Take my keys and bring me a new one from that box.

يه آپ کي کنگهي هي

Bear. Here is your comb, Sir.

مري بالون کي واسطي برش لاو

Gent. Give me the hair-brush.

ميري واسطي ايک اُجلا کُرتا لاو

Bring me a clean shirt.

يه کُرتا پھٽا هُوا هي اُسي درزي کُو دو کِه
پيوند کري

This is torn ; give it to the tailor to mend.

اس پانجامي کي گھنڊي تُوٿي هي

These pantaloons want a button.

ميري واسطي ايک اور ازار لاو

Give me another pair of pantaloons.

ميري بڏهي کهان هي

Where are my braces?

ميرا جڙاؤ تڪمه لاو

Give me my brooch.

آٹھ گھنٹی کی وقت / *Bear. At eight o'clock.*

اُن صاحب کی خدمتگار سی کہو کہ میرا
سلام اپنی آقا سی کہی اور میں جلد
حاضر کی کھانی کی واسطی آؤنگا

Gent. Tell that gentleman's servant to give my compliments to his master, and say that I will come presently to breakfast.

سائیس گھوڑی کو ٹھلانا ہی اور عرض کرتا
ہی کہ اگر اجازت ہوئی تو گھوڑیکو
اسٹبل میں لی جائی کیونکہ دھوپ
بہت تیز ہوئی ہے

Bear. The groom is leading your horse about, and begs to know if he shall take him to the stable, as the sun begins to grow hot.

هان اُسکو کہو کہ گھوڑیکو تھان پر لیجائی
مگر آج مہرا تمہاری سستی سی میری
صبح کی سواری موقوف ہوئی

Gent. Yes, tell him to take the horse to the stall; for, through your negligence, bearer, I have lost my ride this morning.

مسواک اور منجن میری واسطی لاؤ

Bring me the tooth-powder and tooth-brush.

مسواک ٹوٹ گئی ہے صاحب

Bear. The brush is broken, Sir.

کیونکر ٹوٹ گئی ہے کل جب میں نے
ناچ کی گھر کی جانی کی واسطی پوشاک
پہنی تھی اور مسواک کی تھی تب
تو مسواک ٹوٹ تھی

Gent. How is it broken? it was entire when I dressed for the ball yesterday evening.

اب دير هوي مين ناي كي راه نهين ديگه
 سكتا هون سو تم ميرى استري اور صابون
 اور گرم پاني لاو مين اپني هاتھ سي اپنا
 خط بناونگا

Gent. It is late; I cannot wait for him; bring my razors, therefore, soap and warm water; I must shave myself.

جموئي لاو

Bring the strap.

هاتھ دھوني كا باسن لاو (يا چلمچي لاو يا
 سلفچي لاو)

Bring the wash-hand bason.

صابون لاو

Bring the soap.

آفتابي كو اتنا اونچا نه اٹھاو اور پاني كو
 تھوڑا تھوڑا ميرى هاتھ پير ڈالو

Do not hold the goglet so high, and pour the water out gently on my hands.

رومال مجھکو دو (يا دست مال مجھکو دو)

Give me a towel.

يہ ميلا هي اور اچلا لاو

This is soiled, bring a clean one.

بارلو صاحب ني اپنا نوکر بھیجا هي اور آپ

کو سلام کہا هي اور آپ کو حاضري كي
 واسطي بلایا هي

Bear. Mr. Barlow has sent his servant with his compliments to invite you to breakfast.

اس سي پوچھو کہ تمھاري صاحب کس
 وقت حاضري کھاتي هيں

Gent. Ask him at what hour his master breakfasts.

گفتگو درمیان آقا اور نوکرو غیرہ کی

DIALOGUE BETWEEN A GENTLEMAN
AND HIS SERVANTS, &c.

صاحب فجر ہوئی ہے بہت دیر سی سورج
نکلا ہے

Bearer. Sir! it is very late, the sun
has been long up.

تم نی مجھے سویری کیوں نہ جگایا
میں آج بہت سویا اور سویری میری آنکھ
نکلی

Gent. Why did not you wake me ear-
lier?

Bear. I slept so soundly to day, that
I have but just opened my eyes.

تمہاری ہمیشہ یہی خو ہے کہ سویری نہیں
آتی ہو

Gent. This is always the way with
you not to get up early.

جاکي جلدی میری کیڑی لاؤ

Go, bring me my clothes immediately.

آپ کون سی کرتی آج پہنیں گی

Bear. What coat, Sir, will you put
on to day?

میری نیلی کرتی لاؤ اور کمري انگڑھا اور
ازار لاؤ

Gent. Bring me my blue coat, and
waistcoat and pantaloons.

میری جراب کہاں ہیں

Where are my stockings?

میری جوتی لاؤ

Bring my slippers.

نیا آیا ہے

Is the barber come?

نہیں صاحب

Bear. No, Sir.

مَينَ نِي آجِ گُچھ خبر نہيں سُنِي I have not heard any news to-day.

تُم نِي آجِ گُچھ نِيي خبر سُنِي هِي Have you heard any news to-day?

تُم کَہان جاتي هو Where are you going?

مَينَ گھر کو جاتا هوں I am going home.

کِتنا دِن چڑھا هِي
کِتنا دِن آيا هِي } (Asked before noon). What o'clock is it?

اب کِتنا دِن هِي
کِتنا دِن باقِي هِي
کِتنا دِن رھا هِي } (Asked after noon). What o'clock is it?

دس گھنٹي
دس گھڑِي } Ten o'clock.

ساڑھي دس گھڑِي
ساڑھي دس گھنٹي } Half past ten o'clock.

اِگارہ کا عمل هِي Near eleven.

سَوَا گیارہ کا عمل هِي A quarter past eleven.

بارہ گھڑِي کا عمل هِي Between eleven and twelve.

تمہارا نام کیا ہے	What is your name ?
اسم شریف آپ کا	What (is) your name, Sir ?
آپ کیا کہا چاہتی ہیں	What do you wish to say, Sir ?
تم کہاں سے آئی ہو	Where do you come from ?
تمہارا وطن کہاں ہے	What country are you from ?
تم کہاں رہتی ہو	Where do you live ?
تم کیا کہتی ہو	What do you say ?
سلیس ہندوستانی بولو	Speak easy Hindūstānī.
اسکو پھر کہو	Say it again.
or اسکو مہربانی کرکے پھر بیان کیجیے	Have the goodness, Sir, to repeat it.
اسکو پھر ارشاد فرمائیے	
آپ بہت جلدی بولتی ہو	You speak very quick, Sir.
میں نہیں سمجھتا ہوں	I do not understand.
کہو تو وہ کیا کہتا ہے	Tell (me) what he says.
بھولیو مت	Do not forget.
آج کیا خبر ہے	What news is there to-day ?

In inquiring after health.

تُمہاری کیا حالت ہے (To an inferior). How are *you*?

اب آپ کا مزاج کیسا ہے (To an equal). How do you do, Sir?

اب مزاج شریف کیسا ہے } (More respectfully). How do you do, Sir?
مزاج شریف

اب مزاج مبارک کیسا ہے (To a superior). How do you do, Sir?

آپ کا مزاج شریف کیسا ہے (To a superior). How do you do, Sir?

آپ کا مزاج مبارک کیسا ہے (To a superior). How do you do, Sir?

حضور کا مزاج مبارک کیسا ہے (To one much superior). How do you do, Sir?

In reply.

دُعا کرتا ہوں I make prayer for you.

الْحَمْدُ لِلّٰہ Praise to God!

فَضْلُ الْإِلٰہِ سِیْ بَہْتِ اَچھا ہے By the divine favour (my health) is very good.

میرا مَجرا پہنچے My respects (to you).

تُمہارا کیا مقصد ہے What is your desire? or, what do you want?

آپ کا کیا مقصد ہے What is your wish, Sir?

گفتگو

DIALOGUE.

*Address at meeting.**

سَلَامٌ عَلَیْکُمْ Peace or safety on you !

سَلَام Peace or safety !

بندگی عرض کرتا ہوں My service to you, Sir !

In reply.

و عَلَیْکُمْ اَلسَّلَام And on you (be) peace or safety !

صَلَابِ سَلَامَت Sir, safety or welfare (to you) !

میری بھی بندگی پہنچی My service also to you !

حضرت سلامت بندگی Sir, welfare (and my) service to you !

At parting.

خدا حافظ God (be your) protector ! Farewell !
Adieu !

سَلَامٌ عَلَیْکُمْ Peace or safety on you !

* The following salutations and addresses are in the dialect of the Muhammadan natives of India, and are generally such as equals use to each other ; but, in addressing a superior, the inferior commonly puts his hand to his head and bows without speaking, and the superior bows without speaking in return.

ڪي ڪي اور هرايڪٽ ڪو طريقي هدايت بتلاڪر فرمايا ڪه آسمان پراس طرح جفاڪر
 فرشتون سي قرب حاصل ڪرتي هين بغضي جن حضرت عيسيٰ ڪي دين مين
 آڪر عابد و پرهيزگار هوئي اور آسمان تڪ جاني لڳي هميشه آسمان ڪي خبر
 سُنڪر يهان ڪاهنون سي آڪر ڪهتي تهي جب ڪه الله تعاليٰ ني پيغمبر آخر الزمان
 ڪو پيدا ڪيا اور يي آسمان پر جاني سي موقوف هوئي اُس وقت ڪهني لڳي
 بهين معلوم دنيا ڪي رهندي والون ڪي واسطي يهه برا هوا يا خدا اُنڪو هدايت ڪيا
 چاهتا هي اور بغضي جن دين و اسلام قبول ڪرڪي مسلمان هوئي چنانچه اُنڪي
 اور مسلمانن ڪي درميان آج تڪ صلح چلي جاتي هي

Q

آکر آدميون اور جنون مين صلح ڪرڻا ڏي اور سب ڪو دين و اسلام ڪي راه
ڊگهائي جن بهي آدميون ڪي ملڪ مين آئي اور انسي ملڪر آپس مين
رهني لڳي

اسي طرح طوفان ثاني تلڪ اور بعد اسڪي بهي حضرت ابراهيم خليل الله
ڪي زماني تڪ بخوبي گذري جب ڪه حضرت ابراهيم ڪو نمرود ڪي آڱ
مين ڏالا پهر آدميون ڪو بهي گمان هوا ڪه جنون ڪي نمرود ڪو گوپهن بنانا
سگهيا اور يوسف ڪي بهايون ڪي جب يوسف ڪو ڪوئي مين ڏالا اسڪو بهي انهن
ڪي جنون ڪي فريب سي جانا يه زياده سبب دشمني ڪا هوا حضرت موسيٰ
بغير جب دنيا مين آئي انهن ڪي بهي آپس مين انسي صلح ڪرڻا ڏي اور
بهت سي جن حضرت موسيٰ ڪي دين مين آئي جب ڪه حضرت سليمان
ابن داؤد ڪو الله تعاليٰ ڪي تمام هفت اقليم ڪا بادشاه ڪيا اور روي زمين ڪي
سب بادشاهون پر غلبه ڏيا ساري جن وائس انڪي تابع هوئي تب جنون
ڪي از راه فخر ڪي آدميون سي ڪها ڪه سليمان ڪو يه سلطنت هماري مدد سي
هائنه لڳي هي اگر جن مدد نه ڪرتي جس طرح اور بادشاه هين ويسي ايڪ
بي بهي هوتي اور هميشه اپني غيب داني ظاهر ڪرڪي آدميون ڪو وهم مين
ڏالتي نهي جس گهڙي حضرت سليمان ڪي وفات پائي اور جنون ڪو خبر نه

سي نڪالڻ پهاڙ سي نيچي ڏال دو فرشتون ني آيسي جڳه ڏالا ڪه وهان پهل
 پتي ڪجهه نه ته بهر ڪيف زمين پر آڪرايڪ مدت تڪ اس غم و الم مين
 روياء ڪي اور ايني حرڪت سي بهت شرمندہ هوي جب ڪه اس غم و الم
 مين ايڪ زمانه گذرا الله تعاليٰ ني رحم ڪري ان ڪي توبه ڪو قبول ڪيا اور گناه
 بخشا ايڪ فرشتي ڪو زمين پر بهيجا اُسي يهان آڪر زمين ڪهوڏنا هل جوڻا
 بونا ڪاٿنا پيسنا خمير ڪرنا روڻي پکانا ڪپڙا بننا سينا لباس بنانا به سب انڪو
 سگهيا جب ڪه اولاد بهت سي هوي جن بهي آڪر ملي درخت لگانا مڪان
 بنانا اور بهت سي صنعتين انڪو سگهائين آپس مين انڪي انڪي دوستيان هوين
 بهت مدت تڪ اسي طرح زندگي بسر ڪرتي ته پر جب ڪهي ابليس
 لعين ڪي مڪر و فريب ڪا مذڪور آجاتا هر ايڪ آدمي ڪو جنون ڪي طرف
 سي بغض و حسد ڪا خيال گذرتا جس گهڙي قابيل ني هابيل ڪو قتل ڪيا هابيل
 ڪي اولاد ڪو بهي خيال گذرا ڪه جنون ني اُسڪو سگهليا اسي اور بهي انڪو جنون
 ڪي ساڻه دشمني و عداوت هوي اور انڪي دفع ڪرني ڪي واسطي مڪر و حيلي
 ڪرني لڳي سحر افسون دعا تعويذ شيشي مين بند ڪرنا اور بهت سي عمل ڪه
 جسي جنون ڪو تڪليف پهچي عداوت سي ڪرتي ته اور هميشه اسي فڪر
 مين رهتي جب ڪه الله تعاليٰ ني حضرت اڌريس پيغمبر ڪو بهيجا انهن ني

فرشتون تي جو پھ حال ديکھا سب کي سب تابع هوئي اور آدم کو آب سي بهتر جانا عزازيل تي جب که پھ مرتبه آدم کا ديکھا اور بهي بغض و حسد تي اس کي ترقي کي اس فکرمين هوا که کسي طرح مکرو فریب سي ان کو دليل کيا چاهي

چنانچه ايت دن ناصح بنکر انکي پاس گيا اور کہا الله تعاليٰ تي جو تمکو بزرگي فصاحت و بيان کي عطا کي هي آج تک پھ نعمت کسي کو نهين دي اگر اس درخت سي تم گچھ کھاؤ تو اسي زياده علم و فضل تمھين حاصل هو اور هميشه بخوبي و آرام تمام يھان رھو کبھي موت نه آوي سدا چين کيا کرو جس گھڑي اس ملعون تي قسم کھا کر کہا مين تمھين نصيحت کرتا هون بي اس کي فریب مين آ گئي حرص سي پيش دستي کرکي اس درخت سي که جسي الله تعاليٰ تي کھانا منع کيا تها گچھ کھایا لباس بهشتي جو پھني هوئي تھي في آلفور سب بدن سي اتر پڑا درختون کي پتي ليکر بدن چھپائي لگي لنبي لنبي بال جو سر پر تھي وي بهي گر گئي ننگي هو گئي آفتاب کي گرمي سي رنگ متغير اور سياه هو گيا غرض رسوا هوئي حيوانون تي جو پھ حال ان کا ديکھا صورتين انکي انھين مکروہ معلوم هوئن نفرت سي بھاگي بي وہان نہایت دليل هوئي فرشتون کو حکم هوا که اب انکو بہشت

ڪا مَقْدُور نِهين ڪه ڄاڪر اُس ۾ چڙهه سڪي زمين وهان ڪي اچي هئا مُعْتَدِل
 هميشه آيا ۾ بهار ڪي رهڻي هين نهرين بهت سي جاري درخت هري هري
 ميوجات بڪثرت پهلي اور اقسام اقسام ڪي پهل (پهل) لڳي حيوانات وهان ڪي
 ڪسيڪو ستاتي نِهين طاير خوش الحان خوبصورت رنگ رنگ ڪي ڏالين
 ۾ بيٺي چڻچي ڪيا ڪرتي هين آدم و حوا وهان بخوشي رهن ڪي اُن
 دونون ڪي سر ۾ بال بهت بڙي بڙي پاڻون تلڪ لڻڪي تهي تمام بدن اُن ڪا
 بالون سي چها رهتا اسي نهايت زيب و جمال اُن ڪا تها نهرين ڪي ڪناري
 چمن مين بخوبي سير ڪرتي پهرتي اقسام اقسام ڪي ميوي ڪهاتي اور نهرين
 سي پاني پيتي بي محنت و مشقت ۾ سب ڪجهه ميسر تها هل جوڻا
 ڪهيتي ڪرنا پيسنا پکانا ڪاٽنا ڪپڙا بنا دھونا ۾ ايڪ بهي محنت اُنھين نه تھين
 جيسا اس زماني مين اولاد اُن ڪي اُن بلاون مين گرفتار هي جس طرح اور
 حيوانات وهان رهڻي تهي اُسي طرح بي دونون بحفظ و آرام تمام اوقات
 بسر ڪرتي ڪجهه غم نه تها اور جڻي درخت و حيوان وهان تهي سب ڪي نام
 الله تعاليٰ ني آدم ڪو بتلا ڏي اور فرشتون سي نام اُن ڪا پوڄا بي توجاڻي
 نه تهي حيران هوڪر چپڪي هو رهي آدم سي جس وقت پوڄا اُنھون ني
 پوڄهڻي هي سب ڪي نام بتلا ڏي اور فايدة و نقصان اُن ڪا سب بيان ڪيا

ڪرتي اور تُجھي پاڪ ڄاڻي هين الله تعاليٰ ني فرمايا جس فائدي کو هم
 ڄاڻي هين تمھين اُس سي کُجھ خبر نهين اور قسم هي مُجھ کو اپني ڪه آدم اور
 اُسکي اولاد کي بعد کسي ملڪ و جن اور حيوان کو زمين پر نهين رکنھي
 ڪا غرض ڪه جس گھڙي آدم کو الله تعاليٰ ني پيدا ڪرکي روح کو اُنکي جسم
 مين پھونڪا اور اُن سي حوا کو پيدا ڪيا اُس وقت تمام فرشتون سي
 فرمايا ڪه تُم سب ملڪر آدم کو سجدہ ڪرو اُنھون ني بموجب حُڪم الهي
 کي سجدہ ڪيا اور آدم کي تابع ھوئي مگر عزازيل ني سجدہ نه ڪيا جھالت
 و حسد کي باعث خدا کي حُڪم سي منڪر ھوا يہ سڄا ڪڍ آگي مين ريس
 و مالڪ تها اب اُن کا تابع بنونگا اس لي حسد و بغض سي آدم کا
 دشمن ھوگيا پھر الله تعاليٰ ني فرشتون سي فرمايا ڪه آدم کو جنت مين
 داخل ڪرو

غرض جس وقت آدم بهشت مين پھنجي جناب الهي سي ارشاد ھوا ڪه
 اي آدم تُم اپني قبيلي سميت اس بهشت مين رھو اور جو تمھارا جي چاھي
 خوشي سي کھاؤ مگر اس درخت کي پاس نه جاڻيو اگر اُس کي نزديڪ
 جاوگي تو گنهگار ھوگي يہ جنت جو الله تعاليٰ ني حضرت آدم کو رھني کي
 اُهي عطا ڪي ايڪ باغ هي پورب طرف يا قوت کي پھاڙ پر وھان کسي آدمي

نافرمانی اور گمراہی کُرنی لگی نبیوں کی وصیت و نصیحت کو نہ مانا اور تمام
 رُوی زمین پر فساد برپا کیا اُن کی ظُلم سی زمین اور جو رَہنوالی زمین کی
 تھی خدا کی درگاہ میں نالشی ہوئی اور فریاد و زاری کُرنی لگی جب کہ ایک
 زمانہ اور گُذرا اور اُن کی نفاق و ظُلم فی روز بروز ترقی کی تب اللہ تعالیٰ فی
 ایک فوج ملائکت کی رُوی زمین پر بھیجی انہوں فی یہاں آکر جنوں کو
 مارکر نکال دیا اور بہتوں کو قید و اسیر کر لیا اور آپ زمین پر رَہنی لگی
 چنانچہ عزازیل ابلیس لعین جس فی حضرت آدم و حوا کو فریب دیا انہیں
 قیدیوں میں تھا عُمراً سَکی بہت تھوڑی تھی کُچھ جانتا نہ تھا انہیں فرشتوں
 میں پرورش پائی اور سب رسم و رُسومات اُنکی اختیار کی جب کہ اُن کا
 عِلْم سیکھکر جوان ہوا اُس قوم کا سردار و رئیس بنا ہمیشہ اُسرو نہی کیسے
 احکام جاری کرتا جب کہ اِس پر بھی ایک زمانہ گُذرا اللہ تعالیٰ فی اُن
 فرشتوں سی جو رُوی زمین پر رَہتی تھی کہا خلیفہ زمین کا مین اُسکو کرونگا
 جو تم میں سی نہیں ہی اور تمہیں آسمان پر بلا لوںگا بی فرشتی جو ایک
 مدت سی یہاں رَہتی تھی یہاں کی جدائی کی سبب اِس بات کو مکروہ
 جانکر خدا کو یوں جواب دیا پیدا کیجیگا آپ اُس شخص کو جو رُوی زمین
 پر فساد اور خونریزی کری جس طرح کہ جن کُرتی تھی حال آنکہ ہم تسبیح

جس روز سي ٻيھ بي مروتِي اور بيدردِي بادشاه ني مادہ کي ديکھي هي اُسي
 دن سي اُپني شادي نهين کرتا بلڪه عورت کي نام سي سو سو کوس بهاگتا هي
 ملڪه ني جو ٻيھ بات سني تو قصه فغفور کا اُپني هي هم داستان جانا اور کها
 اِي مَصَوْر احوال ميرا اور اُس کا ايڪ سان هي ڪيونڪر مين ني مور کو بي رحم
 ديکھا اس واسطي مرد سي هاتھ اُٿاپا. اور اُس ني هرنِي کو بي درد سمجھڪر
 رنڌي سي ڪنارا ڪيا اگريهاري شادي اُس کي ساڻه هو تو ڪيا خوب هو آخر ڪار
 دوسري روز شهزادي ني اپنا وڪيل اُس کي پاس بهاجه اور اپنا نڪاح پڙهواني پر
 راضي هوِي

۾ه انتخاب ڪبا گيا هي ڪتاب اخوان الصفا مين سي

فصل انسان اور جنون کي مخالفت کي بيان مين

اگلي زماني مين ڪه خدا ني آدم کو پيدا نه ڪيا تها تمام روي زمين پر جن
 رهي تهي جنگل و آبادي اور دريا سب اُن کي عمل مين تها جب ڪه بهت
 دن گذري نبوت و شريعت دين و ملڪ اور بهت سي نعمتين حاصل هوئين

نقش و نگار ڪري اور جيسي تصويرين اس کا جي چاهي ويسي
 ڪهينجي

حاصلِ ڪلام وزير اس کي محل مين ڪيا اور اپني هي بادشاه کي تصوير معه
 شڪارگاه اس کي محل مين ڪهينجي شهزادي ني جو نقش و نگار و تصويرات
 کو ديکھا تو متعجب هوکر ڪهني لڳي يه تصوير کس کي هي اور يه کونسي
 جڳه هي اس ني عرض کي اي شهزادي يه تصوير چين کي بادشاه کي هي
 اور يه شڪارگاه اسي کي رهنمي کي مشابهه اپني هي اور يه جانور اور يه هرن
 اور يه بچي هرن کي انهن جانورون کي سي هيٺ رکھتي هين ايک دن
 يه بادشاه اپني پالاخاني پر بيٺا هوا صحرا کي سير ڪر رها تها اٺني مين ايک
 طرف سي ايسا سيلاب آيا ته بس اتفاقا ايک جوڙا هرن کا اپني بچون کولي
 هوئي کسي درخت کي نيچي بيٺا تها سيل کو ديکھتي هي هرن اپني جان
 کي دهشت سي بچون سميت هرن کو جهوڙ ڪر بي دردن کي طرح بهاگي هرن
 اس سي هرچند پکار رها لڳي هرن يه بيوفائي کا وقت نهين مڃهي مت
 جهوڙ اور ان بچون پر رحم ڪران سي منهن نه موڙ اس ني يه بات هرن کي
 نه سني اور ڪيا جانبي آب ڪهان چلي گئي اور وه هرن ماري الفت کي اپني
 بچون سي جدا نه هوا آخر اسي سيل مين بچون سميت ڏوب ڪيا اي ملڪه

ڪو خواب مين ديکھا ٿا اور مين اُس کي تصوير ايک کانڊ پر کھيڻچگر بر سر
 راه بيٺھ رھا ٿا جو کڙي اُدھر سي گذر ڪرڻا ٿا مين اُسي وھ تصوير ديکھاتا ٿا
 اور اُس کا نشان پوڄھڻا ٿا باري آڄ ايک فقير کھين سي جو آيا مين ني يھ
 تصوير اُسي ديکھائي اُس ني ديکھتي هي کھا کھ يھ تصوير روم کي بادشاهڙدي
 کي هي بادشاه اُس مڙدي سي بهت خوش هوا اور کھني لگا اي وزير آڄ هي
 کسي آدمي کو شهر روم مين بھڄوا کھ وھ اُس ملڪه کي خواستگاري ڪري وزير ني
 جناب بادشاه مين عرض کي جهان پناه وھ اپنا بياھ نھين ڪرتي بادشاه ني کھا
 اس مين کيا بيدھي مين نھين سمجھڻا وزير ني جو احوال طاؤس کا اُس
 فقير سي سنا ٿا جون کا تون بادشاه کي سامھني ظاھر کيا يھ احوال سنڪر
 بادشاه ني کھا پھر کيا کيا چاھي وزير ني عرض کي اگر حڪم هو تو مين جا وڻ
 اور تصوير خداوند کي اُسي ديکھائون جس صورت سي تُم اُس کي صورت خواب
 مين ديکھڪر عاشق هوئي هو وھ اُسي طرح ظاھر آپ کي تصوير ديکھڪر آشفته
 هو آخر کار وزير حضور پر نور سي رخصت هوا اور اُس ملڪ مين جا پھنچا اور
 اپني ٽين مصورون مين مشهور کيا يھ خبر اُس ملڪه کو پھنچي کھ ايک مصور
 تمھاري شهر مين لائني آيا هي کھ ايسا نه ديکھا نه سنا تب شهنڙدي
 ني کھا کھ اُس کو هماري پاس لي آو کھ وھ هماري محل مين کچھ

خانه داري نهين ڪرتي تب اُسَ ني ڪها مينِ اسَ بابت ڪو بهي خوب ڄاڻتا
 هون وُهَ ٻه سبب هي ڪه ڪسي وقت مينِ وُهَ شهزادي باره دري مينِ بيٺهي
 هوي ايڪ باغ ڪي سير ڪر رهي تهِي اور اُسَ باغ مينِ ايڪ طائوس ڪي
 جوڙي ني ڪسي درخت ڪي اوڀر انڌي ڏي تهِي اور آپس مينِ ملي هوي اُن
 انڌون ڪو سي رهي تهِي اُتي مينِ اُسَ گلستان مينِ آگ لڳي يهان تڪ ڪه
 تمام درخت و گل جل گئي بلڪه اُسَ آگ سي وُهَ بهي درخت بهڙڪ اُٿا
 جب اُسَ جوڙي مينِ سي نر ڪو آگ ڪي برداشت نه هوي ناچار ماده ڪو
 وهين جهوڙ ڪر آپ اُسَ آشياني سي پرواز ڪرگيا اور اُسَ ڪي مورني ني هرچند
 ڪها آي مور اس وقت مجھ ڪو اس آفت مينِ نه جهوڙ اگر تو ميرِ الفت
 سي نهين رهتا تون پر بهي رحم نهين ڪرتا اُسَ ني هرگز اُسَ ڪا ڪهنا نه مانا اور
 وهان سي اُڙهي گيا وُهَ مورني ماري مُحبت ڪي اُن انڌون پر سي نه اُٿي اور
 وهين جلڪر راکھ هونگي

شهزادي ني جس روز سي ٻه بي وفائي نر ڪي ڏيکي هي اُسي دن سي
 حال مرد ڪا نام نهين لپتي اور خانه داري نهين ڪرتي بلڪه اس بابت ڪا عهد ڪيا
 هي ڪه ڪمهي مرد ڪا نام نه لونگي وزير اس بابت ڪي سني هي نهايت خوش
 هوا اور جاکر اپني بادشاه سي عرض ڪري لگا ڪه جهان پناه ني جس شهزادي

تعلق سي جهڙا دي شاڊ ڪر دي

الهي اب مڃهي آزاد ڪر دي

مري شيرين دهن کي ڪجهه نه پوڄهو

جسي چاهي اُسي فرهاد ڪر دي

اتفاقاً اُن وزيرون مين سي ايڪ وزير ڪارِ مَصَوِّري ڄاڻتا ٿيا اُس ني به موجب

فرمايش بادشاه ڪي اُسي شهزادي ڪي شڪل ڪي موافق ايڪ تصوير ڪهائجي اور

آپ ايڪ گذرگاه مين جا بيٺا اور جو ڪوئي اڏهر اڏهر سي مسافر دور دراز ڪي

رستي سي آتا ٿيا توڙي به اُس سي بهي پوڄهتا ٿيا ڪه ٿو ني اس صورت ڪي

ڪهين عورت ڏيکي هي تو مڃهي خبر دي يا سني هو تو ڪه دي پر ڪوئي

شخص اُس کا جواب نه ڏيٿا ٿيا

اتفاقاً بعد ايڪ مدت ڪي ڪسي طرف سي ايڪ سياح آنڪر نڪلا اور اُس ڪي

پاس بيٺڪر ڪجهه ناشتا ڪرني لگا جب اُس وزير ني اُسي وه تصوير ڏيکاري اور به

بات ڪهي ڪه آي فقير سچ ڪه ٿو ني ڪهين اس شڪل ڪي رڻدي ڏيکي هي

تب اُس درويش ني ڪها بابا مين اُس سي خوب واقف هون به روم ڪي

شهزادي هي با وجود اس حسن ڪي آڇ تڪ اُس ني ڪسي ڪو شوهر نهين ڪيا

بلڪه مرد ڪي نام سي خفا هوتي هي تب اُس وزير ني پوڄها ڪه وه ڪس واسطي

گرنِي ضرور هُويٰ كِه اَنڪر اُس ني اِپني بادشاهه كو بيدار كيا اور وه چوڻڪتي
هي نيمچا ڪهينچ ڪر اُس كي پيڄهي پڙا اور وه اُس كي آگي سي بھاڱ ڪر
ڪسي كي گهر مين جاکر ڇھپ رها تب ٻه تيش مين بهرا هوا اِپني
تخت پر جا بيٺا اور موڇڻهون كو تاو ديني لگا اور هاڻه زانو پر مارتا تها اور
جامه گلي كا پهاڙتا تها بي اختيار هو هو ڪر غل مچاتا تها

ارڪان دولت ني عرض كي كِه جهان پناه آپ كو ڪيا هوا هي اُن خانه زادون
كو ٻه ڳچھ معلوم نهين هوتا اور اُس ني ڪيا ايسي تقصير كي هي كِه جس كي
واسطي قبله عالم ني اِتني تڪليف ڪهينچي ڳچھ ارشاد هوتا كِه هم بهي اُس بي
ادبي سي باز رهين اور نمڪ حلالي پر ڪمر باندھين تب بادشاهه ني اُن ٻه
رحم ڪهايا اور ٻه فرمايا كِه بھائي مين ابھي سوتي سوتي ڪيا خواب ديگھتا هون كِه
مين ڪسي بادشاهت مين ڳيا هون اور وهان كي شهزادي سي اختلاط ڪرتا هون
ڪيھي ميري هاڻه كي مچھي ليتي هي اور ڪيھي مين اُس كي پاعون پر اپنا سر
رگھتا تها اور چاھتا تها كِه ڳچھ ايڪ حظ دُنياوي اُٿا وڻ اِتني مين اُس وزير ڪم
بخت ني آڪر خواهه نه خواهه مڃھ ڪو جگا ديا اور زندگي سي بي مزه ڪيا اس
بات ڪو سُنڪر اُنھون ني عرض كي كِه خداوند وه شهزادي ڪيسي تھي تب
بادشاهه ني ايڪ آه ڪهينچي اور ٻه قطعہ پڙها

سي مَين اُسي اچھا کُرونکا غرض شہزادہ اُسي لي گيا اور ايڪ حُجري مِين
 دونون کو بٹھا کر نکل آيا خالص ني اُپني مُنہ کو اُس سانپ کي زخم پر رکھا اور
 زھر سب چوس ليا لڙکي اُسي وقت اچھي هو گئي تب بادشاہ شہزادي سي
 يھان تڪ خوش هوا کہ اُس لڙکي کا بياہ اُسي کي ساڻھ کر ديا اور اُپنا ولي عہد
 کيا کي دن کي بعد خالص اور مُخلص ني عرض کي اب ھم رخصت چاھتي
 ھين شہزادي ني کہا کہ يہ کونسا وقت ھي کہ رخصت مانگتي ھو خالص ني
 کہا کہ مَين وھي سانپ ھون کہ مَجهي گوشت اُپني بدن کا کھلایا تھ تو ني اور
 مُخلص ني کہا کہ مَين وھي مينڌڪ ھون کہ مَجهي سانپ کي مُنہ
 سي چھڑايا تھ اب اُميدوار ھين کہ اُپني اُپني گھر جاوين شہزادي ني دونون کو
 رخصت کيا

۲۸ نقل

نقل ھي کہ کسي وقت مِين چين کا بادشاہ نہایت عُمده تھ اور ايڪ
 وزير بھي عقلمند رکھا تھ اتفاقاً وھ ايڪ دن اُپني محل مِين بيخبر سوتا
 تھ اُتني مِين اُس کي وزير کو کُچھ ايسي ھي کار ملڪ مِين مصلحت

ڪو نوڪر رکها اور هزار روپي ڪا روز مقرر ڪيا شاهزاده هر روز هزار روپي ليڪر سوآپ خرچ ڪرڻا دوسوآن دونون ساڻهيون ڪو ديتا باقي خدا کي راه مين خيرات ڪرڻا

ايڪ دن بادشاه مڇهلي کي شڪار ڪو ڳيا اتفاقا اُس کي انگوڻهي دريا مين ڳر پڙي هر چند جست و جو کي وه هاتھ نه آئي تب شاهزادي سي ڪها ميرب انگوڻهي دريا سي نڪال لا شاهزادي ني اپني همراهيون ڪو ڪها ڪه بادشاه ني يون ارشاد ڪيا هي انهن بي عرض ڪي ڪه ٻه ڪونسا ڪام هي جو بادشاه ني تمهن فرمايا هي پهر مخلص ني ڪها ڪه خاطر جمع رڪهي ٻه ڪام مير هي مين بجا لاتا هون وونهين مخلص مينڌڪ ڪي صورت بنڪر دريا مين ڳيا اور غوطه مار ڪر انگوڻهي لي آيا شاهزاده اُس انگوڻهي ڪو ليڪر بادشاه ڪي پاس ڳيا بادشاه ني انگوڻهي لي لي اور اُس پر نهايت مهرباني فرماي

بعد ڪي دن ڪي بادشاه ڪي بيٺي ڪو سانپ ني کاڌا حڪيمون ني بهت سي دوا ڪي ليڪن ڪجهه فايده نه هوا تب بادشاه ني شهزادي سي ڪها ڪه ميري لڙڪي ڪو اچها ڪر شهزاده اُس بات سي حيران هوا اور اپني جي مين ڪهني لگا ڪه ٻه ڪام مير نهين خالص ني اپني عقل سي دريافت ڪيا اور ڪها ڪه مڇهي اُس لڙڪي ڪي پاس لي چلو اور ايڪ خلوتخاني مين هم دونون ڪو بڻهلاو خدا کي فضل

گوشتِ مزي دار کھان سي لایا سائپ ني سب احوال اُس سي کها تب سائپني ني کها جو شخص کي تيري ساڻه آيسا احسان ڪري پس ٽجھ ڪو بهي لازم هي کي تو بهي شڪر اُس کا بجا لوي اور اُس کي خدمت مين حاضر رهي

غرض سائپ آدمي کي صورت هوڪر شهزادي کي پاس گيا اور کهنِي لگا نام ميرا خالص هي ٻه چاهتا هون کي خدمت مين آپ کي حاضر رهون شاهزادي ني قبول ڪيا اور وه مينڌڪ جو اُس سائپ کي منهن سي جهوٽا تو لهو لھان اپني ماده کي پاس گيا اور ٻه سب احوال اپني ماده سي کها تب اُس ني کها اب تو اُس شخص کي خدمت مين جاڪر حاضر ره آخر مينڌڪ بهي سائپ کي طرح آدمي کي صورت هوڪر شاهزادي کي خدمت مين گيا اور کها کي نام ميرا مخلص هي آرزو رکھتا هون کي مين آپ کي خدمت مين نوڪرون کي طرح حاضر رهون شهزادي ني اُس ڪو بهي اپني خدمت مين رکها پھر وي تينون وهان سي چلي اور کسي شهر مين پهچي شهزادي ني وهان کي پادشاه سي جاڪر عرض کي کي مين آيسي شجاعت رکھتا هون کي اڪيلا سو آدمي سي لڙ سکتا هون اگر هزار روپي کا روز پاؤن تو خدمت عالي مين حاضر رهون اور جس وقت جو ڪام فرمايگا ونهين اُسي سرانجام ڪو پهچاؤنگا بادشاه ني اُس

۲۷ نقل

نقل هي ڪه ڪسي وقت مين ايڪ بڙا بادشاهه تها اور اس ڪي دو بيٺي تهي
 جب بادشاهه ني اس دنيا سي کوچ ڪيا تب تاج و تخت ڪا مالڪ بڙا بيٺا
 هوا اور اس ني چاهه ڪه جهوڻي بهائي ڪو مار ڏالي تب وهه بيچاره ڏرا اور اس
 شهر سي بهانگا بعد ڪيي روز ڪي ايڪ تالاب پر پهتجڪر ڪيا ديکها تهي ڪه ايڪ
 مينڌڪ ڪو سانپ پکڙي هي اور مينڌڪ غل مچاتا هي اور يهه دوهه پڙهتا هي
 يا رب آيسي وقت مين آيسا ڪوئي آهي

منهه سي جواس سانپ ڪي ميري جان بچائي

يهه دوههرا اس مينڌڪ سي سُنڌي هي شهزادي ني آيسا ڏانڻا ڪه ماري ڏر ڪي
 سانپ ني منهه جهوڙ ديا مينڌڪ پاني مين چلا ڳيا سانپ وهين ڪهڙا رها تب
 شهزادي ني سانپ سي شرمندگي ڪهينجي اور يهه بات اپني جي مين
 ڪهي ڪه ڪس واسطي مين ني نوالا اس ڪا اس ڪي منهه سي جهوڙايا يهه
 ڪيا ڪيا

آخر تهوڙا سا گوشت اپني بدن سي کات ڪر شهزادي ني سانپ ڪي آگي ڏال
 ديا اور وهه گوشت ڪي بوڙي منهه مين لِي اپني ماده ڪي پاس ڳيا اور اس
 ڪي ماده ني جس وقت گوشت ڪو ڪهايا وهه اس سي ڪهني لڳي ڪه تو يهه

غرض اُس قصيٰ بي يهان تڪَ طُول ڪَهيڻڇا ڪَہ سب زن و مرد اُس شہر ڪي
 جمَع ھوئي اور تماشا ديکھني لڳي تب اُن تماشاڻيون مين سي ايڪ پير مرد
 بي ڪها ڪہ ٻيہ قصيہ تُمھارا يهان قيامت تڪَ ڪسي سي فيصل نہ ھوگا تُم سب
 اُس شہر ڪو جاو ڪہ وہ يهان سي ڪيي ڏين ڪي راہ ھي اور وھان ايڪ درخت
 بہت بڑا پُرانا ڪھڙا ھي نام اُس درخت ڪا شجرۃ الحکم ڪھتي ھين جس ڪا
 مُقدمہ فيصل نہين ھوتا وہ اُس درخت ڪي پاس جاتا ھي اُس درخت سي
 ايڪ آيسي آواز نڪلتي ھي ڪہ جھوڻا سڄا معلوم ھو جاتا ھي اور اپنا مدعا بہ
 خوبي پاتا ھي

آخر وي ساتون شخص اس بات ڪي سُنتي ھي اُس درخت ڪي پاس اُس
 عورت سميت گئي اور سب احوال اپنا بہ خوبي اُس سي اظہار ڪري ڪها ڪہ
 آي درخت سچ ڪہ ڪہ ٻيہ عورت ھم سب مين سي ڪس ڪا حق ھي اُتني
 مين پيت اُس درخت ڪا بہت گيا اور وہ عورت دَوڙ ڪر سما گئي تب اُس
 درخت سي آواز نڪلي ڪہ تُم بي ٻيہ سنا ھوگا ڪہ ھر ايڪ چيز اپني اصل پر
 جاتي ھي جلو ھوا ڪھاو اور ٿنڌي ٿنڌي اپني اپني گھر ڪي راہ لو آخر وہ ساتون
 شرمندہ ھوڪر اپني گھر گئي

خَيَاطَ بولا کِه مَينِ اِس کا وارِث هُون کِس واسطِي کِه مَينِ نِي اِس نَنگِي کو حُرْمَت دِي اُور کِچَرِي پَهَنائي سُنارِ نِي کها کِه يِه دُلَهَن ميرا حَق هِي کيُونکِه مَينِ نِي اِسي ايسا گُهنا گُڙهڪر پَنهايا کِه بَنِي سِي بَنِي اُور زاهدِ نِي کها کِه يِه وَهِي کائُه کِي پُتَلِي هِي ميري دُعا سِي حَق تَعالِي نِي اِسي جانِ دِي سِواي ميري اُور کِس کا مَنه هِي جو اِس پر اَنگُه ڏال سَکِي مَينِ لُونگا

غرض يِه قصِيه بڙها اُور ايڪ شَخَصِ غَيْر اُس جُگه آگيا اُن چارون نِي اُس سِي اِنصاف چاها کيا وَه بهي اُس صُورت کو دِيکُهَتِي هِي عاشق هُوا اُور کُهني لڳا کِه يِه ميري بياهُتا هِي تُم سب اِسي فريب دِيڪر ميري گهر سِي نِڪال لاي هو اُور مُجَه سِي جُدا کيا هِي آخِر اُن چارون کو وَه غَيْر شَخَص کوٽوال کِي پاس لي گيا کوٽوال بهي اُس کو دِيکُهڪر مُبَتلا هُوا اُور کُهني لڳا کِه يِه ميري بهاڻِي کِي بي بي هِي وَه اِس کو اِپني ساٿه ليڪر سفر کوگيا تها شايد تُم نِي اُسي مار ڏالا اُور اِس کو لي بهاڳي هو

آخِر وَه کوٽوال اُن سب کو قاضي پاس لي گيا اُور قاضي بهي اُس پر آشفته هوڪر کُهني لڳا کِه تُم کون هو يِه ميري بانڊِي هِي مَينِ اِس کو مُدَت سِي تلاش کُرتا تها بَهت سا اسباب و زيور و نقد ليڪر بهاڳي تهي باري آج تُمهاري باعِث سِي مِلي اب وَه اسباب کهان هِي اُس کو بهي بتلاو

ڏيکها هونگا پهر اُس پُٽلي کا ڀيہ عالم هُئا کيہ بيان نہيں هو سکتا ايڪ جي هي
 ٿلڻا باقي ره گيا تها کيہ اُس زرگر ني زاهد کو اُٿا ديا اور آب سورها زاهد اُٿي
 هي وضو ڪري عبادتِ الهي مين مشغول هُئا بعد ايڪ گهڙي کي کيا ڏيکها
 هي کيہ ايڪ عورتِ حسين سامهني گهڙي هي پر وه نه هلتي هي نه ٿلي
 تب اُس ني معلوم کيا کيہ ڀيہ انهن تينون کي ڪارستانين هين اب مڃي ڀي
 اپنا ڪمال ڏيکها پڙا مين ڀي خدا کي فضل و ڪرم سي ايسا ڪمال ظاهر ڪون
 کيہ اس بيجان کو دعا سي جاندار ڪون تاکي ڀي ڀي ياد ڪرين کي عبادت
 ڪرنيوالي ايسي هئي هين آخر وه زاهد بعد نماز کي جناب ڪريم مين ڀي
 اختيار رو رو ڪر دعائين مانگي لگا کيہ اي خالق زمين و آسمان کي واسطي
 اپني خداوندي کي اس تصوير چوي مين جان دي اور گويا ڪر کيہ مين ڀي
 آبرو اپني يارون مين پاؤن باري ڀي التجا اُس کي جنابِ الهي مين
 قبول هُئي

اسي گهڙي اُس پُٽلي مين جان پڙي اور آدميون کي طرح سي باتين ڪري لڳي
 جب رات آخر هُئي اور آفتاب نڪلا اُس پُٽلي کو ڏيکهر وي چارون عاشق
 هُئي اور ايڪ سي ايڪ قصيه ڪري لگا نيجارني کها کيہ مين اس کا مالڪ هون
 ڪيونڪ اس کاڻه کو مين ني آدمي کي صورت تراش ڪر بنايا هي مين لونگا

ڏاڻي موٽي سي ڪاٿي اور اُس کي ايڪ پُٽلي نهايت حسين اُپني ڪاريگري
سي بناڪر تيار ڪي

بعد پهر ڪي اُس درزي کو چونڪاڪر آپ سو رها اور وه درزي بهي اُپني بيداري
کي خاطر گُجه سوچني لگا ڪه جس کي سبب سي پهر بهر جاگي اُتني مين
سامهنِي سي وه پُٽلي نظر آئي تب اُپني جي مين ڪهنِي لگا ڪه نيجار ني
اُپنا هنر ڏيکڙائي کو يه صورت چوي بناي هي پس مين بهي اسي ايسي
ڪپري سي سا ڪر ٽهڪ ٽهاڪ پنهائون ڪه اس کا دونا حسن نڪلي آخر
اُس ني بهي اُپني ڪاريگري سي اسي ايڪ پهر مين ايڪ جوڙا نهايت عمدہ
دلھنون کا سا بنايا اور اُس پُٽلي کو پنهنا سناڪر آپ سو رها تب وه
زرڪر اُپني جاگني کا گُجه سبب ڏهونڏني لگا ڪه اُتني مين وه پُٽلي دور سي
ڪپري پهنِي هومي ڏيکڙائي دي تب اُپني دل مين ڪهنِي لگا ڪه اُن دونون ني
اُپنا کسب ڏيکڙايا پس مڃه کو بهي لازم هي ڪه مين اُپنا هنر ظاهر ڪرون
اور اس پُٽلي کو ايڪ نئي گڙهت کي گهنِي سي آراسته ڪرون تاڪه وي بهي
معلوم ڪرين ڪه يه ايسا هي

يه بات اُپني دل مين ٿهراڪر ايسا گهنا گڙهڪي اُسي پنهنايا ڪه وه پُٽلي اور بهي
خوبصورت هو گهي اغلب هي ڪه اس ساخت کا زيور آج تڪ ڪسي ني نه

راہ گیر جوان کو جھگڑتی دیکھ جمع ہو گئی تھی انھوں نے بیچ بچاؤ کر کے ان سے پوچھا کہ تم کیوں آپس میں لڑتی ہو اسکا سبب کہو انھوں نے سب ماجرا کہ سنایا سنتی ہی ان میں سے ایک شخص بولا کہ بھائی تمہاری وہی مثل ہی کہ موت نہ کپاس کولی سے لٹھا لٹھی

۲۶ نقل

نقل ہے کہ کسی وقت میں ایک بڑھئی اور سنار اور درزی اور زاہد چاروں آپس میں مل کر کسی شہر میں گچھ کمانی کو چلی اتفاقاً ایک دن سوای منزل کی کسی جنگل میں شام کی ہوئی سی رہ گئی اور آپس میں کہنی لگی کہ آج کی شب اس جنگل میں رہی اور پاسبانی کیجی کہ اس بیابان میں ہر ایک چیز کا خطرہ ہے بہتر یہ ہے کہ ہم چاروں ایک ایک پھر جاگین اور چوکی دیں خدا کی فضل سے صبح کی وقت اپنی منزل مقصود کو بخیریت پہنچیں یہ بات ہر ایک نے پسند کی اور پہلی پھر کی چوکی بڑھئی کی زمی ہوئی اور وہی سب سو رہی بعد ایک گھڑی کی اس نتجاری نے اپنی جاگنی کی واسطی ایک بسولا لیکر کسی درخت کی

ڪها ڪه بهائي ڏيکھو حرام ڪا مال مُفت جاتا هي اور ڪسي ڪي ڪام
نهيڻ آتا

اس بات ڪي سُنتي هي ڪايتھ في بيٺي سي ڪها ڪيون بابا جان دُنيا ڪي زبان سي
بچني ڪي ڪوئي اور تدبير هو تو ڪرو مڃهسي تو اب ڪچھ نهين بن آئي لا جواب
هو بيٺا بولا لاا جي تُم سچ فرماتي تهي دُنيا بُري جگه هي ڪر توڌر نه ڪر تو
بهي ڏر اس ڪا ڪچھ علاج نهين

۲۵ نقل

دو زميندار اپني گانو سي ڪهين ڪو چلي جاتي تهي راه مين ايڪ ٻچاس ساڻھ
بيگهي اچهي زمين ڪا قطعہ ڏيکھ ڪر اُن مين سي ايڪ في ڪها ڪه بهائي به
جگھ اگر هماري تمھاري هاڻھ لڳي تو ڪيا ڪرو بولا مين تو اپني حصي ڪي زمين
مين پھلوري لڳا وڻ ڪھو تُم اپني جگھ مين ڪيا ڪرو ڪي ڪها مين اپني گاڻن بهينسين
چراونگا اس في ڪها بهلا مانو يا بُرا مين تو اپني باغيچي ڪي پاس نه چراڻي
دُونگا وه بولا تمھارا ڪچھ اجارہ نهين هي مين اپني زمين مين جو چاهونگا سو
ڪرونگا غرض اسي طرح هڏا تڏي ڪر ڪي لڳي هاڻها پاڻي ڪرني اس مين ڪي ايڪ

۲۴ نقل

ڪوئي ڪايتھ هميشه اپني بيٺي ڪو سمجھاتا اور ٻه ڪهڻا ڪه بابا جان دنيا بري جڳهه هي ڪرتو ڏر نڪر تو بهي ڏر اسڪا بيٺا سُنڪريه جواب ديتا لاا جي بري بري ڪي واسطي هي ڪرتو ڏر نڪر تو نه ڏر غرض جب نه تب اُن دونون مين بهي گفتگو هوتي ايڪ روز اُسني اپنا وه گهوڙا سَواري ڪو منگوايا ڪه جس پر ڪي بهي سوار نهوا تنها اور ڪهلا پلاڪي خوب تيار ڪيا تنها گهوڙي ڪي آتي هي باپ ني بيٺي سي ڪها بابا جان اس پر تم سوار هو هم ديکھين بيٺي ني بهي ٻنهي ڪها بدان بهت سي ڪها سني ڪي بعد اسڪا باپ هي سوار هوا اور بيٺا پڇهي پڇهي ديکھتا چلا

اس مين ڪي ايڪ شخصون ني ديکھ ڪر ڪها ديکھو ٻه ڪيا ڪم بخت هي ڪه قبر مين پانو لڻڪا چڪا اور تو بهي اسڪي هوس نهين گئي جوان بيٺا پڇهي جوئي چڻڪاتا آتا هي اور آب گهوڙي پر چڙها جاتا هي ٻه سن وه اتر پڙا اور بيٺي ڪو چڙها آب پڇهي پڇهي ديکھتا چلا پهر ڪي آڏمي ديکھي بولي ڪه ديکھو ٻه ڪيا نالائق و نا خلف هي جو آب سوار هو باپ ڪو جلو مين ڏوڙاتا هي ٻه سن آگي بڙه وي دونون چڙه لئي تب ڪوئي بول اُٿا ڪه بي ڪيا مسخري هين جو ايڪ گهوڙي پر دولت لئي هين يون سن وي دونون اتر پڙي اور ساڻس ني گهوڙا ڏريال يا بي پڇهي پڇهي ديکھتي چلي تب انهن ديکھ ايڪ ني ايڪ سي

غلام ني فريب ڪهاڪرات کي وقت جب بادشاه سوگيا هاتھ اُس کي انگوڻهي
 کي طرف بڙھايا اور آهسته آهسته انگلي سي نکالتا تها ڪه يڪبارگي بادشاه چونڪ
 پڙا اور غلام سي ڪها آي بيوقوف يه ڪيا ڪام هي جو تُو ڪرتا هي غرض غصي هوڪر
 اُسکي قتل ڪا حڪم ڪيا اُسکي بدن پر سي ڪپڙي اُتارتي هي بادشاه کي نظر اُس
 داغ سياه پر پڙي بيهوش هو گيا اور جلال ني اُسکي قتل ڪرني مين توقف ڪيا
 جب بادشاه هوش مين آيا لڙڪي ڪو چهاڻي سي لگايا اور ڪها آي نور چشم مين
 ني وزير کي بات نه سني اور تجھي ڪميني موجي کي صحبت مين رکها اس
 لبي آفتون مين پڙا اور آيسي غم و الم مين رها لڙڪي ني بهت سي معذرت کي
 اور ڪها جوھري کي دوستي کي سبب مجھ سي آيسا برا ڪام هوا هي بادشاه ني
 جوھري ڪو سزا ڏي اور اپني فرزند عزيز ڪو نصيحت کي ڪه پهر ڪمينون کي
 صحبت کي ڪرد نه پھرنا اور هميشه عالي منش دانائون کي ساڻه گذران ڪرنا ۽
 اس قصي ڪا فايده يه هي ڪه ڪم ذاتون کي صحبت آزاد ڪو غلام اور غلام ڪو
 خراب ڪرتي هي

صبرِ اختيارِ کيا اور دل مين اُپني کها جو کوئي عقلمند دولت خواهون کي بات نه سنيگا يهي اُسي درپيش هوگا

نمک حرام بي وقوف کم بخت موجي ني شاهزادي کو شام کي ملڪ مين ليجاگر قيمتي جواهر جهين ليئي اور اُس کو ايڪ مسافر سوداگر کي هاتھ بيچ ڏالا سوداگر ني غلام کو مول ليکر دس برس تڪ تربيت کي جب اُسني اچي آداب سيکي تب بطور تحفي کي فارس کي بادشاه پاس کي شهره اُسکي بخشش کا سنا تها لايا شاهزاده جو جهٽ پني مين جدا هوا تها بادشاه ني اُس کو نه پهچانا بهت سي روپي ديکر اُسي مول ليا اور خاص غلامون کي زمري مين داخل کيا جو آثارِ دولتمندي کي اُس کي چهي اور پيشاني سي ظاهر تهي بادشاه اُسکي تربيت مين کوشش کرني لگا تهوڙي سي عرصي مين معتمد هوا اور حضوري خدمت مين اُسني سرفرازي پائي اس مين ايڪ جوهرِي سي جو هميشه خزاني مين رهتا تها اور جواهر خاني کا مقيم تها دوستي هوئي اُس بد گهر جوهرِي ني اُس غلام کو کي جسني کمينون کي ساڻه پرورش پائي تهي قريب ديا اور کها کي سوي وقت بادشاه کي هاتھ سي انگوڻهي نکال کر مڃي لاي تو ايڪ نيڪ ساعت تيري انگلي مين پهاون ليکن اس شرط سي کي تو مڃي وزير اپنا کري اُس انگشتری مين ايڪ نقش هي جو کوئي اُسکو اچي ساعت مين پهي بادشاه هوئي

سب بي هوش هو گئي تب شاهزادي کو ايک بڙي سي صندوق کي اندر
 لٽاڪر ايک جلد رو سانڌڻي کي پيڙهه پر باندھ ڏيا آپ اور کي غلام تيز رفتار
 گهوڙون پر سوار هوئي اور دو کوتل گهوڙي ساڻه لي کي اور راه کي کھاني
 پيني کا سر انجام ليڪر باغ سي نڪلي دن اور رات چلتی تھي آخر تھوڙي
 دنون مين اُس بادشاه کي ممالڪ محروسه سي نڪل اور ملڪ مين
 پہنچي

پهان بادشاه زادي کي غلام اور خدمتگار دو پھر دن تلڪ بي هوش پڙي تھي
 اور کسي کو اُن کي حال پر اطلاع نه تھي آخر باغبان ني سونا اُن کا حد سي
 زياده ڏيکھ کر خبر لي اور احوال سي اُن کي واقف هو روغن بادام پُراني سرکي
 مين ملاڪر هر ايک کي ناڪ مين ڏالا اُسکي سنگھاتي هي هوش مين آئي جو شاه
 زادي اور موچي کا نشان نپايا ملڪه آفاق سي جاکر عرض کي وه سوار هو باغ
 مين آئي اور حڪم کيا که لوگ اُن کا پيڇها کرين اور کوشش بجا لاوين موافق
 حڪم کي لوگون ني بهتيري جست و جو کي پر کھين نشان نه پايا اور ملڪه دن
 رات آتما کي درد سي روتي اور زمين پر سر پٽکتي تھي پهان تلڪ که اسي غم
 مين روتي روتي جان سي گذر گئي

جب پھ خبر بادشاه کو پہنچي شھر مين اپني آيا اور ماتم داري کرکي اُسي

بادشاه في كفش دوز کو بلواکر نوازِ شين کين اور فرمايا کہ تُو ميرا همسايه هي اور ميري اس جگر گوشي في تجھ سي اُلفت پيدا کي هي چاهي کي اسکي احوال سي بخوبي خبر دار رهي آيسا نهو کہ اسي کوي بُرا کام ظاهر هو اُسي عرض کي ميرا کيا حوصله کہ لايق اس خدمت کي هون پر جو جهان پناه توجه فرمائي هين اُميد هي کہ آپ کي توجه سي جو اُسير کي تاثير رگھتي هي جهان تکت هو سگيا اچهي خدمت بجا لاوڻگا غرض موجي في اسکي حفاظت وخدمت مين بهت سي کوشش کي شاهزادي کو اُسي اور اُلفت هوي اتفاقاً بادشاه سفر کو گيا اور شاهزادي کو اُسکي اعتماد پر چهوڙا کسي جشن مين بادشاه زادي کو قيمتي جواهر پھناکر باغ کي سير کو ليگي اُس بد ذات موجي في ديکھا کہ ايک تاج مرصع اُسکي سر پر هي اور خلعت پر تکلف جواهر نگار گلي مين ‘خبائت جبلي اُس بد ذات کي حرکت مين آئي اور دل مين سوچا کہ يہ تاج و خلعت اور دُر و جواهر هزار سوداگر کي پونجي هو سکتی هي اب تو بادشاه سفر کو گيا هي صلاح يہ هي کہ اس لڙکي کو اُتھا کسي دور دراز شهر مين لڇا کر زيور اسکا بڙي مول کو بيچون اور پونجي اپني کرون آخر اُس کم بخت کميني في اس راز کو اپني کسي معتمد غلام سي کھا اور کچھ نشا بي هوشي کا بادشاه زادي کو اور اُسکي غلامون خدمتگارون کو جو حاضر تھي اس طرح کا پلايا کہ

۲۳ نقل

نقل هي ڪه فارس ڪي بادشاه ڪي يهان ايڪ بيٽا پيدا هوا اُسڪي شاني پر هٽيلي
 ڪي برابر ايڪ سياه داغ تها بادشاه اُسي ديگهڪر حيران هوا اور داناون سي اُسڪي
 خاصيت پوڄهي سڻون في جواب ديا ڪه حڪيمون في يه مقرر ڪيا هي ڪه جيڪي
 اسطرح ڪا داغ هو بادشاه هوتا هي پر اُسڪو بڙي بڙي خطري پيش آي هي بادشاه
 اس بات سي گجه خوش هوا اور گجه مغموم پر هميشه اُسڪي حفاظت ڪرڻا هي
 جب وه چوده برس ڪا هوا شاهزادي ڪي محل ڪي نزديڪ ايڪ پاڇي اور
 بد خو موجي رهتا تها بادشاهزاده هميشه اُسڪي گهر مين آتا جاتا اور ڪهلا ڪرڻا
 يهان تلڪ ڪه اُسي بڙي الفت هو گهي وزير في ڪها جهان پناه لڙڪون ڪو ڪمينون
 ڪي صحبت مين رگها خراب ڪرڻا هي تهوڙي سي عرضي مين اُنڪي خوبو لڙڪون
 مين اثر ڪرڻي هي ڪه آدمي ڪو جيسي صحبت پڙي هي ويسا هي اُسڪا مزاج
 هو جاتا هي چاهي ڪه شاهزاده موجي ڪي صحبت سي پرهيز ڪري بادشاه في
 فرمايا ڪه وه بچه نادان هي اور موجي سي اُسي الفت هو گهي هي اگر اُسڪي
 صحبت سي باز رگهون آڙده هوگا اور مبادا اس غم سي بیمار هو جاوي ڪٿني روز
 صبر ڪيا چاهي جب بڙا هوگا نصيحت ڪرڪي اُسڪو موجي ڪي صحبت سي باز
 رگهينگي وزير چپ هو رها

ٻيہ ڪُهر اُن دونون کي اُس ڪوٺهري ميں قيد ڪيا اور فرمايا ڪه صبح ڪو بعد نماز کي
 تمہين قتل ڪرؤنگا ٻيہ ڪُهر قاضي جي اندر گئي اورو ٻي دونون اُسي جڳهه قيد رهي
 جب آدھي رات گذري تب اُسکي جو رو ٺي ڪها اگر تُو ٺي اُسکي تهيلي ٺي هي
 تُو مجھي بتا دي ڪهان رکهي هي اور نهين تُو اُس تهيلي کي ساڻه هماري بهي
 جان جاويڳي ٻيہ قاضي بي تهيلي ٺي هم ڪو هرگز جيتا نه ڇهوڙيگا تب اُس سٺار
 ٺي ڪها ڪه فلاني جڳهه جهان ميري چار پاڻي ٻڄهي هي ونهين وه تهيلي بهي گري
 هي ٻيہ بات اُن دونون شخصون ٺي اپني ڪانون سي سٺي اتني ميں صبح هوئي
 جب قاضي ٺي اُن چارون ڪو ڪچهري ميں بلوايا اور اُن دونون شخصون سي پوڄها
 ڪه سچ ڪهو رات ڪو اُن دونون ٺي آپس ميں ڪيا باتين کي تهين تب قسم کي رو
 سي اُنهنون ٺي جو سٺا تها سو ڪه ديا قاضي ٺي اُس جڳهه سي وه تهيلي اپني لوگون
 کي هاڻه منگوا ڪر سپاهي ڪمي حوالي ڪي اور سٺار ڪو سولي دي

بعد ڪيئي ڏن ڪي اُس تهيلي ڪو سپاهي ڦي سُنار سي طلب ڪيا تب وُه ڪهني
لڳا آي سپاهي تُو ڦي اِسي واسطي مُجھ سي آشنائي ڪي تهِي ڪه تَهْمَت لڳاوي
اور مُجھي چور بناوي بهلا تهيلي تُو ڦي مُجھي ڪب ڏني تهِي تُو جهوڻه ڪهتا هي
ڪيا خوب اب تُو يهان سي جا اور ڪسي بڙي مال دار پر تَهْمَت لڳا جس ڪي
سبب سي ڪُجه مزه اُٿاويگا اور مُجھ غريب ڪي ستاني سي ڪيا پايوگا مين تَجھي
اِٺا دوست ڄاڻتا ٿا اور يه ڪب معلوم ٿا ڪه تُو دشمن هوگا اب جهوڻه سچ
لڳاڪر مُجھ سي مال ليا ڇاهتا هي مثل مشهور هي اُٿي چور ڪُتوالي ڏانڌي
جهوڻهي ڪي آڳي سچا رو مري

آخر ڪار اُس سپاهي ڦي به لا چاري قاضي ڪي پاس جاڪر فرياد ڪي اور يه حقيقت
مُو بمواس سي ڪهي جب قاضي ڦي اُس سي پوڄها ڪه اس بات ڪا ڪوئي گواه
هي اُس ڦي ڪها حضرت سلامت ساڳهي ڪوئي نهين قاضي ڦي عقل سي معلوم
ڪيا ڪه يه قوم سُنارون ڪي دغا باز هوتي هي ڪُجه تعجب نهين اس سُنار ڦي
خواه مخواه دغا باري ڪي هوڳي اس احتمال پر قاضي ڦي سُنار ڪو اور اُس ڪي
سُنار ڦي ڪو بلوا بهيجا اور هر چند دم و دلاسا ديگر پوڄها پر اُنهن ڦي سوا انڪار ڪي
هرگز اقرار نه ڪيا تب قاضي ڦي ڪها مين خوب ڄاڻتا هون مقرر تُو ڦي اُس ڪي
تهيلي اُڙاي هي جب تڪ اُس ڪي تهيلي نه ديگا تب تڪ تَجھ ڪو نه
جهوڙونگا

وہ زرگر اُس نتجار کي پاؤن پر گر پڑا اور منت کُرنی لگا کہ آی یار اگر یہ حکمت
تُو ني اپنا حصہ ليني کي واسطی کي هي تو اپنا حصہ لي اور میری لڑکي مجھے
دي اُس ني کہا کہ آی سُنار تُو ني بڑا گناہ کیا هي اور امانت مین خیانت کي
هي اگر اب جھوٹ بولنا چھوڑ دي اور دغا بازی کي توبہ کری تو شاید پھرتیری
بیٹی اپنی اصلی صورت پر آوین غرض اُس زرگر ني اُسکا حصہ دیا اور اپنی بیٹی
اُس سي لِي

۲۲ نقل

کسی شہر مین ایک سُنار نہایت مالدار تھا اور ایک سپاہی اُس سي بہ دل
دوستي رکھتا تھا اُس کي آشنائی کو سچ جانتا تھا اتفاقاً اُس سپاہی ني ایک
تھیلی اشرفیوں سي بھری ہوئی کہیں سي پائی اور نہایت خوشي حاصل کي
اور اُس کو کھول کر گنا تو اڑھائی سو اشرفی تھی وہ سپاہی تھیلی لِي ہوئی
خوشي خوشي سُنار کي پاس گیا اور کہنی لگا میری بخت اچھی تھی جو بي
رنج و محنت اس قدر زور راہ سي مین ني پایا حاصل کلام وہ تھیلی اُس سُنار
کو سونپی اور یہ بات کہی کہ بھائی یہ میری امانت اپنی پاس رھنی دي
جب چاہونگا لي لونگا

آخر ۾ قصيہ قاضي کي روبرو ٿيا اور قاضي ني پوڄها ڪه آي بڙهي آڏمي کي لڙڪي خرس کي ٻڄي ڪيون ڪر هوي تب اس ني ڪها ڪه پير و مرشد وو دونون ميري سامهني آيس مين ڪهيلي تي هي اور ڪشتي لڙتي هي زمين پر ڪرڻي هي خرس کي ٻڄي هوگي قاضي ني ڪها ڪه ۾هه بات مين ڪس طرح سي سچ جانون تب نتجار ڪهني لگا ڪه خداوند مين ني ڪتاب مين لکها ديکها هي ڪه ڪسي وقت مين ايڪ گروه انسان ڪا خدا ڪي غضب سي حيوان هوگيا تها ليڪن عقل اس گروه کي جون کي تون رهي تي اور اُلفت و محبت بهي ويس هي لازم ۾هه هي ڪه اس وقت دربار عام مين ان ٻڄون ڪو سب اهالي موالِي کي سامهني منگواڪر اسڪي روبرو ڪڍجي اڪرو اس کي لڙڪي هونگي تو اس سي اُلفت ڪرينگي اور نهين تو جو جي چاهيگا سو مڃهي ڪڍجيگا

۾هه بات اسڪي قاضي ني پسند ڪي اور ان ٻڄون ڪو منگواڪر اس زرگري آگي جهڙوا ديا وي اس صورت کي سبب سي آشنا هو رهي تي با وجود اس بهي ڪي بي اختيار ڏٺو ڪر اس سي جا لپڻي اور اسڪي پاڻن پر منهن ملني لگي اور اسڪي بغلن مين سر ڏالني تب قاضي ني ڪها ڪه آي سنار دغا باز سي دونون تيري لڙڪي هين مڃهي يقين هوا بس اب ادھر آ اور ان دونون ڪو اُٿاڪر اپني ڪهر ليجا ناحق ڪيون شرارت ڪرنا هي اور اس غريب نتجار سي لڙتا هي تب تو

اُور قصيہ کرنا مناسب نہ جانا چپکا ہو رہا بعد کئی دین کی ایک پتلا چوہی
 اُس بڑھئی فی اُسی سُنار کی صورت بنایا ویسی ہی کپڑی اُسی پہنائی اُور دو بچي
 خرس کی کہین سی لایا اُور اُس پتلی کی آستین اُور دامن میں کچھ کچھ اُن
 بچون کی کھانی کی چیزیں رکھ دیں جب اُن کو بھوکھ لگتی تو اُس بُت کی
 پاس جاتی اُور جو اُس کی آستین سی یا دامن سی پاتی سو کھاتی اُور اپنی
 جی میں جانتی کہ ہمارا باپ یا مان جو کچھ کہ ہی سو یہی ہی اُور یہاں
 تک اُس پتلی سی آشنائی رکھتی تھی کہ ہر روز اُلفت سی اُس کی دامن پر
 آکر بیٹھتی تھی

جب خرس کی بچون کو اُس صورت سی مہر و محبت ہوئی تب بڑھئی فی
 سُنار کی اُور اُس کی عورتوں کی ضیافت کی بلکہ ہمسائی کی عورتوں کو بھی
 بلایا چنانچہ سُنار کی جو رو اپنی دو لڑکوں کو ساتھ لیکر اُس کی گھر گئی نجار
 اپنی گھات میں لگ رہا تھا بعد دو گھڑی کی اُس سُنار اُور سُنارنی کو غافل پا کر
 اُن دونوں لڑکوں کو چھپا رکھا اُور اُن خرس کی بچون کو چھپ کر غل مچانی لگا
 کہ ہی ہی بی لڑکی سُنار کی خرس کی بچي کیوں کر ہو گئی یہ بات سنتی
 ہی وہ سُنار باہر سی بی اختیار روتا ہوا آیا اُور اُس کی گھر پکڑ کر کہنی لگا
 ابي جھوٹہ کیوں بگتا ہی کہین آدمی بھی جانور ہوئی ہیں

دو برهمن اُس بُتخاني سي جاتي اور پهر نه آتي اگر کوئي پوڄهتا ڪه ٿم ني ڪيون
 اُس بُتخاني ڪو جهوڙا تو وي يهي ڪهتي ڪه ڪئي دن سي دو برهمن ايسي دهرم
 مورت صاحب لاج پوجا ڪرني والي آي هيئن ڪه ايڪ دم بهڳوان ڪي دهيان سي
 سر نهين اُٿيائي اور ڪسي سي آنڪه نهين ملائي اس واسطي هم چلي آي هيئن
 ڪيون ڪه ان ڪي برابر هم سڀوا اور تپشيا نهين ڪر سڪتي

جب ان دونون ڪي سوا اُس بُتخاني مين اور کوئي نه رها تب انهن ني شب
 ڪو فرصت پاڪر ڪئي بت سوني ڪي چراڪر اپني گهر ڪا رستا پکڙا اور وي نزديڪ
 شهر ڪي پهنچ ڪر ڪسي درخت ڪي نيچي ان بتون ڪو گاڙ ڪر اپني اپني گهر ڪي
 بعد آدهي رات ڪي سنا اڪيلا جاڪر ان بتون ڪو وهان سي اُکهاڙ ڪر اپني گهر لي
 آيا اور صبح ڪو جاڪر اُس نتجارس ڪهني لگا ڪه آي بڙهي بي ايمان جهوڙهي دغا
 باز چوڻي ميري آشنائي ڪا پاس نه ڪيا اور ايسي قديم دوستي مين خلل ڏالا ڪه
 ان بتون ڪو تو چرا لايا اس بي ايماني سي ڪي برس جيڳا اور ڪي دن گذران
 ڪريگا ڪيا خوب اڄ زماني مين دوستي ڪا بهي اعتبار نه رها

وه اُس ڪي باتين سن ڪر دل مين حيران هوا ڪه يه ڪيا بکٽا هي آخر لاچار هوڪر
 ڪهني لگا ڪه آي زرگر جو ڪيا سو ڪيا اور جو هوا سو هوا جاتي دي مين جانتا هون
 خدا ڪي واسطي مجھ پرست بهتان باندھ از بس ڪه وه عقلمند تها اُس سي لڙنا

جب وہ جگہ کھوئی اور بلبل کی بات سچ ہوئی کہا آی بلبل عجب ہی
 کہ آفتابہ زمین کی نیچی توجی نظر آیا اور دام خاک کی اوپر تو فی نہ دیکھا
 بلبل فی جواب دیا تو نہیں جانتا ہی جب قضا پہنچی نہ دیدہ دانش میں
 روشنی رہی نہ تدبیر عقل کی کچھ فائدہ کری

۲۱۰ نقل

کسی شہر میں ایک بڑھی اور گنار سی ایسی دوستی تھی کہ جو کوئی انہیں
 دیکھتا تھا سو یہی کہتا تھا کہ یہی عاشق و معشوق ہیں اگر یہ نہیں ہیں تو
 ماجائی بھائی ہیں اتفاقاً وی دونوں سفر کو گئی کسی شہر میں جاکر مفلس
 ہوئی اور آپس میں کہنی لگی کہ اس شہر میں فلاں جگہ بٹخانہ ہے کہ اس
 میں کئی بت سونی کی ہیں یہاں سی برہمنوں کی صورت بن کر چلی اور
 عبادت میں مشغول ہو جی کسی وقت فرصت پا کر دو چلے بت چرائی اور
 مزی سی ان کو بیچ کر گذران کیجی

یہ بات ٹھہرا کر وی دونوں اس بٹخانی میں گئی اور عبادت کرنی لگی وہاں کی
 برہمنوں فی جو ان کی عبادت دیکھی تو سب شرمندہ ہوئی اور ہر روز ایک

ديکھڻي ڪو نڪلا تها ايڪ بلبل ڪو ڏيکها ڪه منھ ڪو گل ڪي صفحي پر رکھي
 ڇڻجھي مار رھي تھي اور اُسڪي رنگين پتيون ڪو اُپني تيز چونچ سي توڙي
 تھي باغبان گل ڪي پریشان ڏيکھ بيسر هوا اور بلبل سي رنجيده هوڪر فريب ڪا
 جال راه مين ڇڻجھايا اور حيلي ڪي داني ڌال ڪر اُسي پڪڙ پنجري مين بند ڪيا اُس
 بيدل بلبل ني طوطي ڪي مانند زبان ڪهولي اور ڪها آي عزيز مجھ آزرده خاطر ڪو
 ڪيون قيد ڪيا تو ني جو ميري خوش آوازي ٿجھي اس بات پر لاي تو ميرا
 آشيانه تيري هي باغ مين هي اگر ڪوئي اور بات تيري خاطر مين آي هو اُسي
 مڃھي اطلاع ڪر تو صبر ڪر چپ رهونگي !

ڪسان ني ڪها نهين ڄاڻتي هي ڪه توني ميرا ڪيا احوال ڪيا اور گلون پر جو وسيله
 ميري زندگي ڪا هي ڪيا خرابي لاي اور مڃھي بسبب اُسڪي ڪيسا آزرده ڪيا بلبل
 بولي اس بات سي در گذر اور سوچ تو سڀي ڪه مين اتني قصور سي جو ايڪ
 گل ڪو پریشان ڪيا پنجري مين بند هوئي اور تو جو دل ڪو رنجيده ڪرنا هي
 تيري حالت ڪيه هوگي اس بات ني اُسڪي دل مين اثر ڪيا بلبل ڪو آزاد ڪر ديا
 بلبل اُسڪا شڪر ادا ڪر ڪي بولي جب تو ني مجھ سي نيڪي ڪي تو البته مين بهي
 اُسڪي بدلي بهل ڪر ڪر معلوم ڪر جس درخت ڪي نيچي تو ڪها هي يهان
 ايڪ آفتابه اشريون سي بهرا هوا ڪرا هي نڪال ڪي اُپني ڪام مين لا ڪسان ني

کریگا وہ بولا گانیوالی کو تو/جان کُندی ہی اور سنی والی کو راحت تو سنیگا میں
 گاؤنگا اس میں کیا بُرائی ہی ھرن فی پھر صریحا کہا کہ اس وقت بولنا تیری
 حق میں خوب نہیں اُسی کچھ عقل تو نہ تھی کہ اشارہ کنایہ سمجھی بلکہ
 وہ گدھا اپنی حماقت سی پہ سمجھا کہ اگر میں نہ بولوں تو پہ جانیکا کہ
 جھوٹا ہی اپنی منہ کو کھول کر بڑی زور شور سی رینگنی لگا ھرن اُس کی
 مصاحبت سی متفر ہو کر بھاگا کسان جو چپکا خندق میں چپا ہوا تھا اُس کی
 آواز سنکر نہایت خوش ہوا اور جانا کہ پہ گدھا ہی ایک لٹہ لیکر دوڑا اور
 پیرا پیرا کر پانچ چار ہاتھ آسانی ماری کہ اُس کا سر پھٹ گیا اور کھوپڑی
 چور ہو گئی

۲۰ نقل

نقل ہے کہ کسی کسان کا ایک پھولا پہلا باغ تھا (بیت) گلستانِ جوانی کی گُلزار
 ما، گل و سبزہ سیراب اور ڈھنڈھا، گوشہ چمن میں ایک جہازِ گلاب کا تھا
 نہالِ کامرائی سی تازہ، اور درختِ شادمانی سی ہر ایک شاخ اُسکی زیادہ، پھر
 صبح پھول کھلتی اور باغبان انہیں دیکھ کر خوش ہوتا ایک روز پھولوں کا تماشا

هَرَن بولا آي يار تيري خوش اِلهاني في ميري دل کو مَرَنڌاڪرڌالا ايڪ عشق کي
 سي حالت ميري آنڪھون کي آگي پهر گئي ڪيا هي تو اُس وقت خوش اِلهاني
 سي ڪايا ڪه تير عشق ڪا ميري جگر مين ترازو هو ڪيا

گڏها بولا ڪه بهائي مڃهي اُبتڪ معلوم نه ٿا ڪه ٿمهن بهي علم موسيقي سي ڪمال
 بهر هلي نهين تو مين ٿمهن اڪثر سنڀا ڪرڻا خير جو هو سو هو آينده ايسا نه
 هوگا مين ٿمهن هر وقت سنڀا ڪرونگا سُنڀي هو يار مين دنيا مين بهت پهر هون
 پر ايني اُس علم ڪا گاهڪ ڪسي کو مين ني نڀا جو اُس کو اپنا هنر دڪها ون پهر
 هرن قسم ديگر پوڄهني لگا ڪه سچ بتا تيرا اُستاد ڪون هي گڏهي ني ڪها ڪه مين
 اوائل مين اڪثر ايڪ ندي کي ڪناري جايا ڪرڻا ٿا وهان بهت سي مينڌڪ
 راڱ کي چرچي مين رها ڪرڻي ٿي مين ني يه سوز بڙي محنت سي سيڪها هي
 يه بات سُنڪرو بهت هنسا اور ڪها ڪيون نه هو جب ٿم ايسي بزرگون کي خدمت
 مين رهي تب ايسي صاحب ڪمال هوئي ان شاء الله تعاليٰ يهان سي گهر پهاڻڪر
 خاطر جمع سي مين سُنونگا گڏهي ني ڪها بهائي جو ٿم متوجّه هوڪر گهر مين
 سُنوڪي تو مين دل ڪهول ڪر گاؤنگا اور اچي اچي دهر يد سناؤنگا بِالْفِعْل اڪر
 ڪهو تو آستي آستي ٿمھاري سامهني ڪجهه گاؤن

هرن ني جواب ديا ڪه آي يار اڪر تو اُس وقت گاويگا تو ايني پرده دري آب هي

پايا نو چنڊ روز خوب سا کهاڻر موٽا تازو هُوا اِتِفاقاً ايڪ روز کِسي کُهيت مِين
ايڪ هِرَن چَرَتا تها اُس ني جانا کِه يِه شير هِي وَه بهائِني لگا گڏهي ني اُسي
کها تُو ڏر مت مِين شير نِهين هُون اراده ميرا يِه هِي کِه تُجھ سي دوستي ڪَرُون
هِرَن ني بِيي دريافت ڪيا کِه واقعي يِه شير نِهين گڏها هِي خير دونون مِين
دوستي هُوي ايڪ هِي جڳه شَب و روز رهنِي لڳي فراغت سي بي روڪ ٿوڪ
لوگوئڪي کُهيتيان کهايا ڪرين کُهلي بَنَدون جهان چاهين سير ڪيا ڪرين

قضاڪار ايڪ دن ڪهين چَرِي چَرِي وي دونون اُسي کُهيت مِين جا نِڪل کِه
وَه نِهائيت تر و تازو اور سبز هو رها تها اور ايڪ ڪسان بِيي اُس کي رکھوالي کي
واسطي وهان بيٺها تها اُس ني اُس گڏهي ڪو شير کي شباھت مِين ديکها تو
اُس ني جانا کِه يِه باڳھ هِي اُس کي ڏر سي کُهيت کي پيغار مِين جا چها
بي دونون خاطر جمع سي اُس کُهيت مِين چَرِي لڳي يڪايڪ گڏها وهان خوش
هوڪر ريئڪني لگا هِرَن ني يِه مَڪرُوہ آواز اُس کي سُڪر اپنا چرنا جهوڙڪي اُدھر
کان رکها گڏهي ني پوچها يار تُو کِس واسطي چرنا جهوڙڪر چپڪا ڪهڙا رها اُس ني
جواب ديا کِه تُم ميري احوال ڪو ڪيا پوچهتي هو اپني ڪام مِين لڳي رهو گڏهي
ني اپني سر کي قسم دي کِه بهائي سچ ڪهو مُجھ سي ڪون سي حرڪت بيجا
هُوي کِه وَه تُمھاري پرشاني ڪا موجب هُوي

وارث هوکي مرنِي سي مٿي ديجو پهي هم چاهتي هين آخر ماري شرم کي قاضي
ني اُن کي بات قبول کي اس لي کي کوئي اور نه سني

۱۹ نقل

ديباپور شهر مين ايک پارس ناتھ دھوبي تها قضاڪار اُس کي گدھي کي پيٽھ
پريونھين ايک زخم سا نمود هوا کوون ني چونچين ايسي مارين کي گدھا نپت
سجروج هوگيا يهان تڪ کي کھانا پينا چھت گيا اور نہايت دُٻلا هوگيا دھوبي
ني ديکھا کي دو تين روز جو اور اس کي پيٽھ کھلي رھتي هي تو کوئي اسي مار
ڏالينگي دھوبن سي کھا کوئي کپڙا هو تو دي اس کي کھاو کو چھاون وه
بولي کي شير کا چھالا مدت سي هماري گھر مين يونھين پڙا هي کھو تو نڪال دون
اسي اُس کي ڪمر پرڏال دو دھوبي ني خوش هوکر گدھي کي پيٽھ پرگھاو کي
حفاظت کي لي بانده ديا وونھين اُس کي شڪل شير کي سي ڏکھاڻي ديني لگي
تب وه گدھا گھر سي نڪل کر کھيتون مين چر چڪ کر کھاني لگا

لوگون ني جب اُس کي شير کي سي صورت ديکھي جانا کي پھ شير هي گھر
چھوڙ چھوڙ بھانگي لگي گدھي ني جو ڪسانون کي کھيتون کو رکھوالون سي سونا

مَلّاي اُن دونون کي بات سُکي دل مين بچارا کي يي هي کي انڏهي مت کي
 هيٺي ڳاڻڻه کي پوري ميري قسمت سي آن ملي هيٺ ان سي ربي کيون نهين
 ليتا يه سمجھ ان ني اُن سي کها کي هزار ربي دو اور گڏهي کو باندھ جاو ايڪ
 برس کي بعد آکر لي جاو اس بات کي سُتي هي وي جھت توڙا دي گڏها
 باندھ گئي اور ايڪ برس بعد پهر آن موجود هوئي اُن کو ديکھتي هي ميانجي
 ني کها کي دو دن پھلي آتي تو اُسي پاتي اب تو و جاکي جونپور کا قاضي هوا
 انهن ني پوچھا کي اب هم اُسي کيونکر پاوين ميانجي ني کها کي تُم اُس کي
 باندھني کي رسي اور دانه کھاني کا نندولا لڄاکي سونھين کھڙي هو دڪھلاو جب
 و پھچانکي تھين پاس بلوي تب تُم نرالي لڄاکي سب احوال کھيو انا
 احوال سُکرو تھين بھتيرا ڏراويگا پر تُم نه ڏريو اور کھيو کي جو تُم هماري بات
 نه مانو تو چلکر ميانجي سي پوچھ لو

غرض وي دونون جونپور گئي اور اُسي طرح کڙي لڳي تب قاضي ني ان دونون کو
 پاس بلاکر پوچھا کي تُم يه کيا کڙي هو بولي نرالي چلو تو اس کا احوال کھين قاضي
 انھين نرالي ليگيا پهر انهن ني سب احوال کھ سنايا قاضي ني دريافت کيا کي
 کسي شخص ني انھين بھکايا هي اس سي ان کي بات بن قبول کي کي طرح
 ميرا پڇھا نه چھوڙينگي يون سمجھ قاضي ني کها جو تُم ني کها سوسب سچ پر
 اب تُم هم سي کيا چاهتي هو يي بولي هم بي اولاد هيٺ هماري مال اموال کي

کيا معلوم هوگا يه بات سب کي زباني سُکر بادشاه في پيرل سي کها جو کانون
سُنتي تهي سو آنکھون ديکها کي سو سياني ايک مت

۱۸ نقل

کسي مکان پر کوئي مَلا بيٿا لڙکي پڙهاتا تها کي ايک لڙکي کي باپ في آکر
اُسي اُلها ديا ميان صاحب ميري بيٿي کو آب في کُچھ نه تربيت کيا ديکھو
ابڪڻ چهوڪرون کي ساڻه وه کھيلتا پھرتا هي اور ميرا کها نهين مانتا اِٽني بات
کي سُنتي هي ميان جي خفا هوکر بولا کي هان صاحب نيکي برباد گنه لازم
مين في ايک برس محنت مشقت کر لکها پڙها گدھي سي آدمي بنايا اور تم
في يه بات کهي اب مڃهي تم سي کُچھ ليني پاني کي اُميد باقي نرهي يه
ياس کا کلمه سن کر لڙکي کا باپ توميان جي کو بهت سي تسلي دي کي
چلاگيا پر ايک دھوبي اور دھوبن بڙي دولت مند جنھون في ميان جي کي زباني
يه بات رستي مين کھڙي هوکي سني تهي کي مين في تمھاري لڙکي کو برس دن
مين لکها پڙها گدھي سي آدمي کيا وي دنون جو رو خصم آ موجود هوئي اور
هاتھ جوڙکر بولي کي ميان جي صاحب جيتي ربي چاهي ليجي اور ميري
بهي گدھي کو آدمي بنا ديجي

۱۷ نقل

ايڪ دن اڪبر بادشاهه تي بيربل سڄي ڪوئي بات ڪهڪي اُسکا جواب پوڄها بيربل تي وه جواب ڏيا ڪه جو بادشاهه ڪي دل مين ٿههرا تها سُنڪر شاهه تي ڪها ڪه يهي بات ميري يهي جيمين آهي هي بيربل بولا ڪه پير مُرشد يهه وهي بات هي جو سو سياني ايڪ مت شاهه تي ڪها ڪه يهه مثل يهي تو مشهور هي جو سر سر عقل گر گر ٻڌيا پهر بيربل تي عرض ڪي ڪه جهان پناه مزاج مين آوي تو اس بات ڪو آزما ليجي فرمايا بهت اچها اتي بات ڪي ستي هي بيربل تي شهر مين سي سو عقلمند بلا بهيجي اور دو پهر رات ڪي وقت بادشاهه ڪي حضور انهن ايڪ خالي حوض بتاڪر ڪها حضور ڪا حڪم هي ڪه اسي وقت هر ايڪ آدمي ايڪ ايڪ گهڙا دوده ڪا بهرڪر اس حوض مين لا ڏالي

حڪم بادشاهي ڪو ستي هي هر ايڪ تي اپني جي مين يهه بات سمجهي ڪه جهان ننانوي گهڙي دوده ڪي هونگي تهاڻ ميرا ايڪ گهڙا پاني ڪا ڪيا معلوم هوگا پاني هي لا ڏالا بيربل تي شاهه ڪو ڏکيا شاهه تي اُن سب سي ڪها تم ني ڪيا سمجهي ميري حڪم ڪو نماڻا سچ ڪهو نهين تو بي طرح پيش آونگا ون مين سي هر ڪسي تي هاڻه ٻانڌه ٻانڌه ڪر ڪها ڪه جهان پناه خواهه ماري خواهه جهوڙي غلام ڪي جي مين يهه بات آهي ڪه جهان ننانوي گهڙي دوده ڪي هونگي وهاڻ ايڪ گهڙا پاني ڪا

۱۶ نقل

لاڙ ڪپور نام دو ڪلاؤنٽ اڪبر کي يهان تهي اڪثر بادشاهه اُن سي چهل ڪَڙي اس
 سي وي بهي گُستاخ هو رهي تهي ايڪ بادشاهه ني اُن مين سي ڪسي ڪو ڪها
 گاؤ وه بولا نهين جهان پناه بيل پهر حضرت ني گومايا ابي ڪجهه بول جواب ديا
 مول بيس ربي پهر شاهه في ڪها ڪيا حرام زاده هي اس في ڪها حرام زاده هو تو
 ڪوڙي نه لون اتني بات کي سُنتي هي بادشاهه ني خفا هو ڪر انهن ڪها ڪه مير
 ملڪ مين رهي تو بي طرح پيش آونگا اور قلعي سي نڪلوا ديا بي ماري ڌر کي
 دن ڪو تو دو ڪوسي چو ڪوسي شهر کي باهر گانو مين نڪل جاتي اور رات ڪو آبي
 اسي بهانٽ نٽ شام ڪو آبي اور دو گهڙي کي تڙڪي چلي جاتي اتفاقا ايڪ
 روز بي ادھر تي جاتي تهي اور ادھر سي شڪار ڪي بادشاهه گهوڙي پر سوار چلي
 آبي تهي يه دور سي ديکهي هي ايڪ اونچي بڙ کي درخت پر جا چڙهي اور
 انهن في بهي گهوڙا مار اسي پيڙ کي نيچي لا ڪهڙا ڪيا اور انهن پنجان ڪر ڪها
 ڪيون بي مين في جو ٿمسي ڪها تها ڪه ميري ملڪ مين نهنا جواب ديا بليا
 ليون هم سب ملڪن مين پهر آئي جهان ديکيو تها ان آپ هي ڪو ملڪ ديکيو
 يا تين هار مان اب آسمان کي راه لئي هي اس لطيفي سي خوش هو بادشاهه في
 انکي تقصير معاف ڪي اور نوڪري بحال

هي تب اس ني هٽسڪريهه ڪها ڪه آب اسي سي ايسي صاحب اخلاق هيٺ
 اور اٺني راه لي

۱۵ نقل

ڪسي تاجر ڪا لڙڪا پڙا خانہ جنگ هوآ جب وه خانہ جنگي ڪرڪي پڪڙا جاڻي
 تب اُسڪا باب ربي ديڪر جهڙا لائي ايڪ روز وسڪي باب سي ڪسي اُسڪي
 بهائي ني سمجهاڪر ڪها ڪه جو تم اسي طرح بيٺي ڪي مامي پي ڪي نت ڏانڊ
 پهروڪي تو ايڪ دن سب دولت ڪهو پهروڪي مروڪي اُسي پوڄها مين ڪيا ڪرون
 جواب ديا اب خانہ جنگي ڪرڪي قيد پڙي تو نه جهڙا وپهر آب هي سيدها هو
 جاڻيگا ڪها بهت اچها غرض وه خانہ جنگي ڪر قيد مين پڙا اور اس ني نه
 جهڙايا پانچ چار برس وهين رهندي ديا اسمين ڪسي بهلي آدمي ني آڪر اُسي
 ڪها ڪه اب تمهاري بيٺي ني خانہ جنگي سي هاتھ اُٿايا اور توبه ڪي انهن ني
 اُسڪي بات مان اُسي جهڙا منڱايا ايڪ دن وه باتون هيٺ باتون مين ڪيلي پر
 خفا هوا تد اُسڪي باب ني ڪها ميان پهه وهي مثل هي رسي جلگي پر بل نه گيا

ڪر سیت بڻده رامیشور ڪو جاوڻگا بنی نی ڪها مهاراج ایک بات پوڄهون
 جو تخفا نهو بولا بابا ایک نهین دو ڪها مهاراج هم گرہستی هین جو دیس
 دیس پهرین تو کچھ دوش نهین آپ فقیر هو بهتک بهتک کون بهر ڪنوتی
 هو ایک ٿهور بیٺھ ڪر ڪس لئی اپنی بهڳوان کا دهیان نهین ڪرئی ڪها بابا تو نی
 یه ڪهاوت نهین سنی

بهتا پانی نرملا بندھا گندهیلا هوئی

سادهو جن رمتا بهلا داگ نه لاگی کوئی

۱۴ نقل

کوئی مردي آدمي کسي طالبُ اَلْعِلْمِ کي زباني ایک عالم کي عِلْم کي تعریف
 سُکر مُشتاق هو اُس کي گهر ملاقات کو گیا وہ اپنی دروازي پر بیٺھا کتاب مطالعہ
 ڪرنا تھا يہ سلام ڪر اُن کي سونھين مُآدب بیٺھ بولا حضرت سلامت يہ کونسي
 کتاب هي جواب ديا تو کون هي جو مجھ سي پوڄھتا هي ڪها آپ کا خادم
 هون بولا جا تجھي اسکي سمجھني کي لياقت نهين اس ني ڪها بس معلوم هوا
 ڪہ آپ عِلْم غيب کي کتاب ديکھتي هين ڪہ جس سي بي ملاقات آپ ني
 ميری لياقت دريافت کي اس بات کوسن وہ شرمندہ هو بولا اخلاق کي کتاب

۱۲ نقل

ایک سپاہی بڑا جَواری تھا جب جیتتا تب ماری خوشی کی ایسا غافل ہو جاتا کہ کوئی اُس کی پھرنی کی کپڑی بھی اُتار لیتا تو بھی اُسی معلوم نہ ہوتا اسی اُمید سی دس پانچ شہدی ہر وقت اُسکی ساتھ لگی رھتی اور جد قابو پاتی تد اُسکا مال اُڑانی ایک روز وہ کسی غیر محفل میں جوا کھیلنی کو گیا اور لگا جیت جیت رُپی اپنی آگی سی پیچھی کھسکانی اور اُسکی ساتھ کی لُفندری لگی اُڑانی اس میں کسی نی دیکھکر ایک سی کہا کہ دیکھو کسی کی کورپی کوئی اُڑاوی دوسری فی جواب دیا کیا تم فی یہ مثل نہیں سنی جو تعجب کرتی ہو کہ اندھی پیسی کتا کھائی پاپی کا مال اکارتھ جائی

۱۳ نقل

کوئی بنیان بٹوہی باٹ بھول کی ایک بن میں جا نکلا وہی وہاں اور تو کوئی نہ نظر آیا پر ایک جوگی دُکھائی دیا اس فی اُسی دُھڑوت کرکے پوجھا ناٹھ جی آتی ہو کھان سی اور جاوگی کھان جواب دیا بابا ہنگلاج جوالا مکھی ہردوار کُرجھتر کرکے تو آتا ہوں اور کاشی ہو گنگا گوداوری کا میلا

هَيَ كِه نادان دوست سي دانا دشمن بهلا هَي دانا دشمن جو جان كي در پي
هو بهتر هَي اُس دوست سي جو نادان هو

۱۱ نقل

دوڪايتھ عقل مند لکھي پڙهي ڪسي مڪان پريتيھي جھڻي تھي ايڪ ڪھتا تھي كِه
آدمي اتم برن مين پيدا هوني سي پنڌت چتر هوتا هَي اور دوسرا ڪھتا تھي كِه
اچھي سنگت سي اُنڪا جھڻا ديڪھ ڪسي مردي آدمي ني ڪها كِه اس جھڻي
سي توڻھارا قصيه ھه مڻيگا بهتر هَي كِه اس مجاملي مين ڪسي ڪو منصف
مانو پھ بات اُن دونون ڪو پسند آئي اور سورڌاس جي ڪي پاس جاکر هر ايڪ
ني اپنا دعوا اظهار ڪيا سُنئي هَي مورڌاس ني اُنڪي جواب مين پھ دوها پڙها

سَوَات بوند سِيبي مڪت ڪڍلي بهيو ڪپور

ڪاري ڪي مڪھ بش بهيو سنگت سوڻها سور

سب باتين سُکر تب تو يقين هُوا کہ شاید کُچھ عقل مين يا بيناي مين خلل
 هُوا هِي کہ کُتي کو بکري جانکر مول ليجاتا هُون کُچھ نديشه نه کيا بکري کي
 رسي هائڻ سي جهوڙ دي اور آپ کپڙون سميت ندي مين جا کود پڙا نها
 دهوگر کي راه پکڙي اور بکري اُنھ رندون ني ليجاڪر شوق سي چٽ کي

۱۰ نقل

نقل هِي کہ ايڪ باغبان تها جو بيوقوفي کي ماري کسي رڇڇھ سي دوستي
 ڪر کي يا باغ کيا كهيت مين دونون اڪڻهي رهتي رڇڇھ ني بهي محبت
 پلڪا سي الفت پيدا کي تهي يهان تڱ کہ جب باغبان سوچاتا سرهاني بيتھ
 منھ پڙ سي اُسکي مڱهيان هانکا ڪرنا

ايڪ دن باغبان سوتا تها مڱهيان بهت سي اُسکي منھ پر جمع هوين اور
 رڇڇھ بدستور آڪر مڱهي هانگني لگا هر چند مڱهيون کو ادھر سي اڙاتا ادھر سي
 جمع هوتي تھين وه اس حال سي کهنسايَا اور پڙا سا ايڪ پتھر اُٿاڪر اس
 خيال سي کہ مڱهيان دب ڪر مر جائينگين باغبان کي منھ پر دي مارا تو سر
 اُس بيجاڪري کا پس گيا ۽ يھين سي دريافت ڪيجي جو عقل مندون ني کها

۹ نقل

يُون سُنَا هِي كِه اِيڪ مَرْد مُلَتَانِي بازار سي بگري خريديڪي اُس يِي رهي هاتھ
 مين پگري هُوي اپني گهر لِيي آتا تها جب هُنديڪ گاون كي پهنجا گي اِيڪ
 رند اِيڪ جگه گهري تهي آپس مين صلاح كي كِه اِس آدمي سي كسي جهل دل
 سي بگري اُزيا چاهي سب ني اِيڪ دل اور اِيڪ زبان هوكر بندش باندھي اور
 تن جار جگه جدا جدا راه مين بيٺي اُنھ مين سي پھلي اِيڪ ني اُس سي
 ملاقات كي اور كها كِه اِي بهاي يہ نجس گتا تو ني كھان پايا اِي جواب ديا
 يہ گتا هي كِه بگري مين اِس بازار سي مول لِيي اھا هون ليكن دل مين گجھ
 شڪ پڙي منھ پير كر بگري كي طرف ديکھا معلوم كيا كِه بگري هي گاندھي
 پر ركه ايجلا تھوري دور بڙھا تها كِه دوسري شي ملاقات هُوي وھ بولا اِي
 اِس كو گاندھي پر ركه مگر ليجاتا هي اگر يہ موتي تو كپري تيري ناپاڪ
 هونگي

مُلَتَانِي اپني دل مين سوچا كِه اگي اِيڪ گتا كھ چكا هي دوسرا يهي ناپاڪ
 كھتا هي گاندھي سي اُتار كر پھر ڏريا ليا تھوري دور آگي چلا تها كِه اِيڪ بوڙھا
 درخت كي نيچي سي بول اُتھا كِه اِي مرد نو ديوانه هي كِه آنڪھون كي جوت
 هي گھٽ گي هي كِه گتا سا ناپاڪ جانور هاتھ مين پگري لِيي جاتا هي بي

آي جانِ مادرِ ميري جان تجھ پر قربان ھو جيو مين اپني تين تجھ پر صدقي
 ڪرون هميشه صبح کي وقت آه و ناله ڪرکي ڪهتي يا خدا اس نو جوان کو
 بخش اور اس بڙھيا پھوس کي جان جو اپني زندگي سي سيري اُسکي بدلي
 لي غرض هفتتِ مادري سي بڙھيا شب و روز دعا و زاري ڪرتي تھي

اتفاقاً اُسکي ايڪ گامي هارسي آئي اور باورچي خاني مين جاگر شوربي کي بو سي
 سر کو ڏيکجي کي اندر ڌال جو گجھ تها ڪها گي جي جب سر نکالني لڳي نکال به پڪي
 بيتاب ھوئي اور اُسي طرح ڏيکجه ڪه پري پري باورچي خاني سي نڪل ڪر اس کوي
 سي اس تي پھري تھي ناگاہ بڙھيا کي نظر اس بهيانڪ صورت پر پري بہت
 ڦري اور سمجھي ڪه لوڪ جو ڪهتي تھي ڪه فرشته آکر جان قبض ڪرنا ھي سو
 ٻيھي ھي بي شڪ مھستي کي جان قبض ڪرنيڪو آيا ھي چلاي اور ناله و زاري
 ڪرکي ڪھني لڳي ملڪ آلموت مين مھستي نھين ھون مين تو ايڪ محنتي
 بڙھيا ھون اگر تو اُسکي روح قبض ڪرني آيا ھي تو مھستي گھر کي اندر ھي وھان
 جا اور اُسکي روح قبض ڪر اور سمجھي چھوڙ

آخرش قابو پاڪي اُسي بهي تير سي مارا سوار ڪي جب تير لگا تو جهڻجھلاڪر اپني
 دانتون سي اُس ڪو بهي مار رکها اور آب بهي وهان مر رها غرض پرمات شڪاري
 هرن اور خوک تينون ايڪ هي جڳهه پر مڙڪره گئي

گهڙي دو ايڪ ڪي پڇهي اُسي ميدان مين ارته لوڀي نام ايڪ گهڙ وهان آ
 پهتجا خوشي بهت سي ڪي اور خدا کا شڪر بجا ليا اور ڪها ايسي غذاي لطيف
 مڇهي ڪهي ميسر نهين هوي تهي جيسي آج هوي اب چند روز اچي طرح
 فراغت سي ڪها ونگا اور ڪابون ڪي واسطي ليجا اچها گوشت سڪهاڪر رکھونگا خير وه
 حريص به خيال اپني دل مين باندھ ڪي پھلي ڪمان ڪي چلي ڪو لگا چاني ڪمان
 توجڙهي هوي تهي جب زه ڪٽ گئي تب ڪمان کا گوشه ايسا زور سي نيسي
 مين اُس لالچي ڪي لگا ڪه پاني نه مانگا

۸ نقل

نقل هي ڪه ڪسي بڙهيا ڪي مهستي نامي ايڪ بيٺي تهي نهايت خوبصورت
 اور حسين قصارا زمانيڪي گردش سي بيمار هوي اور تب ڪي سوزش
 سي بيتاب بڙهيا اُس ڪي گرد پهرتي دعا ورياز سي ڪهتي تهي

گلیان پور نام ایک شہر ہے اُس میں ایک شخص حاکم تھا نام اُس کا پرمان
اتفاقاً ایک دن سوار ہو کر شکار کی واسطی کسو جنگل میں گیا جاتی ہی وہاں
ایک ہرن خوبصورت ہوا نظر آیا جلد گھوڑی سی اتر کر اُس نے اُسی تیر مارا
وہ اُس کی ہاتھ کا تیر کھاتی ہی تھرتھرا کر گرا اُس نے اُس کو اپنی کانڈھی پر
اٹھایا اور گھوڑی کی طرف چلا ورنہیں ایک بڑا سا خوک اپنی سامنے آتی دیکھا
آہو تو اس نے نی مارا جس کی آواز سے زمین پر رگہ دیا اور ٹٹ ایک
سامنے سی اُس کی گترا کر اور آنگہ اُس کی بچا کر بچھی اُس کی جگہ لیا

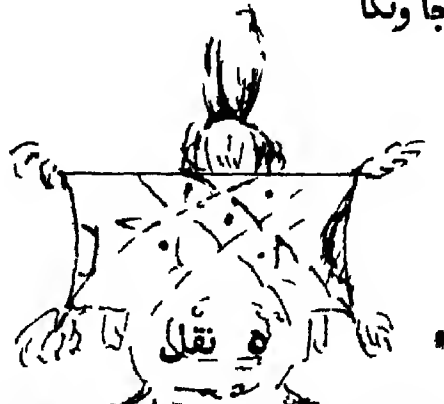
ڪه نقاري ڪو پهاڙا تو سواي خشڪ چمڙي آور سخت لڳڙي ڪي ڪوئي چيز نه
پاڻي آتشي پشيماني سي جي اُس ڪا جلني لگا اور آنسو آنڱهن سي جاري ڪرڪر
ڪهني لڳي ڪه افسوسه مين صرف اس دھوڳي ڪي سبب بهتري سي اپني باز
رهي سچ هي ڪه ڏھول هميشه شور ڪرنا هي پر بيفايده اندر اُس ڪي گجهه نهين

۶ نقل

پون سنا هي ڪه لکهنري ايڪ بهتي هي وهان ڪسي معلّم بي ايڪ لڙڪا پڙهتا
تھا اور ميانجي اُس ڪا اڀمي جب اڀم اتر جاتي اُسي ڀيند آتي اور اونگهي
لڳتا اڪر اُس حالت مين ڪوئي اُسي گجهه ڪهتا يا شاگرد ڪوئي لفظ سڀي ڪا
پوڄهتا تو جفا هوڪر ٻڌو ڪو خوب ملتا اور ڪهتا ڪه آي بيوقوف اول مڪتب
مين ادب سيکها چاهي ڪه جس ڪي باعث سي بهت ڪام نڪلتي هين

تغرض هر روز شاگرد ڪو پيي تاڪيد ڪيا ڪرنا تھا ڪه اڪر پهر ڪهي ٻغير پوڄهي مڃي
سي گجهه بات ڪي يا مڃهي سوتي سي جگايا تو مارتِي مارتِي مارڻا لونگا شاگرد
ني توبه ڪي ڪه پهر هرگز ايسا ڪام نه ڪرونگا ايڪ دن رات ڪو چراغ اپني سامهني
رکھ ڪر اُسي شاگرد ڪو پڙها رها تھا اتي مين اُسي بيڪت جو آئي تو ساهه اُس
ڪا چراغ ڪي ٿيم پر ڇا پڙا اڏي ڇڏي جلني لڳي

عرب في آڏهي دينار دي اور دجلي كي كناري بيٽها نان بائيڪ روڻيان نڪال نڪال
ديتا تها اور وه پاني مين بهگو بهگو ڪر ڪها تا تها روڻيان آڏهي دينار كي قيمت سي
گذر ڪر چار دانگ تلڪ پهاجين بلڪه اسي گذر ڪر دينار كي نوبت آهي نان
بائي بي اختيار هو ڪر بولا آي عرب ڪتي ڪها يگا اس ني جواب ديا ڪه جب تلڪ
په پاني بهبگا من ڪها تا جا ونگا

نقل هي ايڪ جنگل مين ڪوئي لومري ڪهاڻي كي تلاش مين هر طرف پڙي پهرتي
تهي ڪه نظر اس كي ايڪ مرغ خانگي پر جا پڙي جو درخت كي نچي چرنا
تها ڪهاڻ ڪري جاها ڪه اس ڪو شڪار ڪري ايڪ ٻارگي ايڪ نقاري ڪو ڪسي
درخت مين لنگا هوا ديکها ڪه ڏاليون ڪي لگني سي سهمنگ آواز اس سي
نڪلي هي اس نقاري ڪي پڙي هي مهيب آواز سي اس ڪو نيم مڙهه سمجه ڪر
دل مين اپني سوچي ڪه گوشت و پوست اس ڪا موافق ڏيل اور آواز ڪي هوگا
درخت ڪي طرف متوجه هوي تو مرغ اس حادثي سي واقف هو ڪر بهاگا
لومري به هزار تڪليف درخت ڪي اوپر چڙهي ڪوشش ڪرتي رهي يهان تڪ

بيٽها تنها بولا ته ميان جوانن من هم بي سيٽرون لڙاڻيان لڙي اور هٽي پوي
 هزارون زخم ڪهاڻي آيسي ته ڪهين بدن ڀرند دهرني ڪي جڳهه باقي نهين رهي
 هماري آڱي اب ڪوئي ڪا لڙيگا اور ڪها زخم ڪهاڻيگا

انهي بات ڪي سنڌي هي ان من سي ايڪ جوان خفا هوڪر بولا پڙي ميان
 ڪپڙي تو انارو ديگهن تم تي ڪهان ڪهاڻو ڪهاڻي هٿن وه هٽسڪي بولا ميان گبرو نه وه
 زمانه رها نه وي دن رهي نه وه جواني رهي نه وه تياري رهي نه وه جسم هي
 رها اب ڪا ديگهوگي اٿنا ڪهه چنپڻ هو

۴ نقل

ايڪ عرب بدوي شهر بغداد من آيا اور گندي نان بائي ڪي دڪان مين ويو
 ڪر مضطرب هوا بيچاره صرف نو سي جيتا تنها جب ته روئي ڪا منهن ديگها
 ڪا گريبان ڇاڪ ڪر ڪي نان بائي ڪي پاس گيا اور ڪها آي ججواجه ميرني پيٽ پير
 روڻيان ڪهاڻيڪا ڪيا لوگي اس ني اس جوان ڪو آورو ڪي مانهه خيال ڪيا ته ڪها
 ڪهاڻيگا اگر بهت بهوگها هو تو تو تين روڻيون سي زياده ته ڪها سگيا بولا آي عرب
 آديهي دينار دي اور جيتي پچاهي ڪها ...

دِن کي بَعْدِ پيس بچي نکاليگي جب وي بڙي هونگي اُن کو پڇڪر بگري
 خريدونگا اُس کي کچرچر سي گاڏي پهر اُس سي گهوڙي گهوڙي سي اونٿي پهر
 گهوڙي مول لونگا

جب اس سوداگري سي بهت دولت هاتھ آئي تب چار بپاءُ گهوڙا هرايڪ
 نجورو سي چار چار بيٺي تولد هونگي جب وي جوان هوڪر شهزادون کي طرح
 تازي گهوڙون پر سوار هوڪر شڪار ڪا اراده ڪرينگي توڙي اُن کي جلومين چلونگا
 تانڪه اور لوڪ اُن کي تعظيم و تڪريم ڪرين
 اِس بيهوده خيال مين گهڙيڪا دهيان جاتا رها وه پهر سي زمين پر گريڪي يهود
 گيا اور سارا تيل به گيا تب بيٺي ني اُس کي سر کي بال پگڙڪر آيسا لتايا كه
 اُسي وه مار عمر پهر نه بهوليگي

۳ نقل

گنگي مڪان کي پچ پانچ سات سپاهي بيٺي آپس مين ڏيندڪ مارتِي تهي کوڙي
 ڪها تها مين ني چار ڪها و ڪها و اور کوڙي ڪها تها پانچ غرض هرايڪ ئي اپني
 اپني لڙني اور زخم ڪهني ڪا سوال بيان ڪيا ايڪم پوڙها تهڻول اُن کي پاس

نقلیات

۱ نقل

کبھی کبھی فی دریا کنارے ایک ہڈی پائی اور مچھلی میں پکائی چون پرچھا میں اس کی پانی میں دیکھی سمجھا کہ دوسرے ہڈی تھی ماری لالچ کی منہ پسار کہ اسی بھی پانی سے نکال لی آخر ہڈی جو منہ میں تھی پھر دی

۲ نقل

یوں کہتی ہیں کہ شادی نام ایک بنی فی بازار سے گھڑا بھر کڑوا تیل خریدا اور وہ گھڑا ہو پکاری لگا کہ جو کوئی محنتی اسی میری دکان تک پہنچاوی تو ایک لگا اسی مزدوری دونا دلوالی نام ایک نعل بند وہاں گھڑا تھا وہ اپنی سر پر اٹھا کر اس کی دکان کی طرف لپچلا اور جلتی ہوئی یہ دل میں منصوبہ کر لی لگا کہ اس ٹکی کی مرغی لونا وہ بیس انڈی دیگی پھر بلاس

